

Journal of Islamic and Contemporary Issues

มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย
 منارا : مجلة قضايا إسلامية معاصرة

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2565

Vol. 3 No. 1 January - June 2022

บทความวิจัย

การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลฟิกฮ์โดยใช้เกมกล่องกฎหมายสำหรับนักศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

● ไชฟูดิน เจ๊ะหะ / อับดุลรอแม สุหลง / มุห์มัดสุหมี เสงยามา

1-13

ศึกษาสภาพปัญหาการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

● รอฮานี มาแฉ / อ้วนาน จารง / มุสลิม คาเรง

14-28

ผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลหะดีษโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

● อับดุลมันนาน มะดอรอแม

29-40

บทความวิชาการ

พัฒนาการอิสลามศึกษาในโลกตะวันตก

● นูมาน หะยีมะแซ

41-57

ฟิกฮ์อัน-นะวาซิลกับการชี้ขาดประเด็นศาสนาแบบอิจญ์ติฮาดญามาอ์ในการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด 19

● อามาน เจ๊ะหะมะ / ฟารีด อาแว

58-68

บทเรียนของการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน

● อับดุลฮาฟิซ ดอเลาะ

69-79

Pendidikan Abstinensi dan Jangkitan Virus Kelamin dalam Kesihatan Seksualiti dan Reproduksi di Malaysia

● Nazerah Mustafa / Abdul Latiff Abu Bakar /
 Mokmin Basri / Abur Hamdi Usman

80-102

Faktor Penglibatan Masyarakat Islam Tiga Wilayah Sempadan Selatan Thailand dalam Pertandingan Seni Suara Burung Ketitir dan Kefahaman Terhadap Status Hukum

● Muhammadhusnee Yanya / Asyraf Hj. Ab. Rahman

103-120

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI)

มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม — มิถุนายน 2565

ISSN 2730-2547 (Online)

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI) / มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย รับผิดชอบเผยแพร่ผลงานทางวิชาการออนไลน์ ประเภทผลงานวิชาการประกอบด้วยบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ และบทความปริทัศน์ ทั้งนี้บทความต้องไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ในวารสารอื่นมาก่อนนับจากวันที่ผู้เขียนได้ส่งบทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ด้านการวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ และบทความปริทัศน์ ที่เป็นประเด็นร่วมสมัยต่างๆ เกี่ยวกับอิสลามในประเทศอาหรับและโลกมุสลิม
2. เพื่อส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างนักวิชาการที่หลากหลายในประเด็นร่วมสมัยเกี่ยวกับอิสลามและภาษาอาหรับ ไม่จำกัดเฉพาะประเทศไทยหรือภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
3. เพื่อเป็นสื่อกระตุ้นและสนับสนุน ให้เกิดการวิจัย ค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง

สำนักงาน

กองบรรณาธิการวารสาร

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues /

มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

99 หมู่ 8 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส 96000

โทรศัพท์ : 073-709030 ต่อ 3555

โทรสาร : 073-709030 ต่อ 3555

Email : habba_yabnee@hotmail.com

การเผยแพร่ฉบับอิเล็กทรอนิกส์

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/M-JICI>

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI)

มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม — มิถุนายน 2565

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จงรัก พลาศัย
รองศาสตราจารย์ ดร. รสสุคนธ์ แสงมณี
รองศาสตราจารย์ เจ๊ะเหลาะ แวกพงค์
รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริพันธุ์ ศิริพันธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร. อานิส พัฒนปริชาวงศ์
ศาสตราจารย์ ดร. จรัญ มะลูลีม

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุสลิม คาแรง

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รอฮานี มาแ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ตร์มีซี สาและ

กองจัดการ

นายดลรามาน พันหวัง
นางสาวสุสนา ดอเลาะ
นายอับดุลฮาฟิซ ดอเลาะ
อาจารย์สมชาย ภูมิมาโน
นายนิมุฮัมมัดพิตรี อาแว
นางปิยนุช วัจนศิริ
นางสาวซมซียะห์ เจ๊ะสาเมาะ
อาจารย์สุรยาณี อาลีมามะ
อาจารย์กูอับดุลมุฮัยยิมิน ยูโซะ

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลรอเซะ หะมีแยะ	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มะนะฟียะ เมาดี้	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุฮัมมัด วาเล็ง	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลรอยะ บินเซ็ง	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุฮัมมัด อูมูดี	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อิบรอเฮง ดอเลาะ	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แวอัมเร แวปา	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาอิชะห์ แวมามะ	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ลูกมาน เจะกา	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ดร. ฮีซาม หะยีมะมิง	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
อาจารย์ซูเฟียน บอลู	มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุฮัมมัดสกรี มัณญู	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ดร. มะยูดี ตือรามะ	มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุหัมมัดสุไหม เฮงยามา	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลรอแมะ สุลหลง	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
ดร. ยามัลละห์ โต๊ะแม	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
ดร. อาดีละห์ หะยีนีแว	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
อาจารย์รอมยี่ มอหิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
รองศาสตราจารย์ ดร. อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รองศาสตราจารย์ ดร. นิละาะ แวอุเซ็ง	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลรอเนิง ลือแต	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สราวุธ สายทอง	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ญาดุลฮัก มังสมร	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร. อับดุลฮากีม เฮ็งเปีย	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร. สุไม บิลโบ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร. ยุทธนา เกื้อกุล	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Prof. Dr. Mohd Nasran Mohamad	National University of Malaysia
Prof. Madya. Dr. Jaffary Awang	National University of Malaysia
Prof. Madya. Dr. Ahmad Munawar Ismail	National University of Malaysia
Dr. Farid Mat Zain	National University of Malaysia
Dr. Muhammad Razak Idris	National University of Malaysia
Dr. Azmul Fahimi Kamaruzaman	National University of Malaysia
Prof. Madya. Dr. Shofian Haji Ahmad	National University of Malaysia
Dr. Abur Hamdi Usman	Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor

กำหนดออก ปีละ 2 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน
ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

เจ้าของ สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues / มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย เป็นวารสารที่มีผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเนื้อหาบทความเพื่อเผยแพร่ออนไลน์จำนวน 3 ท้ายบทความหรือข้อคิดเห็นใดๆ ที่ปรากฏในวารสาร MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI) / มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย ที่เป็นวรรณกรรมของผู้เขียน บรรณาธิการหรือสถาบันอิสลามและอาหรับศึกษาไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย

บทบรรณาธิการ

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI) / มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย ฉบับนี้เป็นปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2565) เป็นวารสารเรียบเรียงบทความที่เกี่ยวกับประเด็นอิสลามร่วมสมัย เต็มไปด้วยความเข้มข้นของเนื้อหาสาระทุกบทความ วารสารฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิชาการและบทความวิจัย จำนวน 8 เรื่อง มีประเด็นเรื่องเทคนิคและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในอิสลามศึกษา พัฒนาการอิสลามศึกษาในโลกตะวันตก การดูแลผู้สูงอายุ พิกฮ์อัน-นะวาซิล และบทบาทการชี้นำประเด็นศาสนาแบบอิจญ์ติฮาตญามาอ์ในการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด 19 การอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน และวัฒนธรรมการแข่งขันเสี่ยงนกและสถานะสุกุ่มในอิสลาม

ในการจัดทำวารสารวิชาการ กองบรรณาธิการได้ให้ความสำคัญกับคุณภาพของบทความ บทความจะต้องผ่านการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ สอดคล้องกับบทความที่ตรวจ จำนวน 3 ท่าน สำหรับผู้สนใจที่จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการประเด็นอิสลามร่วมสมัย ทั้งบุคคลภายในและบุคคลภายนอกสถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สามารถส่งบทความของท่านมายังกองบรรณาธิการวารสาร ทางเรายินดีที่จะเผยแพร่ผลงานของท่านเมื่อผ่านกระบวนการตรวจสอบและแก้ไขผลงานเรียบร้อยแล้ว

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณ เจ้าของบทความทุกท่านที่ส่งผลงานวิชาการในวารสารฉบับนี้ และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิเป็นอย่างยิ่งที่เสียสละเวลาอันมีค่ายิ่งในการกลั่นกรองพิจารณาแก้ไขผลงานดังกล่าวให้มีคุณภาพมากที่สุด สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณผู้อ่านทุกท่านที่ติดตามความเคลื่อนไหวทางวิชาการผ่านวารสารฉบับนี้ หากมีข้อคิดเห็นประการใดโปรดให้ข้อเสนอแนะ ทางกองบรรณาธิการยินดีปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้วารสารมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุสลิม คาแรง

บรรณาธิการ

สารบัญ...

MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI)

มนารอ : วารสารประเด็นอิสลามร่วมสมัย

บทความวิจัย

- การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลฟิกฮ์โดยใช้เกมกล่องกฎหมายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 / The Development of Thinking Skill of al-Fiqh Subject by Using Law Box Game for Primary School Students, Year 4
ไชฟูดิน เจ๊ะหะ / อับดุลรอแม สุธง / มุหัมมัดสุหัยมี เฮงยามา (1-13)
- ศึกษาสภาพปัญหาการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา / Study the Problems of Caring for the Elderly in Muslim Families in the Bannangsta Subdistrict, Bannangsta District, Yala Province
รอฮานี มาแฉ / อัฟนาน จารง / มุสลิม คางเรง (14-28)
- ผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลหะดีษโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 / The Results of Learning Management of al-Hadith by Using Learning Together Technique Effective the Learning Achievement for Primary School Students Year 6
อับดุลมันนาน มะดอรอแม (29-40)

บทความวิชาการ

- พัฒนาการอิสลามศึกษาในโลกตะวันตก / Historical Development of Islamic Studies in the West
นุมาน หะยีมะแซ (41-57)
- ฟิกฮ์อัน-นะวาซิลกับการชี้ขาดประเด็นศาสนาแบบอิญญ์ติฮาดญามาอีย์ในการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด 19 / Fiqh al-Nawazil with the Role of Ijtihad Jamaa'i in Dealing with Covid Pendemic 19
อามาน เจ๊ะหะมะ / ฟารีด อาแว (58-68)
- บทเรียนของการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน / Lessons of the Animal Analogy in the Holy Quran
อับดุลฮาฟิซ ดอละละ (69-79)
- Pendidikan Abstinensi dan Jangkitan Virus Kelamin dalam Kesihatan Seksualiti dan Reproduksi di Malaysia / Abstinence Education and Sexual Transmitted Disease Regarding Sexuality Health and Reproductive in Malaysia
Nazerah Mustafa / Abdul Latiff Abu Bakar / Mokmin Basri / Abur Hamdi Usman (80-102)
- Faktor Penglibatan Masyarakat Islam Tiga Wilayah Sempadan Selatan Thailand dalam Pertandingan Seni Suara Burung Ketitir dan Kefahaman Terhadap Status Hukum / Factors Influencing Muslim Community of the Tree Southern Provinces of Thailand Participation in the Zebra Dove Bird Sound Competition and Their Understanding of the Legal Status
Muhammadhusnee Yanya / Asyraf Hj Ab. Rahman (103-120)

การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลฟิกฮ์โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

The Development of Thinking Skill of al-Fiqh Subject by Using Law Box Game
for Primary School Students, Year 4

ไซฟูดิน เจ๊ะหะ¹

Saifuddin Chehama¹

อับดุลรอแมะ สุลอง¹

Abdulramae Sulong¹

มุหำมัดสุหัยมี เฮงยามา¹

Muhammdsuhaimi Hengyama¹

(Received: April 28, 2022; Revised: June 07, 2022; Accepted: June 28, 2022)

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลฟิกฮ์ เรื่อง การละหมาดโดยใช้เกมกล่องกฎหมาย ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80 / 80 (2) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลฟิกฮ์โดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 80 (3) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลฟิกฮ์เรื่อง การละหมาดโดยใช้เกมกล่องกฎหมายระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรายวิชาอัลฟิกฮ์โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย กลุ่มเป้าหมาย คือนักเรียนที่เรียนวิชาอัลฟิกฮ์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 โรงเรียนบ้านพิเทน (วันครู 2502) อำเภอทุ่งยางแดง จังหวัดปัตตานี จำนวนนักเรียน 28 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย (1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4 ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงในรายวิชาอัลฟิกฮ์ (2) แบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่องการละหมาด (3) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่อง การละหมาด (4) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า (1) ค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ของการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย มีค่าร้อยละโดยรวม เท่ากับ $E1/E2 = 80.80/83.75$ (2) ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ได้ร้อยละ 80.09 โดยการเทียบเกณฑ์แล้วสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (ร้อยละ 80) วิเคราะห์โดยการทดสอบค่า t แบบ One Sample t-Test นั้นเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($\bar{X} = 80.09$, S.D. = 5.63) (3) ผลการ

1 สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

1 Department of Teaching Islamic Education, Faculty of Education, Yala Rajabhat University (Corresponding author / Email : Mrdeengreen@gmail.com)

เปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลฟิกฮ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 ($\bar{X} = 80.80$, S.D. = 83.75) (4) ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับความพึงพอใจมาก ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.72)

ความสำคัญ : พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ เกมกล่องกฎหมาย นักเรียนชั้นประถมศึกษา

ABSTRACT

The objectives of this research were (1) to develop and determine the effectiveness of the al-Fiqh learning management plan on prayer using the legal box game according to the standard 80 / 80 (2) to develop analytical thinking skills in al-Fiqh courses by using 80 criteria; (3) to compare achievement results. Learning the al-Fiqh course on Salah using the Law Box game between before and after class of students in grade 4 (4) to study the students' satisfaction with the management of the al-Fiqh course by using the law box game. The research tools consist of (1) a game-based learning management plan using legal box games for students in elementary school year 4 in the course of al-Fiqh. (2) Analytical Thinking Skills Assessment Form on prayer (3) learning achievement test to develop analytical thinking skills on prayer (4) student satisfaction assessment form The statistics used were percentage, mean, standard deviation. The results showed that (1) the efficiency value of the learning management plan for developing analytical thinking skills by using the legal box game The overall percentage was equal to $E1/E2 = 80.80/83.75$ (2) The developing analytical thinking skills was 80.09 percent, which was higher than the specified threshold (80 percent), analyzed by the type t-test. One Sample t-Test satisfies the hypothesis set statistically at the .01 level ($\bar{X} = 80.09$, S.D. = 5.63). (3) the comparison of the analytical thinking skills of the al-Fiqh course after studying were higher than before. Statistically significant at .01 ($\bar{X} = 80.80$, S.D. = 83.75) (4) the assessment of the level of student satisfaction with learning management using the Law Box game overall, the satisfaction level was high ($\bar{X}=4.40$, S.D. = 0.72).

Keywords : *develop analytical thinking skills, legal box game, Primary school student*

บทนำ

ฟิกฮ์หรือกฎหมายอิสลาม (Islamic law) เป็นศาสตร์หนึ่งที่มีความสำคัญและมีบทบาทอย่างมากในการดำรงชีวิตของผู้นับถือศาสนาอิสลาม กล่าวคือในการจัดระเบียบวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ฟิกฮ์ถือเป็นแกนหลักสำหรับการปฏิบัติตามในทุก ๆ ด้าน อาทิ ด้านบทบัญญัติที่เกี่ยวกับประกอบศาสนกิจ (ฟิกฮ์ อิบาદัต) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอัลลอฮ์ (ซ.บ.) เช่น การละหมาดวันละ 5 เวลา ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงความ

จงรักภักดี เทิดทูนบูชาอัลลอฮ (ช.บ.) เพียงองค์เดียว ทั้งนี้เพื่อให้มนุษย์ได้สำนึกความเป็นบ่าวของตนและความเป็นพระผู้เป็นเจ้าของอัลลอฮ (ช.บ.) อยู่เสมอ อีกทั้งมีการส่งเสริมให้มีการละหมาดร่วมกันหลาย ๆ คนที่มัสยิด อันจะทำให้มุสลิมได้มีโอกาสพบปะกันวันละ 5 ครั้ง ซึ่งเป็นการผูกสัมพันธ์ไมตรีอีกทางหนึ่งด้วย และก่อนการละหมาดต้องมีการอาบน้ำละหมาด (วุฎูอ์) เป็นการทำความสะอาดร่างกายบางส่วนให้สะอาดอยู่เสมอ ถือว่าเป็นการดูแลสุขภาพของร่างกายอีกทางหนึ่งด้วยเช่นกัน นอกจากการละหมาด 5 เวลาแล้วยังมีศาสนพิธีประเภทอื่นๆ อีก เช่น การถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน การจ่ายซะกาต การประกอบพิธีหัจญ์ การบริจาคทาน การอุทิศทรัพย์ส่วนบุคคล เป็นต้น

เราจะเห็นได้ว่าเนื้อหาของรายวิชาฟิควินั้นจะครอบคลุมการปฏิบัติทุกอย่างบนโลกใบนี้ตั้งแต่เกิดจนได้เสียชีวิต ซึ่งบ่งบอกถึงความสำคัญของมุสลิมทุกคนที่ต้องเรียนรู้และเข้าใจวิชาอัลฟิกอย่างถูกต้อง โดยเฉพาะขั้นพื้นฐานที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติในกิจวัตรประจำวันนั้นก็คือ การละหมาด 5 เวลา อย่างไรก็ตามการที่เราจะเข้าใจในองค์ความรู้ใดองค์ความรู้หนึ่งนั้นมันย่อมมีกระบวนการขั้นตอนที่จะนำไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้องโดยขั้นตอนแรกที่เราขาดไม่ได้เป็นอย่างยิ่งนั่นคือครูหรือผู้สอนคือผู้ที่ถ่ายทอดความรู้ให้กับเราได้ฟังได้อ่าน ได้เขียนจนในที่สุดได้นำองค์ความรู้ที่ได้นั้นนำมาคิดวิเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับบทบัญญัติต่างๆ ที่อัลลอฮ (ช.บ.) ได้กล่าวไว้ในอัลกุรอานหรืออัลหะดีษของท่านนบี (ศ.ล.) นั่นก็ต้องผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้และการคิดวิเคราะห์ของนักปราชญ์ที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง อัลลอฮ (ช.บ.) ก็ได้กล่าวเกี่ยวกับการใคร่ครวญ (การคิด) ไว้หลายโองการในคัมภีร์อัลกุรอานดังโองการในซูเราะฮ์อัลมุดดัสซिर อายะฮ์ที่ 18 ความว่า แท้จริงเราได้ใคร่ครวญและคาดคะเน

ซึ่งเป็นบทเรียนที่อัลลอฮ (ช.บ.) ได้สอนและฝึกฝนวิธีการเผยแพร่ลัทธิธรรมแก่มวลมนุษย์ให้กับท่านนบี (ศ.ล.) เนื้อหาที่นำเสนอในซูเราะฮ์จะเน้นประเด็นการเตือนสำทับให้ศรัทธาในวันอาคิเราะฮ์และเรื่องต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในวันนั้น และได้เล่าถึงผลตอบแทนอันชั่วร้ายของบรรดาผู้ที่ต่อต้านลัทธิธรรมและต่อต้านต่อท่านนบี (ศ.ล.) อีกทั้งได้เยาะเย้ยล้อเลียนการสั่งสอนของท่านและยังสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ในหมวดที่ 4 แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา 24 ได้กำหนดว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจความถนัดของผู้เรียนและความแตกต่างระหว่างบุคคล อีกทั้งยังให้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์และการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการป้องกันและแก้ปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล และปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดี คุณลักษณะ อันพึงประสงค์ในทุกวิชา นอกจากนี้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผู้สอนต้องจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง และชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

จากการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษา ตามมาตรา 24 สามารถวิเคราะห์หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 อัลฟิกฮ : ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติศาสนกิจและการดำเนินชีวิตในสังคม นอกจากนั้นยัง

กำหนดจุดมุ่งหมายเพิ่มเติม คือ ให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีเหตุผลในการวินิจฉัย พิจารณา เหตุการณ์ต่าง ๆ โดยยึดหลักการอิสลาม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ, 2553) การพัฒนาทักษะการคิดและความสามารถทางการคิดของผู้เรียนโดยการบูรณาการเข้าไปในการจัดการเรียนรู้สาระต่าง ๆ นับเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับบริบทของการจัดการศึกษาในระบบ ที่ครูผู้สอนมีหน้าที่หลักในการจัดการเรียนรู้สาระต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนพัฒนาทักษะการคิดมากขึ้นและเกิดความเข้าใจในสาระที่เรียนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นอีกด้วย (ทิศนา แคมมณี, 2554)

จากความสำคัญข้างต้น เพื่อให้การศึกษابرลุตามเป้าหมายของหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้ ผู้สอนซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ความรู้มาใช้ ตลอดจนการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้นได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้นวัตกรรมทางการศึกษาเข้ามา เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาของผู้เรียน จากการสังเกตการเรียนการสอนของนักเรียน ผู้เรียนยังขาดทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์โดยส่วนใหญ่ นักเรียนจะใช้ทักษะในการจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์ โดยปัญหามักจะเกิดขึ้นเมื่อนักเรียนเจอกับปัญหาใหม่ๆ ที่ไม่เคยได้พบก็จะทำให้ยากในการหาคำตอบที่ถูกต้อง เพราะไม่เข้าใจหลักการที่แท้จริงและจากการสัมภาษณ์ ครูผู้สอนอิสลามศึกษาและเป็นครูประจำชั้นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนบ้านพิเทน (วันครู 2502) ท่านได้กล่าวว่า โดยภาพรวมการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนพบว่านักเรียนส่วนใหญ่ยังขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ จะพบว่านักเรียนส่วนใหญ่ใช้ทักษะในการท่องจำมากกว่าทักษะในการคิดวิเคราะห์ รายวิชาอัลฟิคุษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านพิเทน (วันครู 2502) ปีการศึกษา พุทธศักราช 2562 อยู่ในระดับพอใช้ (ฮาริส มะลี, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2563) ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของปัญหาดังกล่าวพบว่า มีหลายสาเหตุ แต่สาเหตุหนึ่งคือด้านการจัดการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนยังใช้วิธีสอนแบบบรรยายเน้นเนื้อหาเป็นหลัก ส่งผลให้ผู้เรียนจดจำเนื้อหาได้ยาก ขาดโอกาสในการคิด หรือโต้ตอบ ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การแก้ปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการจัดการเรียนการสอน ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีเทคนิคในการเชื่อมโยงความรู้ได้ด้วยตนเอง ง่ายแก่การจดจำ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ มีการปฏิสัมพันธ์กัน รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่สามารถนำมาใช้พัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการคิดมีหลากหลายวิธี เช่น การจัดการเรียนรู้แบบใช้คำถาม การจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT การจัดการเรียนรู้แบบวิทยาศาสตร์ การจัดการเรียนรู้แบบ KWL กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้น (5 STEP2) และการจัดการเรียนรู้โดยใช้หมวก 6 ใบ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนรู้ควรให้ความสำคัญกับการบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์ตามที่หลักสูตรกำหนดซึ่งอาจมีหลายวิธีและจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน เห็นว่าการสอนโดยใช้เกมสามารถส่งเสริมพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนและช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นสามารถจัดการเรียนรู้ให้เกิดความสนุกสนานและได้ผลนั้นมีหลายรูปแบบเช่น

1. การจัดการเรียนรู้แบบใช้คำถาม (questioning method)
2. วิธีสอนแบบโมเดลชิปปา
3. วิธีสอนแบบโครงการ (project method)
4. การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน
5. การจัดการเรียนรู้แบบค้นพบ (discovery method)
6. การพัฒนาทักษะ/กระบวนการแก้ปัญหา (เกม) ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะศึกษา

วิธีการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยการจัดการกระบวนการเรียนการสอนให้สนุกสนานคือการใช้เกม ซึ่งสอดคล้องกับ สุจิต เพียรชอบ (2531) ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนด้วยเกมถือว่าเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสนุกสนานซึ่งมีการแข่งกันอย่างมีจุดหมายและกฎเกณฑ์ส่วนประกอบของเกม คือ ผู้เล่น จุดหมายและกฎเกณฑ์

การสอนด้วยการใช้เกม เป็นวิธีการสอนรูปแบบหนึ่งโดยที่ผู้สอนสามารถเป็นผู้สร้างเกมขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด จุดเน้นของการใช้เกมในการสอนนั้นก็เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ได้ฝึกฝนเทคนิคหรือทักษะต่างๆ ที่ต้องการโดยใช้ยุทธวิธีการเล่นที่สนุกเป็นเครื่องมือให้ผู้เรียนฝึกฝนทักษะต่าง ๆ โดยการให้ผู้เรียนเล่นตามกติกา และนำเนื้อหา และข้อมูลของเกม วิธีการเล่นและผลการเล่นเกมของผู้เรียนมาใช้เพื่อสรุปการเรียนรู้การจัดประสบการณ์โดยใช้เกม เป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมกระบวนการเล่นฝึกการสังเกต มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่เรียน สรุปความรู้ที่ได้รับอย่างสนุกสนาน ซึ่งผู้ใหญ่อาจมองว่าเป็นเรื่องไร้สาระแต่จริง ๆ แล้ว การเล่นเกมของผู้เรียนเป็นการพัฒนาการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ถ้าผู้เรียนได้รับการกระตุ้นฝึกให้ใช้ความคิดในระหว่างการเล่นได้มีการสังเกตเปรียบเทียบจะช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านสติปัญญาได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นเกมจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์สัมผัสต่างๆ จากนามธรรมไปสู่รูปธรรมซึ่งผู้เรียนสามารถเล่นคนเดียว หรือเล่นเป็นกลุ่ม ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต คิดหาเหตุผลและเกิดความคิดรวบยอด

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าการใช้เกมนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่จะพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโดยใช้หลักการและเหตุผลในวิชาฟิสิกส์ในการตอบปัญหาที่ได้รับผ่านกระบวนการวัดและประเมินผล แบบทดสอบตามเกณฑ์ที่กำหนด และยังเป็นเทคนิคการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เผชิญกับปัญหาอันทำให้ผู้เรียนตื่นตัวให้ความร่วมมือและกล้าแสดงความคิดเห็นและยังเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ใช้องค์ความรู้ที่นักเรียนมี ที่ได้เรียนทฤษฎีมาสามารถนำมาใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหาบนหลักพื้นฐานอัลฟิสิกส์ได้อย่างถูกต้อง

วัตถุประสงค์

1. การศึกษาผลของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลฟิสิกส์ เรื่อง การละเมิดโดยใช้เกมกล่องกฎหมาย ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80 / 80
2. เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลฟิสิกส์โดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 80
3. เพื่อศึกษาผลสมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลฟิสิกส์เรื่อง การละเมิด โดยใช้เกมกล่องกฎหมายระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรายวิชาอัลฟิสิกส์โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักเรียนที่เรียนวิชาอัลฟิกฮ์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 โรงเรียนบ้านพิเทน (วันครู 2502) อำเภอทุ่งยางแดง จังหวัดปัตตานี จำนวนนักเรียน 28 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมโดยใช้เกมกล่องกฎหมาย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในรายวิชาอัลฟิกฮ์ ประกอบด้วยทั้งหมด 7 กล่อง แบ่งออกเป็น 2 ด้าน

ด้านที่ 1 ฮุกุมชะรอีย (الأحكام الشرعية) มีทั้งหมด 5 กล่อง

ด้านที่ 2 ฮุกุมอิบาดัต (الأحكام العبادات) มีทั้งหมด 2 กล่อง

2.2 ลักษณะของเกม

2.2.1 กล่องมีทั้งหมด 7 กล่องตามฮุกุม

2.2.2 บัตรมีทั้งหมด 4 ชุด ชุดละ 10 แผ่น

2.3 กติกาการเล่น

2.3.1 แบ่งกลุ่มออกเป็น 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีสมาชิก 7 คน

2.3.2 แจกบัตรที่กำหนดกลุ่มละ 10 แผ่น

2.3.3 เมื่อทุกคนได้บัตรแล้วให้อ่านข้อความในบัตรแล้วทำการคิดวิเคราะห์ปัญหาที่ได้

2.3.4 นำบัตรที่ได้เอาไปใส่ในกล่องที่เตรียมไว้ให้ถูกต้องตามชื่อ

2.4 แบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่องการละหมาด

2.5 แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ เรื่องการละหมาด

2.6 แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2564 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2565 โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.1 ดำเนินกิจกรรมโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การละหมาด ที่สอนโดยใช้เกมกล่องกฎหมายในแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 - 8 ตามลำดับ

3.2 เมื่อดำเนินการทำกิจกรรมด้วยการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การละหมาด ที่สอนโดยใช้เกมกล่องกฎหมายเสร็จแต่ละแผน ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบแบบประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ในแต่ละแผน แล้วนำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ร้อยละ 80 ที่กำหนดและบันทึกคะแนนลงในใบบันทึกคะแนน

3.3 เมื่อดำเนินการทำกิจกรรมด้วยการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การละหมาดเสร็จสิ้น ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังใช้แผนการจัดการเรียนรู้แล้วนำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดและบันทึกคะแนนลงในใบบันทึกคะแนน

3.4 ผู้เรียนทำการตอบแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมกล่องกฎหมายประกอบการสอนวิชาอัลฟิกฮ์ เรื่องการละหมาด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการบรรยาย อธิบายเหตุผลของข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

4.1 ข้อมูลที่ได้จากการหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ $E1/E2 = 80/80$

4.2 ข้อมูลที่ได้จากการทดสอบทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้เกมกล่องกฎหมายที่ได้จากการใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย มาทำเป็นคำร้อยละ

4.3 ข้อมูลที่ได้จากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนซึ่งวัดได้จากคะแนนของนักเรียนทั้งหมดจากการทำแบบทดสอบระหว่างเรียนและหลังเรียนโดยหาค่าทางสถิติ คือ ค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4.4 ข้อมูลที่ได้จากการหาคุณภาพแบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมายของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมายดังตารางต่อไปนี้
ตารางที่ 1 แสดงประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย

แผนที่	ค่าประสิทธิภาพ			การแปลผล
	E_1	E_2	E_1/E_2	
1	81.43	83.57	81.43/83.57	มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์
2	80.71	81.42	80.71/81.42	มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์
3	81.43	82.14	81.43/82.14	มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์
4	80.00	81.00	80.00/81.00	มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์
5	82.86	85.00	82.86/85.00	มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์
6	80.00	86.43	80.00/86.43	มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์
7	80.00	85.00	80.00/85.00	มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์
8	80.00	85.71	80.00/85.71	มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์
ค่าเฉลี่ยโดยรวม	80.80/83.75	มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน		

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ของการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้เกมกล่องกฎหมายสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีค่าร้อยละโดยรวม เท่ากับ 80.80/83.75 ซึ่งมีประสิทธิภาพที่สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ที่กำหนดไว้ 80/80

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์รายวิชาอัลฟิกฮ์โดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 80 ซึ่งได้มีการทดสอบสมมติฐานด้านความรู้โดยการเทียบเกณฑ์แล้วต้องไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 วิเคราะห์โดยการทดสอบค่า t แบบ One Sample t-test รายละเอียดดังตารางที่ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์

รายการ	N	μ	σ	เกณฑ์
ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์	28	80.09	5.63	80

จากตาราง 2 พบว่า ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ได้ร้อยละ 80.09 โดยการเทียบเกณฑ์แล้วสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (ร้อยละ 80) วิเคราะห์โดยการทดสอบค่า t แบบ One Sample t-Test นั้นเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($\mu = 80.09$, $\sigma = 5.63$)

ตอนที่ 3 ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้สถิติ ค่าที่ t-test (t-dependent)

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลการทดลอง	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	28	40	80.80	2.04	8.09
หลังเรียน	28	40	83.75	1.64	

จากตารางที่ 3 พบว่า คะแนนผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลฟิฮฺ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 ($\bar{X} = 80.80$, $\bar{X} = 83.75$)

ตอนที่ 4 ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย

ตารางที่ 4 ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของนักเรียน

ข้อที่	ความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1	เนื้อหาครอบคลุมสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	4.29	1.28	มาก	6
2	เนื้อหาเหมาะสมกับผู้เรียน	4.29	0.45	มาก	6
3	เนื้อหาให้ความรู้ความเข้าใจชัดเจน	3.93	1.03	มาก	9
4	กิจกรรมประกอบการเรียนรู้ส่งเสริมให้ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา	4.18	1.00	มาก	8
5	การเรียนรู้เป็นกลุ่มทำให้ทราบข้อบกพร่องของตนเอง และผู้อื่น	4.46	0.73	มาก	4
6	ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตัวเองจากสื่อ	4.71	0.45	มากที่สุด	3

ข้อที่	ความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
7	สารสนเทศและเทคโนโลยี ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตัวเองจากเพื่อน และครูผู้สอนให้คำแนะนำ	4.50	0.50	มาก	5
8	มีกิจกรรมให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ จริง	4.00	1.07	มาก	7
9	ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ และ สามารถนำไปใช้ได้	4.79	0.41	มากที่สุด	2
10	ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน	4.89	0.31	มากที่สุด	1
ค่าความพึงพอใจ		4.40	0.72	มาก	

จากตารางที่ 4 แสดงว่าความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับความพึงพอใจมาก ซึ่งมี ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.72) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายข้อ มีรายละเอียดดังนี้ คือ นักเรียนมีความพึงพอใจที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งมี ($\bar{X} = 4.89$, S.D. = 0.30) รองลงมา คือ ผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ และสามารถนำไปใช้ได้ซึ่งมี ($\bar{X} = 4.78$, S.D. = 0.41) ส่วนข้ออื่นก็มีคะแนนเฉลี่ยรองลงมาตามลำดับและประเด็นที่นักเรียนมีความพึงพอใจต่ำที่สุดคือ เนื้อหาให้ความรู้ความเข้าใจชัดเจน ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = 1.00)

อภิปรายผล

ผลการวิจัยสามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีค่าประสิทธิภาพเฉลี่ยโดยรวม E1/E2 เท่ากับ 80.80/83.75 แสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมายที่สร้างขึ้นในการทดลองครั้งนี้มีค่าประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ คือ 80/80 จะเห็นว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นมีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการ กล่าวคือ มีการวิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐาน/ตัวชี้วัด สาระสำคัญ สาระการเรียนรู้จุดประสงค์การเรียนรู้ และกระบวนการจัดการเรียนรู้ของรายวิชาอัลฟิคุย นำมาจัดเป็นหน่วยการเรียนรู้โดยศึกษา ค้นคว้า นวัตกรรมการเรียนรู้ คือ การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกม ซึ่งเป็นรูปแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง เนื่องจากมีการจัดทำข้อมูลโดยใช้ทักษะการคิดอย่างเป็นระบบมีความเข้าใจง่าย กระชับ กะทัดรัด ชัดเจน ดังที่ พิมพันธ์ เกระคุปต์และเพียว ยินดีสุข 2556) กล่าวว่า การใช้สื่อ แหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย ตลอดจนมีการวัดประเมินผลตามสภาพจริง สามารถพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมี

ประสิทธิภาพและยังสอดคล้องกับ (สุวิทย์ มูลคำและคณะ 2549 : 59) ที่กล่าวว่าแผนการจัดการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นมีองค์ประกอบสำคัญครบถ้วน คือ ชื่อวิชา/ชื่อหน่วยการเรียนรู้ ระดับชั้น เวลา มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดสาระสำคัญ สาระการเรียนรู้จุดประสงค์การเรียนรู้ ภาระงาน/ชิ้นงาน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้และบันทึกหลังการจัดการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีจะต้องกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ การสอน สื่ออุปกรณ์หรือแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนวิธีการวัดและประเมินผลไว้อย่างชัดเจน จากการหาคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ซึ่งโดยภาพรวมมีค่า IOC โดยเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 0.96

2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย โดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 80 ของคะแนน ($\bar{X} = 80.80$, $\bar{X} = 83.75$) ทักษะการคิดวิเคราะห์ก่อนเรียนและหลังเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 80.09 ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ค้นพบปัญหา แก้ไขด้วยตนเองโดยผ่านกระบวนการกลุ่ม ดังที่ มณฑาทิพย์ อัตตปัญญา (2542) กล่าวว่า เกมเป็นกิจกรรมการเล่น หรือการแข่งขันเพื่อการเรียนรู้ มีกำหนดจุดมุ่งหมาย กฎเกณฑ์ กติกา ผู้เล่น วิธีการเล่น การตัดสินผลการเล่นเป็นแพ้หรือชนะการนำเกมมาประกอบการสอน จะช่วยให้ห้องเรียนมีชีวิตชีวา บทเรียนนั้นๆ น่าสนใจไม่รู้สึกลำบากหน่ายก่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน นักเรียนมีโอกาสใช้ปฏิภาณไหวพริบของตน สามารถจดจำบทเรียนได้ง่าย และจำได้นาน นอกจากนี้การที่เด็กได้เล่นเกมจะได้ความรู้ทางวิชาการ และยังช่วยพัฒนาสติปัญญาตลอดจนความเจริญเติบโตของร่างกายซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของอรุณี บุญญานุกุล (2562) ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้เกมการละเล่นพื้นบ้านล้านนาในการจัดกิจกรรม "ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 75.89/82.44 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 75/80 2) ผลการคิดวิเคราะห์โดยใช้เกมการละเล่นพื้นบ้านล้านนาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ในภาพรวมนักเรียนมีทักษะอยู่ในระดับดี และ 3) ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมการละเล่นพื้นบ้านล้านนา อยู่ในระดับมาก

3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย มีคะแนนเฉลี่ยทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จากผลการวิจัยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมายมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ได้ใช้เกมกล่องกฎหมายเป็นเทคนิคในการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่างๆ เน้นให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงความรู้ เพื่อให้ได้ความคิดรวบยอดและสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองจากการยกตัวอย่างปัญหาสถานการณ์เพื่อให้นักเรียนได้แก้ปัญหาผ่านการฝึกทักษะ ในการคิดวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ ผ่านการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล เช่น วิเคราะห์เหตุการณ์ตามสถานการณ์ที่

เกิดขึ้นแล้วมาสังเคราะห์จนได้คำตอบที่ถูกต้อง การฝึกให้นักเรียนใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมายช่วยให้นักเรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรุณี บุญญานุกูล (2562) ผลการวิจัยพบว่า การคิดวิเคราะห์ของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้เกมการเล่นพื้นบ้านล้านนา สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน และมีความคงทนในการเรียนรู้นานกว่า นอกจากนี้ผลการวิจัยของ ภูมิภัทร พันธุ์ทองหลาง (2551) พบว่า นักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์สูงกว่ากลุ่มที่จัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ผลการวิจัยของวิไลวรรณ ถิ่นจะนะ (2551) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านทักษะการอ่านสะกดคำ โดยใช้เกมการศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จากผลการวิจัยพบว่า 1) กิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านทักษะการอ่านสะกดคำโดยใช้เกมการศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 98.17/98.47 2) นักเรียนมีทักษะการอ่านสะกดคำหลังจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสูงกว่าก่อนจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลฟิกฮ์โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย พบว่าระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลฟิกฮ์โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายข้อ พบว่า 4.89 ค่าเฉลี่ยมากที่สุดรองลงมาคือ 4.78 และ 3.92 มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดทั้งนี้เพราะการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เกมกล่องกฎหมายทำให้ผู้เรียนมีความสุข ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียน ตั้งตัวอยู่ตลอดเวลา มีความรับผิดชอบและผู้เรียนมีความกล้าแสดงออกเมื่อมีอารมณ์ที่เป็นสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรุณี บุญญานุกูล (2562) ได้ทำการวิจัย เรื่องผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้เกมการเล่นพื้นบ้านล้านนาในการจัดกิจกรรม "ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้" ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้เกมการเล่นพื้นบ้านล้านนาในการจัดกิจกรรม "ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 75.89/82.44 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 75/80 2) ผลการคิดวิเคราะห์โดยใช้เกมการเล่นพื้นบ้านล้านนา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์ในภาพรวม นักเรียนมีทักษะอยู่ในระดับดี พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมการเล่นพื้นบ้านล้านนา อยู่ในระดับมาก จากการศึกษพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมายเป็นการสร้างความหลากหลายในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เนื่องจากเกมกล่องกฎหมายมีรูปแบบที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย และผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์รูปแบบตามความสามารถและความคิดของตนเอง ทั้งยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน นักเรียนเกิดความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย ส่งผลให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรายวิชาอัลฟิกฮ์ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

สรุป

จากการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมายเป็นการสร้างความหลากหลายในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เนื่องจากเกมกล่องกฎหมายมีรูปแบบที่เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย และผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์รูปแบบตามความสามารถและความคิดของตนเองส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน นักเรียนเกิดความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมาย ส่งผลให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน รายวิชาอัลฟิคุ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงว่า แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลฟิคุโดยใช้เกมกล่องกฎหมายได้สร้างตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ดังนั้นครูผู้สอนสามารถนำไปใช้กับนักเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ในการใช้ชีวิตประจำวัน

1.2 ครูผู้สอนควรแนะนำรูปแบบของเกมกล่องกฎหมายและวิธีการใช้ของกล่องกฎหมาย โดยให้นักเรียนฝึกการใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ครบทุกรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนรู้จักการแยกแยะจำแนกประเภทได้อย่างเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุด

1.3 ครูผู้สอนควรกระตุ้นให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการฝึกให้นักเรียน ได้คิดวิเคราะห์ ถามตอบ และนำเสนอ พร้อมทั้งให้กำลังใจแก่นักเรียนอย่างทั่วถึง เพราะเป็นสิ่งสำคัญที่ให้นักเรียนเกิดทักษะในด้านต่าง ๆ และเพิ่มความสามารถในการทำงานให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 การเรียนการสอนในรูปแบบเกมเป็นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เป็นแบบกันเอง เพื่อให้นักเรียนไม่เกิดความรู้สึกกดดัน โดยมีกิจกรรมนำเข้าสู่บทบาทที่หลากหลายทำให้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย

2. ข้อเสนอแนะ ในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เกมต่อทักษะด้านอื่นๆ เช่น ทักษะการคิดสร้างสรรค์ การคิดแก้ปัญหา การคิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และการเพิ่มความคงทนในการเรียนรู้ เป็นต้น

2.2 ควรสร้างโจทย์และจำลองสถานการณ์ที่หลากหลายเพื่อเพิ่มทักษะในการคิดวิเคราะห์ รายวิชาอัลฟิคุโดยใช้เกมกล่องกฎหมายให้มีประสิทธิภาพ โดยเลือกเนื้อหาที่เป็นปัญหาในการเรียนรู้เรื่องอื่นในระดับชั้นอื่น ๆ หรือรายวิชาอื่น

2.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบวิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมกล่องกฎหมายกับนักเรียนที่มีความแตกต่างกันในด้านอื่นๆ เช่น ห้องเรียน เพศ ระดับชั้น และความถนัดทางภาษา เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ.(2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด
- สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย. (2545). *หนังสือพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมคำแปลภาษาไทย แปลไทยโดย. ชาอูดีอาราเบีย: อัลมุดดัสซิริ*
- ทิศนา แคมมณี. (2554). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ พเยาว์ ยินดีสุข และราชน มีศรี. (2556). การสอนคิดด้วยโครงการการเรียนการสอนแบบบูรณาการทักษะในศตวรรษที่ 21. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท* บัณฑิต จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
- ภูมิภัทร พันธุ์ทองหลาง. (2551). การเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์วิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ระหว่างกลุ่มที่ใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ กับกลุ่มที่ใช้การสอนแบบปกติ. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท* บัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- มณฑาทิพย์ อดตปัญญา. (2542). การใช้เกมพัฒนาทักษะการเขียนสะกดคำ ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท* บัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- วิไลวรรณ ถิ่นจะนะ. (2551). การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านทักษะการอ่านสะกดคำ โดยใช้เกมการศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท* บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *สำนักนโยบายแผนและมาตรฐานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559) : ฉบับสรุป*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัทกราฟิกกราฟฟิคจำกัด.
- สุจรีต เพียรชอบ. (2531). การพัฒนาการสอนภาษาไทย. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท* บัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิทย์ มูลคำ และคณะ. (2549). *การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิด*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- อรุณี บุญญานุกูล. (2562). ผลการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์โดยใช้เกมการเล่นพื้นบ้านล้านนาในการจัดกิจกรรม "ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. *วารสารพุทธปัญญาปริทรรศน์* 4(2): 238-242

สัมภาษณ์

ฮาเรส มะลี. ครูผู้สอนโรงเรียนบ้านพิเทน. สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม 2563

ศึกษาสภาพปัญหาการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขต
ตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

Study the Problems of Caring for the Elderly in Muslim Families in the
Bannangsta Subdistrict, Bannangsta District, Yala Province

รอฮานี มาแฉ่¹

Rohanee Machae¹

อัฟนัน จารง¹

Afnan Jarong¹

มุสลิม คาแรง²

Mutsalim Khareng²

(Received: April 29, 2022; Revised: June, 28, 2022; Accepted: June 29, 2022)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการดูแลผู้สูงอายุตามบทบัญญัติอิสลาม 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา โดยทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากอัลกุราน สะดิษ หนังสือตำรา เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้ดูแลผู้สูงอายุในเขตตำบลบันนังสตาจำนวน 19 คน คัดเลือกโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย แล้วมาเปรียบเทียบตารางเครชีและมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามหาค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัก มีค่าเท่ากับ 0.76 และ 0.80 ค่าดัชนี IOC มีค่ามากกว่า 0.5 นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเก็บข้อมูลผู้ให้การสัมภาษณ์ จำนวน 4 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์หาข้อสรุปและนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) อิสลามได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุไว้อย่างชัดเจน เช่น การกตัญญู การปฏิบัติดูแล และการอุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุ โดยกำหนดให้มุสลิมควรมีพื้นฐานในการดูแลและยึดหลักการดูแลผู้สูงอายุตามบทบัญญัติอิสลาม เพื่อให้มุสลิมได้ตระหนักถึงการดูแลผู้สูงอายุ 2) สภาพปัญหาการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้หลักคำสอนทางศาสนาเป็นแนวทางในการดูแล โดยให้ผู้สูงอายุรำลึกถึงอัลลอฮ์ (ช.บ.) อยู่ตลอดเวลา คอยเอาใจใส่ผู้สูงอายุอยู่เสมอ และดูแลผู้สูงอายุในเรื่องการเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม การกิน และการรักษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.21

1 สาขากฎหมายอิสลาม สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

1 Department of Islamic Law, Academy of Islamic and Arabic Studies, Princess of Naradhiwas University (Corresponding author / Email : rohanee.m@pnu.ac.th)

2 สาขาอิสลามศึกษา สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

2 Department of Islamic Studies, Academy of Islamic and Arabic Studies, Princess of Naradhiwas University

และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.06 จากการวิเคราะห์ผลสำรวจความคิดเห็นของผู้ดูแลมีแนวทางหรือวิธีการในการดูแลผู้สูงอายุตามหลักการอิสลาม บุตรหลานควรให้ความสำคัญและเป็นที่กำลังใจให้ผู้สูงอายุอยู่ตลอด ไม่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกโดดเดี่ยว และหมั่นกำลังใจในการใช้ชีวิตที่เหลือต่อไป

คำสำคัญ : สภาพปัญหา การดูแลผู้สูงอายุ ครอบครัวมุสลิม

ABSTRACT

This research aims 1) to study the care of the elderly according to Islamic provisions 2) to study of problem in the care for the elderly in Muslim families in Bannangsta subdistrict, Bannangsta district, Yala province. Through learning Al-Quran statue, Al-Hadith, books, associated academic papers and data were collected from a sample of 19 elderly caregivers in Bannangsata subdistrict. The samples were selected by simple random sampling method, and its number based on Krejcie and Morgan table. The tool used was a questionnaire with Cronbach's alpha coefficient of reliability 0.76 and 0.80 and with IOC > 0.5. Data were analyzed by using mean and standard deviation. The data were collected from 4 interviewees, then analyzed, summarized and presented descriptive data. The research results were found that 1) Islam has clearly indicated the importance of caring for the elderly, such as gratitude, practice, care and care for the elderly by stipulating that Muslims should have a basis for caring for and adhere to the principles of caring for the elderly according to Islamic provisions. To make Muslims realize the care of the elderly 2) Problems in caring for the elderly in Muslim families found that most of the sample group used religious, it was found that most of the sample group used religious doctrine as a guideline for caring by allowing the elderly to always remember Allah, always paying attention to the elderly and taking care of the elderly in terms of living, environment, eating and treatment at a moderate level. It was representing the mean 3.21 and standard deviation of 1.06. According to the analysis of the survey of caregivers, there are guidelines or methods for caring for the elderly according to Islamic principles. children should always give importance and support to the elderly, Did not make the elderly feel alone and discouraged for the rest of their life.

Keywords: *Problem, Care for the Elderly, Muslim Families*

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การตระหนักถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง การที่สังคมไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุ ผลที่ตามมา คือผู้อยู่ในวัยแรงงานต้องรับภาระมากขึ้นในการเลี้ยงดูผู้สูงอายุ อัตราการเกื้อหนุนผู้สูงอายุที่ลดลงอย่างต่อเนื่องจะส่งผลกระทบโดยตรง

ต่อผู้สูงอายุในอนาคต เพราะคนในวัยแรงงานเป็นกำลังสำคัญในการสร้างงาน เมื่อสร้างรายได้ไม่เพียงพอจะมีผลกระทบต่อการจัดหาสวัสดิการต่างๆ คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเป็นการกำหนดแนวทาง หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความพอใจในชีวิต ความเป็นอยู่ ที่ดี มีสุขภาพกายและจิตใจที่ดี โดยผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข มีคุณค่าและมีศักดิ์ศรีในสังคม และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อการมีชีวิตที่มีความสุข (คันสนีย์ จันทรอานุกาพ และจ่านงค์ แรกพินิจ, 2561)

ปัจจุบันเห็นได้ชัดว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มวัยที่ควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษ เพราะผู้สูงอายุส่วนมากนอกจากจะมีความเสื่อมของร่างกายตามวัยแล้วยังอาจมีโรคเรื้อรังที่ต้องดูแล การดูแลผู้สูงอายุเป็นเรื่องสำคัญที่ลูกหลานจะต้องเอาใจใส่และหมั่นสังเกตทั้งเรื่องสุขภาพกายและสุขภาพจิตใจ เพราะอายุมากขึ้นทำให้ร่างกายเสื่อมสภาพ ไม่กระฉับกระเฉงเหมือนเดิม เมื่อคนในครอบครัวต้องทำงานอาจไม่มีเวลาให้ผู้สูงอายุทำให้ละเลยในการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุหุดหู่ เกรี้ยวหรือร้องไห้ได้ (เกรียงศักดิ์ ชรรมอภิพล และคณะ, 2555) ดังนั้นผู้ดูแลเป็นกำลังสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุต้องการให้ผู้ดูแลมาช่วยเหลือในการดูแล และจะรู้สึกเครียด รู้สึกโดดเดี่ยว เนื่องจากไม่มีผู้ดูแล ผู้ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือในการบรรเทาอาการของผู้สูงอายุ ผู้ดูแลสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อไม่มีความรู้ในการดูแลผู้สูงอายุ ไม่สามารถขอความช่วยเหลือจะทำให้ไม่มั่นใจที่จะดูแลผู้สูงอายุ ทำให้คนดูแลรู้สึกไม่สบายใจ การดูแลผู้สูงอายุมีความสำคัญเพื่อป้องกันการเจ็บป่วยของผู้สูงอายุ อีกทั้งผู้สูงอายุควรได้รับการดูแลตามหลักศาสนาและต้องปฏิบัติตามหลักหรือกิจกรรมทางศาสนาที่พึงปฏิบัติ โดยเฉพาะการละหมาด ซึ่งไม่สามารถยกเว้นได้แม้เจ็บป่วยโดยอนุโลมให้ทำได้ในท่านั่งหรือท่านอนบนเตียง แม้กระทั่งเคลื่อนไหวไม่ได้ก็ให้หลังตาลีมาท่าเท่าที่ทำได้ ตราบใดที่สติยังมีอยู่ (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2556) สำหรับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและมีวิถีการดำเนินชีวิตภายใต้หลักคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยพบว่าชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการยึดมั่นในหลักการศาสนาอยู่ในระดับมากเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งมุสลิมส่วนใหญ่จะใช้หลักการของศาสนาและใช้หลักปฏิบัติทางศาสนาอิสลามมาเชื่อมโยงในการดูแลตนเอง (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2544)

อิสลามสอนให้ประชาชาติเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกันไม่ว่าเด็ก ผู้ใหญ่ หรือผู้สูงอายุจะมีความผูกพันทางครอบครัวหรือไม่ก็ตาม และกำหนดให้มุสลิมนั้นให้เกียรติแก่บิดามารดา ซึ่งเป็นสิ่งที่อิสลามได้บัญญัติไว้เป็นการแสดงถึงศีลธรรมอันดีงาม ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่วางตำแหน่งของบิดามารดาผู้สูงอายุไว้อย่างสูงส่ง คำสั่งให้กระทำความดีและอุทิศตนให้กับบิดามารดาเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติ เนื่องจากความเสียสละ ความอดทน และความเมตตาของบิดามารดาที่มีต่อบุตรที่ทนนั่งสองได้เลี้ยงดูที่ไม่หวังสิ่งตอบแทน โดยพื้นฐานแล้วความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดามารดาเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมกันทั้งในโลกนี้และโลกหน้า คือความสัมพันธ์ที่ต้องดำเนินขณะที่ยังมีชีวิตจนถึงเสียชีวิต ความรักและความใส่ใจของบุตรที่มีต่อบิดามารดาเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่พิเศษ โดยที่สิ่งมีชีวิตที่นอกเหนือจากมนุษย์ไม่สามารถสัมผัสได้ นอกจากจะอยู่ในสภาพแวดล้อมของครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดามารดามีกฎเกณฑ์และแนวทางที่กำหนดโดยอัลลอฮ์ (ช.บ.) (Al-Fahham, M. 2006) การทำดีต่อบิดามารดาจะนำไปสู่การภักดีต่ออัลลอฮ์ (ช.บ.) สิ่งเหล่านี้เป็นลักษณะของผู้ศรัทธาที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงโปรดปราน ดังโองการอัลกุรอานที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ได้ทรงตรัสไว้ความว่า “และพระเจ้าของเจ้าบัญชาว่า พวกเจ้าอย่าเคารพสักผู้ใดนอกจากพระองค์เท่านั้นและจงทำดีต่อ

บิดามารดา เมื่อผู้ใดในทั้งสองหรือทั้งสองบรรลุนิติภาวะอยู่กับเจ้า ดังนั้นอย่ากล่าวแก่ทั้งสองว่า อุฟ ! และอย่าขู่เข็ญท่านทั้งสอง และจงพูดแก่ท่านทั้งสองด้วยถ้อยคำที่อ่อนโยน (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ, 2542)

จากโครงการอัลกุรอานข้างต้น ซึ่งชี้ให้เห็นว่าอิสลามให้ความสำคัญและตระหนักถึงบุคคลที่ขึ้นชื่อว่าเป็นบิดามารดา และการให้เกียรติบิดามารดาด้วยชราเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง และอิสลามได้ห้ามถึงการทำร้ายน้ำใจ จิตใจของทั้งสอง ดังนั้น คนในครอบครัวควรตระหนักถึงการดูแลผู้สูงอายุและยึดหลักการดูแลผู้สูงอายุตามบทบัญญัติอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ท่านรอซูลุลลอฮ์ (ซ.ล.) ได้กล่าวไว้ในชะติษ ดังรายงานจาก अबดุลลอฮ์ บิน มัสعود (ร.ฎ.) ได้กล่าว ความว่า “ ฉันได้ถามท่านนบี (ซ.ล.) ว่าสิ่งใดเป็นการทำงานที่อัลลอฮ์ (ซ.บ.) ทรงโปรดปรานมากที่สุด ท่านตอบว่า “การละหมาดตรงเวลา (ช่วงเวลาเริ่มต้น)” เขาถามอีกว่า แล้วถัดจากสิ่งนั้นคือสิ่งใด? ท่านตอบว่า “การทำความดีต่อบิดามารดา” เขาถามอีกว่าถัดจากนั้นสิ่งใดอีกท่านตอบว่า “การต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์” (Al-Bukhari, A. 1989) จากตัวบทชะติษดังกล่าว ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการทำความดีต่อบิดามารดานั้น คืออิบาอะฮ์ที่อัลลอฮ์ (ซ.บ.) ทรงโปรดปรานมากกว่าการปฏิบัติตามคำสั่งเสียชีวิตเสียอีก และการทำความดีต่อบิดามารดาจะได้รับอภัยโทษ การปฏิบัติดีต่อบิดามารดาจะนำมาซึ่งความบะรอกัต (ความเจริญ) และริซกี (ปัจจัยยังชีพ) ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเสริฐยิ่งและมีผลตอบแทนมากมายสำหรับผู้ปฏิบัติดีต่อท่านทั้งสอง ทั้งนี้ อิสลามยังให้ความสำคัญต่อบิดามารดา เนื่องจากบิดามารดานั้นเป็นพื้นฐานของครอบครัว ซึ่งท่านทั้งสองเป็นผู้ที่แบกรับภาระและต่อสู้กับความยากลำบากในการเลี้ยงดูบุตรและหาความสุขให้แก่บุตร ด้วยเหตุนี้อิสลามจึงได้ให้ตำแหน่งที่สำคัญแก่บิดามารดา และได้กำหนดสิทธิของท่านทั้งสองต่อบุตร และสั่งใช้ให้บุตรทุกคนปฏิบัติต่อบิดามารดาดด้วยความดี ด้วยความอ่อนน้อม และแสดงกิริยามารยาทที่ดีต่อท่านทั้งสอง (ยุनुส วารีย์ และ คอลิด วารีย์, ม.ป.ป.)

สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมระบบเครือญาติ มีครอบครัวขยาย ผู้สูงอายุได้รับความเคารพนับถือและมีบทบาทสูงในครอบครัว บทบาทที่สำคัญคือ การกล่อมเกลาบรื้ฐานทางสังคมและคุณธรรมแก่บุตรหลาน คำสั่งสอนของผู้สูงอายุได้รับการเชื่อฟังและนำไปปฏิบัติตาม สำหรับในปัจจุบันสภาวะดังกล่าว ดูเหมือนจะมีการเปลี่ยนแปลงไปไม่น้อย กล่าวคือ บทบาทและความสำคัญของผู้สูงอายุในครอบครัวมีแนวโน้มเริ่มลดลง คุณค่าของผู้สูงอายุต่อสมาชิกครอบครัว และความเชื่อในการเคารพ เครือญาติอาวุโสมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ลดลง คนในครอบครัวใช้เวลากับผู้สูงอายุน้อยลง เหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงสถานะทางสังคม คุณค่า และอำนาจภายในครอบครัวของผู้สูงอายุที่ลดลง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วย่อมสะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิดของครอบครัวต่อผู้สูงอายุ เปลี่ยนแปลงจากผู้อาวุโสที่ทรงคุณค่ากลายเป็นคนแก่ที่เป็นภาระ อาจนำไปสู่การก่อเกิดของค่านิยมที่ลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้สูงอายุในท้ายที่สุดก็ได้ กระบวนการลดทอนคุณค่าผู้สูงอายุของสมาชิกในครอบครัวกระทำโดยการลดสถานภาพและบทบาท (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2556) ดังนั้นปัญหาค่านิยมที่เปลี่ยนแปลง ความเปลี่ยนแปลงจากภาวะทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ทำให้เยาวชนให้ความสำคัญความกตัญญูต่อบิดามารดาน้อยลง ลดบทบาทผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุไม่ได้รับการดูแล ต้องอาศัยสถานสงเคราะห์คนชรา สภาวะดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาต่อผู้สูงอายุอย่างมาก และนำไปสู่สถานการณ์ของการทอดทิ้งผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง (นาริรัตน์ จิตรมนตรี, วิไลวรรณ ทองเจริญ และสาวตรี ทยานศิลป์, 2552)

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้นำศาสนากล่าวว่า “ผู้ดูแลผู้สูงอายุขาดความรู้ในด้านการดูแลผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุไม่ได้รับความเอาใจใส่ และความอบอุ่นจากลูกหลานอย่างเพียงพอ บางครั้งผู้ดูแลทำร้ายร่างกาย ใช้คำพูด

ที่ทำร้ายจิตใจผู้สูงอายุ ขาดการดูแลอย่างถูกต้องตามบทบัญญัติอิสลาม เช่น การให้ผู้สูงอายุรำลึกถึงอัลลอฮ์ (ช.บ.) ตลอดเวลา รักษาละหมาด และบทบัญญัติต่างๆ ที่อิสลามได้กำหนดไว้” (สาเฮาะ บอเกาะ, สัมภาษณ์) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุมีความสำคัญจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิม ในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา เพื่อทราบสภาพปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุ และหาแนวทางการดูแลผู้สูงอายุได้ถูกต้องตามหลักอิสลามนำไปสู่การใช้ชีวิตที่ดีขึ้น และนำผลการศึกษามาใช้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ที่จะนำข้อมูลในการวางแผนแนวทางการดูแล หรือวิธีการดูแลผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมและถูกต้องต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการดูแลผู้สูงอายุตามบทบัญญัติอิสลาม
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

ระเบียบวิธีวิจัย

รายละเอียดวิธีการดำเนินงานวิจัยมีดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือครอบครัวมุสลิมที่มีผู้สูงอายุในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนไม่เพิ่มร้อยละ 5 โดยใช้หลักการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ 19 คน ตามจำนวนทั้งสิ้น 20 คน โดยกำหนดเงื่อนไขต้องเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ

2. เครื่องมือวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยทำได้การศึกษาค้นคว้าข้อมูลดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์อัลกุรอาน อัลหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด (ช.ล.) และทัศนะนักวิชาการต่างๆ หนังสือตำรา งานวิจัยบทความวิชาการรวมทั้งเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุในอิสลาม ตลอดจนแหล่งข้อมูลสื่ออินเทอร์เน็ตที่เขียนโดยผู้รู้ นักปราชญ์ นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาการดูแลผู้สูงอายุ

2.2 นำแบบสอบถามไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในด้านอิสลามศึกษา เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและสอดคล้องของข้อคำถาม โดยมีเกณฑ์ของค่าดัชนี IOC ที่ยอมรับได้มีค่ามากกว่า 0.5 จึงถือว่าข้อคำถามดังกล่าวมีความสอดคล้องและเหมาะสมที่จะใช้วัดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ถ้าหากมีค่าดัชนี IOC ที่มีค่าต่ำกว่า 0.5 ผู้วิจัยทำการแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2.3 นำแบบสอบถามที่มีการแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้กับผู้ดูแลผู้สูงอายุมุสลิมในหมู่บ้านโคกเคียน หมู่ที่ 13 ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส จำนวน 15 ชุด และนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อถือได้ (Reliability) โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) ซึ่งต้องมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.60 ดังนั้นจึงสามารถยอมรับแบบสอบถามดังกล่าว ผลการหาค่าดังกล่าวพบว่า สภาพปัญหาการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมความเที่ยงเท่ากับ 0.76

2.4 ลงพื้นที่ดำเนินการวิจัยโดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพและปรับปรุงแก้ไขอย่างสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 19 ตัวอย่าง โดยแบบสอบถามไปแจก 19 ชุด ได้รับกลับมา 19 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนการดำเนินการคือ ส่งแบบสอบถามให้ผู้ดูแลผู้สูงอายุ เป็นเป้าหมายวิจัย โดยการส่งด้วยตนเอง และเก็บแบบสอบถามกลับเมื่อครบกำหนด 7 วัน หลังจากนั้นทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะแจกแจงความถี่ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การแปลผลค่าดังกล่าวใช้เกณฑ์ลิเคิร์ต (Likert) (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2555) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เกณฑ์การประเมินคะแนน

คะแนนความคิดเห็น	คะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
5	คะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00	มากที่สุด
4	คะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50	มาก
3	คะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50	ปานกลาง
2	คะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50	น้อย
1	คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50	น้อยที่สุด

ผลการวิจัย

ข้อมูลการตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา ปรากฏดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม อายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 31-40 ปี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 36.8 กับอายุช่วง 41-50 ปี จำนวน 7 คน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.8 รองลงมา ช่วงอายุ 21-30 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15.8 รองลงมาคือ ช่วงอายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5 จำแนกตามเพศ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มากที่สุดคือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 78.9 และเพศชาย จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 21.1 จำแนกตามความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นบุตรมากที่สุด จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 68.4

รองลงมาคือ หลาน จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 21.0 รองลงมาคือ พี่น้อง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5.3 และอื่นๆ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5.3 จำแนกตามระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมากที่สุด จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 36.8 รองลงมาคือ ระดับประถมศึกษาจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 26.3 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 21.1 และระดับปริญญาตรี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15.8 ตามลำดับ จำแนกตามระดับการศึกษาด้านศาสนา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาด้านศาสนา อยู่ในระดับมุตตะวัตคิด มากที่สุด จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 36.8 รองลงมาคือ ระดับชาวนาวีรีย จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 31.6 รองลงมาคือ ระดับอิตาดิอียี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 21.1 และระดับปริญญาตรี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5 จำแนกตามอาชีพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปมากที่สุดคือ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 36.8 รองลงมาคือ แม่บ้าน จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 21.0 รองลงมาคือ อาชีพเกษตรกรและครูจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15.8 เท่ากัน รองลงมาคือ อาชีพค้าขาย และอื่นๆ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5.3 เท่ากัน จำแนกตามรายได้ของครอบครัว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ของครอบครัวมากที่สุดคือ ต่ำกว่า 5,000 บาท/เดือน จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 63.2 รองลงมาคือ มีรายได้ 8,000 -10,000 บาท/เดือน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 26.3 และรายได้มากกว่า 10,000 บาท/เดือน น้อยที่สุด จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5 และจำแนกตามระยะเวลาในการดูแล กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการดูแลมากที่สุดคือ 5 ปีขึ้นไป จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 63.2 รองลงมา คือ 2-3 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 21.1 และ 4-5 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15.8

2. ข้อมูลการตอบแบบสอบถามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุตามบทบัญญัติอิสลาม

ตารางที่ 2 ตารางค่าความถี่ และค่าร้อยละ แบบสอบถามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุตามบทบัญญัติอิสลาม

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ตอบ ใช่		ตอบไม่ใช่	
		ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
1	การทำดีต่อบิดามารดา คือหนึ่งในอามัล (การงาน) ที่อัลลอฮ์ (ซ.บ.) ทรงโปรดปรานมากที่สุด	19	100.0	-	-
2	การทำดีต่อบิดามารดาจะได้รับการอภัยโทษและลบล้างบาปจากอัลลอฮ์ (ซ.บ.)	19	100.0	-	-
3	มุสลิมต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาเมื่อสูงอายุ	19	100.0	-	-
4	การดูแลบิดามารดาถือเป็นหน้าที่ของบุตรตามหลักอิสลาม	19	100.0	-	-
5	ต้องให้ความสำคัญและอุทิศตนแก่มารดามากกว่าบิดา	13	68.4	6	31.6
6	บุตรอย่าดูหมิ่นบิดามารดาเมื่อท่านแก่ชรา	19	100.0	-	-
7	บุตรต้องหมั่นขออูอาให้ท่านทั้งสองอยู่เสมอ	19	100.0	-	-

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ตอบ ใช่		ตอบ ไม่ใช่	
		ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
8	บุตรห้ามเนรคุณหรือทำร้ายท่านทั้งสอง แม้จะด้วยคำพูดที่เล็กน้อยก็ตาม	19	100.0	-	-
9	บุตรต้องพูดจานุ่มนวล ถ่อมตนต่อท่านทั้งสอง	19	100.0	-	-
10	การกตัญญูต่อบิดามารดาจะได้รับการตอบแทนเป็นความกตัญญูจากบุตรของตน	17	89.5	2	10.5
11	การทำดีต่อบิดามารดายิ่งใหญ่กว่าการต่อสูสละชีวิตเสียอีก	19	100.0	-	-
12	การปฏิบัติดูแลผู้สูงอายุอยู่ภายใต้หลักคำสอนของอิสลาม	19	100.0	-	-
13	บุตรต้องดูแลบิดามารดาด้วยความรักและความใส่ใจให้มากที่สุด	19	100.0	-	-
รวม		96.8		3.2	

จากตารางที่ 2 ผลวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุตามบทบัญญัติอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 96.8 อยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

3. สภาพปัญหาการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

ตารางที่ 3 ตารางค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

ข้อที่	รายละเอียด	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านสภาพปัญหาของผู้สูงอายุ				
1.	ร่างกายผู้สูงอายุเสื่อมถอยลงเกิดการเจ็บป่วยง่าย	3.73	1.19	มาก
2.	ผู้สูงอายุไม่ได้รับการรักษาอย่างถูกต้อง	3.05	1.31	ปานกลาง
3.	ผู้สูงอายุไม่ได้รับความเอาใจใส่ และความอบอุ่นจากคนในครอบครัว	2.94	1.35	ปานกลาง
4.	ไม่มีรายได้เลี้ยงตนเอง	3.05	1.22	ปานกลาง
5.	ขาดการใส่ใจในเรื่องการกิน	3.05	1.39	ปานกลาง
6.	ผู้สูงอายุมีโรคประจำตัวและโรคแทรกซ้อน	3.73	1.36	มาก
7.	ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านการมองเห็น การได้ยิน	4.05	0.91	มาก
8.	อารมณ์ของผู้สูงอายุแปรปรวน ชื่นน้อยใจ	3.63	1.06	มาก
9.	ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านการเคลื่อนไหว หรือเคลื่อนที่	3.57	0.90	มาก
10.	สภาพแวดล้อมไม่อำนวย เช่น ไม่มีเตียงนอน ห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ	3.05	1.31	ปานกลาง

ข้อที่	รายละเอียด	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านปัญหาของผู้ดูแล				
11.	ท่านมีเกิดความขัดแย้งระหว่างคนในครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ	2.36	1.38	น้อย
12.	ท่านมีปัญหาภาวะสุขภาพและต้องการการพึ่งพาด้านสุขภาพ	3.26	1.03	ปานกลาง
13.	ท่านไม่มีเวลาอยู่กับผู้สูงอายุตลอดเวลา	2.52	1.12	ปานกลาง
14.	ท่านไม่สามารถประกอบอาชีพทำให้ขาดรายได้	2.57	0.90	ปานกลาง
15.	ท่านพักผ่อนไม่เพียงพอ เนื่องจากการดูแลผู้สูงอายุ	2.63	0.95	ปานกลาง
16.	ท่านรู้สึกเหนื่อยล้า หหมดกำลังใจในการดูแลผู้ป่วย	4.50	0.62	มาก
17.	ท่านมีภาวะซึมเศร้า และอารมณ์เครียด	4.25	0.72	มาก
18.	ท่านทำร้ายร่างกายผู้สูงอายุ เช่น หยิก เขย่าตัว ผลักให้ล้ม	2.20	1.02	น้อย
19.	ท่านทำร้ายจิตใจผู้สูงอายุโดยการทำท่าเบื่อหน่าย รำคาญ ใช้คำพูดประชดประชัน ด่าทอ	2.68	0.80	ปานกลาง
20.	ท่านมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น รายได้ลดลง จนทำให้เกิดหนี้สิน	3.56	0.78	มาก
ภาพรวม		3.21	1.06	ปานกลาง

จากตารางที่ 3 ผลวิจัยพบว่า สภาพปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิม ในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา มีระดับความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 3.21 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 1.06 เมื่อพิจารณารายประเด็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสภาพปัญหาของผู้สูงอายุ สามอันดับแรก คือ ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านการมองเห็น การได้ยิน อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 4.05 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.91 รองลงมาคือ ผู้สูงอายุมีโรคประจำตัวและโรคแทรกซ้อนและร่างกายผู้สูงอายุเสื่อมถอยลงเกิดการเจ็บป่วยง่าย อยู่ในระดับความคิดเห็นมากเท่ากัน คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 3.73 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 1.36 และ 1.19 รองลงมาอารมณ์ของผู้สูงอายุแปรปรวน ซึมเศร้า อยู่ในระดับความคิดเห็นมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 3.63 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 1.06 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาด้านปัญหาของผู้ดูแลพบว่า กลุ่มตัวอย่างประสบปัญหา รู้สึกเหนื่อยล้า หหมดกำลังใจในการดูแลผู้สูงอายุ คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 4.50 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.62 รองลงมาคือ ผู้ดูแลมีภาวะซึมเศร้า และอารมณ์เครียด คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 4.25 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.72 และผู้ดูแลมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น รายได้ลดลง จนทำให้เกิดหนี้สิน คิดเป็นค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 3.56 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.78 ตามลำดับ

4. แบบสัมภาษณ์ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางและข้อเสนอแนะในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิม

จากผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางและข้อเสนอแนะในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา ผู้วิจัยได้ทำการสรุปดังต่อไปนี้

คำถามที่ 1 ท่านมีแนวทางหรือวิธีการอย่างไรในการดูแลผู้สูงอายุ

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าว ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นมีแนวทางหรือวิธีการในการดูแลผู้สูงอายุตามหลักการอิสลาม ใช้หลักศาสนาในการดูแลผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุนั้นรำลึกต่ออัลลอฮ์ (ช.บ.) ตลอดเวลา ผู้ดูแลต้องคอยใส่ใจ ต้องคอยปลอบใจผู้สูงอายุ ให้เกียรติและให้ความเคารพต่อผู้สูงอายุหรือบุพการีผู้มีพระคุณนั้น เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ ดูแลด้วยจิตวิญญาณและความรู้สึกที่มาจากหัวใจของบุตรหลานนั้นคือสิ่งสำคัญ

คำถามที่ 2 ท่านปฏิบัติอย่างไรในการดูแลผู้สูงอายุ

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าว ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าปฏิบัติดูแลผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด ให้ความอ่อนโยน ทั้งคำพูดและการกระทำคนดูแลต้องมีความอดทนสูง ต้องใจเย็นอยู่เสมอ เพราะผู้สูงอายุมีนิสัยเหมือนเด็ก ใช้ความรู้สึกที่อ่อนนุ่มถ่อมตน ไม่ขึ้นเสียง แสดงสีหน้ายิ้มแย้ม ไม่แข็งกระด้าง ใช้เหตุและผลในการดูแล แสดงความเห็นอกเห็นใจในทุกเรื่อง ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรค ภาวะแทรกซ้อน การรักษา หมั่นดูแลรักษาสุขภาพให้แข็งแรง ให้ห่างไกลจากโรคภัยไข้เจ็บ

คำถามที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าว ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ คือ ให้ผู้ดูแลตระหนักในการดูแลผู้สูงอายุ ใส่ใจ และเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ของผู้สูงอายุ สร้างกำลังใจให้ผู้สูงอายุให้มากที่สุด ใช้เวลาให้มากๆ กับผู้สูงอายุ หลีกเลี่ยงคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกน้อยใจ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ทำความดีในแต่ละวันให้มากที่สุด จงทำดีกับผู้สูงอายุอยู่เสมอ

จากการที่ได้สัมภาษณ์ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ ผู้วิจัยพบว่า ผู้ที่จะดูแลผู้สูงอายุนั้น จะต้องมีความรู้หรือวิธีการในการดูแลผู้สูงอายุตามหลักการอิสลามคือ ใช้หลักคำสอนทางศาสนาเป็นแนวทางในการดูแล โดยให้ผู้สูงอายุนั้นรำลึกถึงอัลลอฮ์ (ช.บ.) อยู่ตลอดเวลา และการดูแลผู้สูงอายุนั้น ผู้ดูแลจะต้องคอยเอาใจใส่ คอยปลอบใจ อยู่สม่ำเสมอ อย่าปล่อยให้ผู้สูงอายุอยู่คนเดียวตามลำพัง เพื่อไม่ให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกว่าตนไม่มีใครรัก ไม่มีใครอยากดูแลท่าน ซึ่งการดูแลผู้สูงอายุ ผู้ดูแลจะต้องรู้จักการเข้าหา รู้วิธีแนบเนียนให้ท่านรู้สึกว่าคุณไม่ได้ขาดสิ่งใดไป และที่สำคัญคำพูดของผู้ดูแลที่ใช้พูดกับผู้สูงอายุ จะต้องใช้คำพูดที่อ่อนโยน ต้องระมัดระวังในการพูดให้มาก เพื่อห่างไกลจากความรู้สึกน้อยใจของผู้สูงอายุ เป็นเพราะผู้สูงอายุจะมีนิสัยเหมือนเด็กขึ้นน้อยใจ โดยที่ไม่ทำให้ผู้ถูกดูแลรู้สึกว่าตนเป็นภาระ จึงต้องให้ความสำคัญในส่วนนี้ และผู้ดูแลต้องให้ความตระหนักกับผู้สูงอายุให้มาก เพราะการดูแลคือสิ่งที่ผู้สูงอายุทุกคนต้องการ และอยากให้มีคนคอยอยู่ข้างกาย คอยเป็นกำลังใจ ใส่ใจท่านอยู่ตลอดเวลา ทั้งหมดนี้ คือสิ่งที่ทุกคนต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก และการรักษาจิตใจของผู้สูงอายุให้มีความสุขคือสิ่งที่ผู้ดูแลทุกคนควรกระทำอย่างยิ่ง

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่องสภาพปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลาในครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษาผลวิจัยพบว่ามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุตามบทบัญญัติอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 96.8 อยู่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด อันเนื่องมาจากปัจจัยหลายๆ ด้าน เช่น อายุ ความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ ระดับการศึกษาด้านศาสนาและสามัญ ระยะเวลาในการดูแล และอื่นๆ ซึ่งมีผลให้กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ดูแลผู้สูงอายุส่วนใหญ่ดูแลผู้สูงอายุตามแนวทางอิสลาม โดยมีพื้นฐานของการดูแลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามตามที่ได้บัญญัติไว้ ดังโองการอัลกุรอานที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงตรัสไว้มีความว่า “และจงเคารพสักการะอัลลอฮ์ (ช.บ.) เกิด และอย่าให้มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นภาคีกับพระองค์ และจงทำดีต่อผู้บังเกิดเกล้าทั้งสองและต่อผู้เป็นญาติที่ใกล้ชิดและเด็กกำพร้าและผู้ขัดสนและเพื่อนบ้านใกล้เคียงและเพื่อนที่ห่างไกล และเพื่อนเคียงข้าง และผู้เดินทาง และผู้ที่มือขวาของพวกเจ้าครอบครอง แท้จริงอัลลอฮ์ (ช.บ.) ไม่ทรงชอบผู้ยโสผู้โอ้อวด จะเห็นได้ว่าอิสลามให้ความสำคัญและตระหนักถึงบุคคลที่ขึ้นชื่อว่าเป็นบิดามารดา และการให้เกียรติบิดามารดาสูงอายุเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในอิสลาม และทว่าอิสลามได้ห้ามถึงการทำร้ายน้ำใจ จิตใจของทั้งสอง อิสลามเน้นย้ำในการกระทำดีต่อบิดามารดา และแสดงการขอบคุณต่อท่านทั้งสอง จงขอพรดูอาให้แก่ทั้งสองอยู่ ดังนั้นไม่สมควรอย่างยิ่งต่อลูกที่จะเนรคุณต่อบิดามารดาจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ทุกคนต้องปฏิบัติตามคำสั่งของทั้งสองโดยการทำความดีต่อบิดามารดาคนในครอบครัว ควรตระหนักถึงการดูแลผู้สูงอายุ แล้วยึดหลักการดูแลผู้สูงอายุตามบทบัญญัติอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ ดังรายงานจากษะดีษที่ อับดุลลอฮ์ บิน มัสอูด (ร.ฎ.) ได้กล่าวความว่า “ฉันได้ถามท่านนบี (ช.ล.) ว่าสิ่งใดเป็นการทำงานที่อัลลอฮ์ทรงโปรดปรานมากที่สุดท่านตอบว่า “การละหมาดตรงเวลา (ช่วงเวลาเริ่มต้น)” เขาถามอีกว่า แล้วถัดจากสิ่งนั้นคือสิ่งใด? ท่านตอบว่า “การทำความดีต่อบิดามารดา” เขาถามอีกว่าถัดจากนั้นสิ่งใดอีกท่านตอบว่า “การต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ (ช.บ.) (Al-Bukhari, A. 1989) จากตัวบทชะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าการทำความดีต่อบิดามารดานั้นคือ อิบาดะฮ์ที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงโปรดปรานมาก และการทำความดีต่อบิดามารดาจะต้องบริสุทธิ์ใจ ตั้งใจ มุ่งมั่นว่าที่ปรนนิบัติพ่อแม่ นั้น ไม่ใช่เพื่ออื่นใด แต่เพื่อปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์ (ช.บ.) เพื่อแสวงหาผลบุญอัลลอฮ์ (ช.บ.) การปฏิบัติดีต่อบิดามารดาจะนำมาซึ่งบะรอกัต (ความเจริญ) ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเสริฐยิ่งที่บุตรควรปฏิบัติ และมีผลตอบแทนมากมายสำหรับผู้ปฏิบัติดีต่อท่านทั้งสอง

2. การศึกษาสภาพปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา ผลวิจัยพบว่า สภาพปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิม โดยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 3.21 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.06 ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของลูกมาน เจกะ (ลูกมาน เจกะ, 2561) ที่ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในสถาบันศึกษาปอเนาะจังหวัดนราธิวาส พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในสถาบันศึกษาปอเนาะอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านร่างกายมีปัญหากล้ามเนื้อและสรีระร่างกาย ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมมีปัญหาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว ด้านความเป็นอยู่มีปัญหาด้านการประกอบอาชีพ คุณค่าแห่งตนมีปัญหาด้านความสุขกายสบายใจ การศึกษาวิจัยดังกล่าวยังสอดคล้องกับสรวงสุดา เจริญวงศ์และคณะ (2561) ศึกษาเรื่องสถานการณ์การดูแลและความต้องการการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในชุมชนมุสลิมเขตชนบท

ภาคใต้ของไทย ผลการวิจัยพบว่า วิธีการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงอยู่ภายใต้วิถีอิสลามและศักยภาพชุมชนในการพัฒนาการดูแลระยะยาว ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนระดับบุคคล โดยคนในชุมชนยึดมั่นในคำสอนของศาสนาอิสลามและมีจิตสาธารณะ ส่วนความต้องการการดูแลของผู้สูงอายุ ได้แก่ เพื่อบรรเทาความเหงา การสนับสนุนข้อมูลการดูแล อุปกรณ์เครื่องช่วยเหลือ และต้องการความช่วยเหลือดูแล นอกจากนี้การศึกษายังได้กล่าวถึงสอดคล้องกับวิยะดา รัตนสุวรรณ (2561) ศึกษาวิจัยเรื่อง จริยธรรมในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง มุมมองที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลคือ ผู้ดูแลหลักในครอบครัวซึ่งส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุในฐานะลูกหลาน โดยรับผิดชอบในการช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุทางด้านร่างกายจิตใจ อย่างไรก็ตามการศึกษานี้แตกต่างจากการศึกษาของศักรินทร์ ชนประชา (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมุสลิม กรณีศึกษาชุมชนรูสมิแล ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมุสลิมในชุมชนรูสมิแล ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตของตนเองในโดยรวมทุกด้านและรายด้านอยู่ในระดับมาก และแตกต่างจากการศึกษาของจุติพร สิวินนา และคณะ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การตระหนักและเห็นคุณค่าผู้สูงอายุของวัยรุ่นไทยพุทธและไทยมุสลิม ผลการวิจัยพบว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่มีการตระหนักและเห็นคุณค่าผู้สูงอายุในระดับมาก โดยพบปัจจัยที่ส่งผลต่อการตระหนักและเห็นคุณค่าผู้สูงอายุของวัยรุ่นไทยพุทธอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ อายุ การมีเวลาให้แกกัน ในครอบครัว การอยู่ร่วมครัวเรือนเดียวกันกับบิดาและมารดา การเห็นว่าหลักคำสอนทางศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตระดับการปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนา ในส่วนของปัจจัยที่ส่งผลต่อการตระหนักและเห็นคุณค่าผู้สูงอายุของวัยรุ่นไทยมุสลิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ อายุ การเห็นว่าหลักคำสอนทางศาสนาเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ดังนั้นการใช้หลักคำสอนทางศาสนาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาชีวิต ดังโองการอัลกุรอานที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) ได้ทรงตรัสไว้ ความว่า “และพระเจ้าของเจ้าบัญชาว่า พวกเจ้าอย่าเคารพสักผู้ใดนอกจากพระองค์เท่านั้นและจงทำดีต่อบิดามารดา เมื่อผู้ใดในทั้งสองหรือทั้งสองบรรลุล่วงอายุอยู่กับเจ้า ดังนั้นอย่ากล่าวแก่ทั้งสองว่า อุฟ ! และอย่าขู่เข็ญท่านทั้งสองและจงพูดแก่ท่านทั้งสองด้วยถ้อยคำที่อ่อนโยน

3. จากการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างจากแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยได้แบ่งออกในแต่ละด้านดังนี้

3.1 ด้านแนวทางหรือวิธีการในการดูแลผู้สูงอายุ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าส่วนใหญ่จะมีแนวทางหรือวิธีการในการดูแลผู้สูงอายุตามหลักการอิสลาม ใช้หลักศาสนาในการดูแลผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุนั้นรำลึกต่ออัลลอฮ์ (ช.บ.) ตลอดเวลา ผู้ดูแลต้องคอยใส่ใจ ต้องคอยปลอบใจผู้สูงอายุ การให้เกียรติและให้ความเคารพต่อผู้สูงอายุหรือบุพการีผู้มีพระคุณนั้นเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ การดูแลด้วยจิตวิญญาณ และความรู้สึกที่มาจากหัวใจของบุตรหลานนั้น คือสิ่งสำคัญ

3.2 ด้านการปฏิบัติในการดูแลผู้สูงอายุ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ส่วนใหญ่จะปฏิบัติดูแลผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด การดูแลผู้สูงอายุต้องใช้ความอ่อนโยน ทั้งคำพูดและการกระทำ ผู้ดูแล

ต้องมีความอดทนสูงและตั้งใจเฝ้าอยู่เสมอ เพราะผู้สูงอายุมีนิสัยเหมือนเด็ก ฉะนั้นต้องใช้ความรู้สึกที่อ่อนนุ่ม ถ่อมตน ไม่ขึ้นเสียง แสดงสีหน้ายิ้มแย้ม ไม่แข็งกระด้าง ใช้เหตุและผลในการดูแล แสดงความเห็นอกเห็นใจในทุก เรื่องแก่ผู้สูงอายุ ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรค ภาวะแทรกซ้อน การรักษา หมั่นดูแลรักษาสุขภาพให้แข็งแรง ให้ห่างไกลจากโรคภัยไข้เจ็บ

3.3 ด้านข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับแนวทางการดูแลผู้สูงอายุ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ ให้ข้อเสนอแนะ โดยให้ผู้ดูแลตระหนักในการดูแลผู้สูงอายุ มีการใส่ใจ และเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ของผู้สูงอายุ สร้างกำลังใจให้ผู้สูงอายุให้มากที่สุด ใช้เวลาอยู่กับผู้สูงอายุให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึก น้อยใจ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ทำความดีในแต่ ละวันให้มากที่สุด และหมั่นทำดีกับผู้สูงอายุอยู่เสมอ

สรุป

จากการศึกษาวิจัยเรื่องสภาพปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา ปรากฏผลการวิจัยโดยสรุปคือ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 19 คน ส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 31-40 ปี เป็นเพศหญิง มีความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุเป็นบุตร จบการศึกษาด้านสามัญ ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้านอิสลามศึกษาระดับชั้นมุตตะวัตศิต ประกอบรับจ้างทั่วไป และมีรายได้ ของครอบครัว ต่ำกว่า 5,000 บาท/เดือน และใช้ระยะเวลาในการดูแลผู้สูงอายุ 5 ปีขึ้นไป สำหรับสภาพปัญหา ในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา สะท้อนถึงปัญหา ที่ควรดำเนินการแก้ไขปรับปรุงอย่างเร่งด่วน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว มุสลิมดังกล่าว โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง จึงจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อพัฒนา กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวให้มีความรู้ ความเข้าใจในการในการดูแลผู้สูงอายุ เช่น บุตรหลานควรมีทักษะในการดูแล ผู้สูงอายุ มีความรับผิดชอบในการดูแลบิดามารดา โดยเฉพาะบิดามารดาที่แก่ชรา บุตรต้องมีความพยายาม ความ มุ่งมั่น และความอดทนในการดูแลท่านทั้งสอง เนื่องจากผู้ที่เข้าสู่วัยชราต้องการการช่วยเหลือ และการดูแลจาก บุตรและคนในครอบครัว เครือญาติมีบทบาทในการดูแลผู้สูงอายุมากที่สุด แม้ว่าจะปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ ด้วยความรัก ความหวังดีและเต็มใจ แต่ก็มีอุปสรรคต่อการดูแลผู้สูงอายุก็คือ ขาดแคลนผู้ดูแล ความยากจน ขาด ความรู้ และขาดคุณภาพในการดูแล ปัญหาการดูแลผู้สูงอายุอย่างไม่เหมาะสม เป็นการกระทำหรือการละเว้น กระทำที่ส่งผลให้เกิดอันตรายหรือความเสี่ยงต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ มีทั้งที่เกิดจากการจงใจหรือไม่จงใจ ส่วนใหญ่เกิดจากสมาชิกในครอบครัวที่เป็นคนใกล้ชิดของผู้สูงอายุ ความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างบุตรกับบิดามารดา ผู้สูงอายุหนึ่งในความรับผิดชอบเป็นที่ตกเป็นภาระของครอบครัว ความรักระหว่างบิดามารดาต่อบุตร มีความสำคัญทางสังคม เพราะมีการประกันความยั่งยืนและสวัสดิการของสังคม ธรรมชาติของมนุษย์นั้นจะต้อง เคารพต่อบิดามารดา หากไม่มีการบัพญญัติไว้ บุตรอาจกระทำต่อบิดามารดาเสมือนคนแปลกหน้า ความรู้สึกและ ความผูกพันจะสูญหาย หากรากฐานของชีวิตทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป บทบัญญัติให้ทำดีและมีความเมตตาต่อบิดา มารดา เป็นข้อบังคับสำหรับมุสลิมในความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดามารดาผู้สูงอายุ มีกฎเกณฑ์และแนวทางที่

กล่าวไว้ในอัลกุรอานที่อัลลอฮ์ (ช.บ.) กล่าวไว้อย่างชัดเจนถึงสิทธิ และหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อบิดามารดา สำหรับ ปัญหาของผู้สูงอายุสรุปได้ว่า ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบในผู้สูงอายุ โดยมีสาเหตุมาจากความเสื่อมถอยลง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่พบว่ามีปัญหาทางสุขภาพกาย และสุขภาพจิต เพราะการมีความเสื่อมทางด้านร่างกายจะส่งผลถึงจิตใจ การศึกษา ผู้สูงอายุไทยมีอัตราการรู้หนังสือต่ำกว่าประชากรกลุ่มอื่นมาก ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนไป มองค่าผู้สูงอายุต่ำลง มองผู้สูงอายุว่าเป็นผู้หมดความสามารถ ทำให้ บุตรหลานมีเจตคติต่อผู้สูงอายุเปลี่ยนไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้ดูแลควรให้ความสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวทางอิสลามให้มากขึ้น เพื่อสามารถดูแลได้อย่าง สอดคล้องกับวิถีทางแห่งหลักบัญญัติอิสลาม
2. ผู้ดูแลควรใส่ใจและใช้เวลาในการดูแลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี
3. ผู้ดูแลควรศึกษาวิธีการดูแลและการเข้าหาผู้สูงอายุ เพื่อการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงบวกให้แก่ผู้ดูแล และผู้ถูกดูแล
4. จัดสัมมนาเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุตามหลักอิสลาม นำข้อมูลสร้างนวัตกรรม เช่น ทำคู่มือการ ปฏิบัติดูแลผู้สูงอายุตามบัญญัติอิสลาม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการวิจัยเปรียบเทียบสภาพปัญหาของผู้สูงอายุระหว่างชุมชนยี่มามุกกับชุมชนอื่นๆ
2. ควรทำวิจัยเรื่องนี้ในกลุ่มประชากรที่แตกต่างออกไป เช่น ครอบครัวผู้ดูแลในต่างจังหวัด

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ ธรรมอภิพล และคณะ. (2555). บทความวิจัยรูปแบบการจัดการดูแลระยะยาวกลุ่มผู้สูงอายุติดเตียง โดยชุมชน. วารสารวิทยาลัยราชสุดาเพื่อการพัฒนา, 8(11): 20-42.
- จิตติพร สิวินนา และคณะ. (2558). การตระหนักและเห็นคุณค่าผู้สูงอายุของวัยรุ่นไทยพุทธและไทยมุสลิม. วารสาร บัณฑิตศึกษา, 12(5): 191-202.
- ชานินทร์ คิลปิจารุ. (2555). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- นาริรัตน์ จิตรมนตรี วิไลวรรณ ทองเจริญ และสาวิตรี ทยานคิลป์. (2552). ตัวแบบการดูแลผู้สูงอายุที่ดีของ ครอบครัวและชุมชนเขตเมืองและกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล.

- พิชาย รัตนดิกล ญ เกื้อต. (2556). จากปัญหาสู่นโยบาย : ศึกษากรณีผู้สูงอายุในจังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารร่มพญักษ์ มหาวิทยาลัยเกริก, 31(3): 10-11.
- ยุнос วารีย์ และคอลิด วารีย์. (ม.ป.ป.). ความงามแห่งอิสลาม. แหล่งที่มา : <http://www.daasee.com/general/mahasin/index.php?page=0>. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2563
- ลูกมาน เจกกา. (2561). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในสถาบันศึกษาปอเนาะจังหวัดนราธิวาส. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- วิยะดา รัตนสุวรรณ. (2561). จริยธรรมในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง: มุมมองที่แตกต่าง. วารสารการพยาบาล การสาธารณสุขและการศึกษา วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา, 19(3): 15-14.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2544). สวัสดิการผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คักรินทร์ ชนประชา. (2562). การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมุสลิม กรณีศึกษาชุมชนรูสะมิแล. วารสารสถาบันวิจัยนวัตกรรมการศึกษาและการเรียนการสอนที่เป็นเลิศ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 12(5): 1006-1007.
- คันสนีย์ จันทรอานูภาพ และจำนงค์ แรกพิณิจ. (2561). การยังคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย-มาเลเซีย. วารสารอินทนิลทักษิณสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ, 13(3): 1-16.
- สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ. (2542). คัมภีร์อัลกุรอาน ฉบับแปลภาษาไทย. อัลมะดีนะห์-ซาอุดี อาราเบีย : ศูนย์กษัตริย์ฟาฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.
- สรวงสุดา เจริญวงศ์ และคณะ. (2561). แนวทางการจัดการดูแลและขยายสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในชุมชนมุสลิมภาคใต้. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 10(3): 1-11.
- Al-Bukhari, A. (1989). *Al-Adabul Mufrad*. Damsyik: Darul Basyair Islamiyah.
- Al-Fahham, M., (2006). *Berbakti Kepada Kedua Orang Tua*. Bandung: Irsyad Baitulsalam.

อ้างอิงการสัมภาษณ์

- สาเฮาะ บอเกาะ. ผู้นำศาสนา. สัมภาษณ์โดย อับนาน จารง. ณ หมู่บ้านยี่มามู ตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา. 15 สิงหาคม 2563.

ผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลหะดีษโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

The Results of Learning Management of al-Hadith by Using Learning Together Technique Effective the Learning Achievement for Primary School Students Year 6

อับดุลมนัน มะดอโรแม¹

Abdulmannan Madoromae¹

(Received: April 28, 2022; Revised: June 08, 2022; Accepted: June 28, 2022)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือตามรูปแบบ LT (learning together) ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ $E_1/E_2 = 80/80$ 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอัลหะดีษของนักเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้เทคนิค LT (learning together) 3) เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค LT (learning together) กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านบุญ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 22 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค LT (learning together) 2) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังเรียน 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค LT (learning together) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติ (t-test dependent) ผลการวิจัย พบว่า 1) ประสิทธิภาพของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT (learning together) ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/ 80 คือประสิทธิภาพ $E_1 = 82.08 / E_2 = 81.02$ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระวิชาอัลหะดีษก่อนและหลังเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT (learning together) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT (learning together) อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: ผลการจัดการเรียนรู้ เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1 สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

1 Department of Teaching Islamic Education, Faculty of Education, Yala Rajabhat University (Corresponding author / Email : mannan.nang@gmail.com)

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to develop and find the effectiveness of collaborative learning management plan based on learning together (LT) with $E1/E2 = 80/80$ criterion. 2) to compare the students learning achievement scores of Al Hadith subject before and after learning with the LT technique. 3) to assess learners' satisfaction toward the LT technique. The target group was selected from Primary 6 students of Banpu Yu School who studied in semester 2 of the academic year 2020, 22 students. The research tools were 1) a collaborative learning management plan with LT technique, 2) students learning achievement test 3) students satisfaction questionnaire after learning with LT technique. The analysis by percentage, mean, standard deviation, and t-test dependent statistic. The results showed that 1) the learning activity plans with the LT technique was effective according to the criteria $E1/E2 = 80/80$, the efficiency was $E1 = 82.08 / E2 = 81.02$, 2) the learning achievement of Al Hadith subjects before and after learning with the LT technique was statistically significant difference at the 0.01 level, and 3) the students satisfaction toward the LT technique was at a high level.

Keywords: *collaborative learning, learning together technique, learning management*

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานของสังคมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้และความสามารถที่ตอบสนองได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนมนุษย์ให้มีการพัฒนาความคิด ความสามารถ วิเคราะห์ปัญหา ตัดสินใจและแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ถือเป็นการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถด้านต่างๆ ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุขในสังคม รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมตลอดจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ปัจจุบันการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยเป็นความพยายามปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของคนไทยไปสู่คุณภาพที่พึงประสงค์ของสังคมโลก ซึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุความหมายของการศึกษาว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความรู้ความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)

อิสลามเป็นวิถีชีวิต หรือระบบการดำเนินชีวิตที่มุสลิมทุกคนจะต้องเรียนรู้และปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิตประจำวันในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามหรืออิสลามศึกษาหรือศาสตร์ต่างๆ เพื่อการดำรงชีพอยู่ในโลกนี้อย่างสันติสุข ถือเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องศึกษา

และปฏิบัติตั้งแต่อยู่ในเปลจนถึงหลุมฝังศพ โดยไม่ต้องพะวงถึงปัจจัย ระยะเวลา อุปสรรค และสถานที่ ถึงแม้จะไกลหรือยากเพียงใดก็ต้องชวนขวายมาให้ได้ เพราะสรรพสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างไว้ทั้งปวงนั้น ล้วนเป็นขุมพลังแห่งความรู้ที่มากมายมหาศาล ซึ่งประชาชาติทั้งมวลต้องแสวงหา ดังนั้น การเรียนรู้ศาสตร์ต่างๆ ที่อัลลอฮ์ ﷻ กำหนดไว้จึงถือเป็นภารกิจของปัจเจกบุคคลที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านกาย วาจา และใจของผู้ศรัทธาให้ดำรงอยู่ในฐานะบ่าวที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างมั่นคง ปฏิบัติและมีคุณธรรม จริยธรรม ที่ก่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองและส่วนรวมตามที่ศาสนากำหนด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)

วิชาอัลหะดีษเป็นวิชาหนึ่งที่เน้นการท่องจำเป็นประการสำคัญ ประกอบกับการมีคำศัพท์ที่เป็นภาษาอาหรับมากมายที่ไม่คุ้นเคย จึงเป็นการยากที่นักเรียนจะจดจำเนื้อหาที่เป็นศัพท์ภาษาอาหรับ และที่สำคัญในการจัดกระบวนการเรียนการสอน ครูผู้สอนยังประสบปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ขาดเทคนิคการสอนใหม่ๆ และการใช้สื่ออุปกรณ์ มักจะสอนแบบบรรยายไม่มีสื่อการสอนทำให้นักเรียนเบื่อไม่สนใจเรียนวิชาอัลหะดีษ ซึ่งการจัดกิจกรรมในรายวิชาดังกล่าวจะเกิดผลดีนั้นผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจหรือวัยของผู้เรียน การนำสื่อต่างๆ มาใช้ประกอบการสอนถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในบทเรียนยิ่งขึ้น (อาหมัด มุดอ, 2558)

ในการจัดการเรียนการสอนวิชาอัลหะดีษในปัจจุบันของโรงเรียนบ้านบุญญ พบว่า การจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่ไม่อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลหะดีษ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการสอบระดับชาติ (I-NET) ปีการศึกษา 2562 นักเรียนได้คะแนน ร้อยละ 31.48 (พยมรัตน์ ภาโคทหม, 2550) การที่นักเรียนไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียนวิชาอัลหะดีษ อาจมีสาเหตุมาจากหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นกับตัวนักเรียนเองหรือครูผู้สอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งไม่สนองความต้องการต่อผู้เรียน อีกทั้งผู้เรียนก็มีหลากหลายในด้านความพร้อมสติปัญญาแตกต่างกัน ครูมีบทบาทในการให้ความรู้เพียงผู้เดียว ทำให้นักเรียนไม่สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและไม่สามารถเรียนรู้ได้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด พันธณีย์ วิหคโต (2538) ได้เสนอแนวทางแก้ปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมและการจัดกิจกรรมที่สอนนักเรียนเป็นกลุ่ม แทนการจัดการเรียนการสอนรายบุคคลจะมีผลทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพที่สูงขึ้นเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ นักเรียนมีทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม (critical ability and coping skills) ช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะการเขียนของนักเรียนดีขึ้นครูจึงควรจัดสื่อ สิ่งแวดล้อม บรรยากาศ กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนมาจัดระบบเพื่อให้ผู้เรียนได้ทำงานแบบร่วมมือ ซึ่งเป็นการถ่ายโอนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และรับผิดชอบในการทำงานของตน ดังนั้น การเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามแนวคิดข้างต้น สามารถทำได้โดยใช้วิธีการเรียนแบบร่วมมือที่เน้นการจัดกิจกรรมตามแนวคิดและหลักการพื้นฐาน คือการสร้างความรู้ที่พึ่งพาอาศัยกันในทางบวก การมีปฏิสัมพันธ์ของนักเรียนระหว่างกัน นักเรียนแต่ละคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกัน การแบ่งปันทรัพยากร การกล่าวชมเชยกลุ่มตามความสามารถเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงาน ซึ่งการเรียนโดยร่วมมือกันเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เกิดจากการผสมผสานระหว่าง ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมและทักษะด้านเนื้อหาวิชาการต่างๆ เป็นการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยจัดให้นักเรียนที่มีความสามารถต่างกันได้เรียน

และทำงานด้วยกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 2-4 คน แต่ละคนต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้และในความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ รวมทั้งการเป็นกำลังใจซึ่งกันและกัน คนที่เรียนเก่งช่วยเหลือคนที่เรียนอ่อนกว่า สมาชิกในกลุ่มไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองเท่านั้น แต่ต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม ความสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคนในกลุ่มจะช่วยให้กันเรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การแสวงหาความรู้ใหม่และการยอมรับซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุขควบคู่กับการพัฒนาความดีงามและความรู้ความสามารถ เพื่อบรรลุสู่ความเป็นโรงเรียนในฝัน (บุษบา โชคช่วยชู, 2537)

จากเหตุผลและสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจนำกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ (collaborative learning) ของ Johnson และ Johnson (1975) โดยใช้เทคนิค LT (learning together) มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอัลหะดีษ อีกทั้งเป็นการส่งเสริมการฝึกทำงานร่วมกันและเป็นกระบวนการสร้างความมีวินัยให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านบุญ สันับสนุนให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระการเรียนรู้อัลหะดีษให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

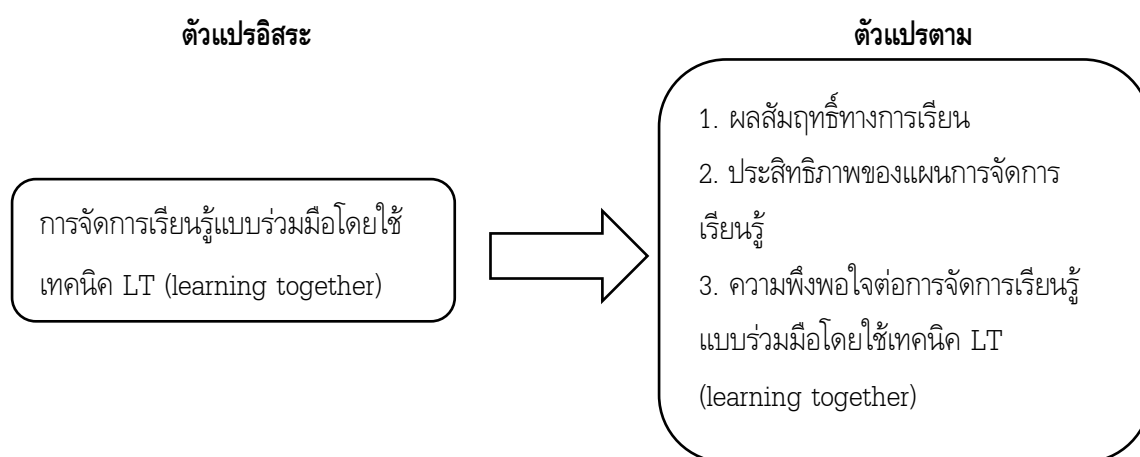
1. เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือตามรูปแบบ LT (learning together) ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ $E_1/E_2 = 80/80$
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอัลหะดีษของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค LT (learning together)
3. เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค LT (learning together)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักเรียนสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาอัลหะดีษได้ดียิ่งขึ้น
2. เพื่อเป็นแนวทางให้แก่ครูในการเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ เพื่อนำไปปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทักษะกระบวนการทำงาน และกระบวนการกลุ่มของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การจัดการเรียนรู้ เรื่องเพื่อนบ้านและการบริจาค สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค LT (learning together) มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปูลู ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 22 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิค LT (learning together) รายวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปูลู จำนวน 8 แผนฯ ละ 2 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 16 ชั่วโมง

2.2 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังเรียน จำนวน 8 ฉบับ แบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ โดยนำข้อมูลจากการทดสอบมาวิเคราะห์หาค่าความยากง่ายเป็นรายข้อ โดยกำหนดค่าความยากง่าย 0.20-0.80 ปรากฏว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ค่าความยากง่ายระหว่าง 0.33 - 0.80 กำหนดค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20-1.00 ปรากฏว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ค่าอำนาจจำแนก 0.20 - 0.53 และคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตร KR-20 ปรากฏว่าแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ค่าความเชื่อมั่น 0.93

2.3 แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิค LT (learning together) จำนวน 20 ข้อ

3. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือตามที่ต้องการแล้ว ได้นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปูลู ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 22 คน โดยใช้เวลาในการทดลอง 16 ชั่วโมง ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1. ทำการทดสอบนักเรียนกลุ่มเป้าหมายก่อนเรียนด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เพื่อนบ้าน การบริจาค และค่าของคน จำนวน 40 ข้อ

3.2 ดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิค LT (learning together) เรื่อง เพื่อนบ้าน การบริจาค และค่าของคน จำนวน 8 แผน ๆ ละ 50 นาที ตามลำดับ

3.3 ทำการทดสอบหลังเรียนด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน เรื่อง เพื่อนบ้าน การบริจาค และค่าของคน จำนวน 40 ข้อ

3.4 สำนวความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิค LT (learning together) ด้วยแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 20 ข้อ

3.5 ตรวจนับคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน แบบประเมินกระบวนการกลุ่ม และแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน เพื่อนำผลคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ ด้วยวิธีทางสถิติเพื่อตรวจสอบสมมติฐานและสรุปผลการวิจัย

4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติในการวิจัยดังนี้

4.1 วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลหะดีษเรื่อง เพื่อนบ้าน การบริจาค และค่าของคน โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค LT (learning together) ตามเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอัลหะดีษ ระหว่างก่อน และหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค LT (learning together) โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับค่าเฉลี่ยของประชากรสองกลุ่มที่ไม่เป็นอิสระจากกัน (Dependent t-test)

4.3 วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค LT (learning together) โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ผลการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ สรุปตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้วิชาอัลหะดีษ เรื่องเพื่อนบ้าน การบริจาค และค่าของคน โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT (learning together) มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน $E_1 / E_2 = 80/80$ คือมีประสิทธิภาพโดยรวม $E_1 = 82.08 / E_2 = 81.02$ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง เพื่อนบ้าน การบริจาค และค่าของคน สาระวิชาอัลหะดีษ สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปุย โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT (learning together) ตามเกณฑ์มาตรฐาน $E_1/E_2 = 80/80$

คนที่	คะแนน		คะแนนกิจกรรมระหว่างเรียน								คะแนน	
	ก่อนเรียน		1	2	3	4	5	6	7	8	รวม	หลังเรียน
	40	30	30	30	30	30	30	30	30	30	240	40
1	11	24	24	22	25	26	27	25	24	24	197	28
2	26	25	26	27	25	27	24	27	27	27	208	34
3	13	24	23	22	24	26	25	24	24	26	194	32
4	15	23	22	23	25	23	24	22	24	24	186	33
5	13	21	20	24	25	20	21	21	23	23	175	31
6	12	20	20	19	22	19	22	18	21	21	161	29
7	27	23	23	22	22	20	21	21	23	23	175	35
8	14	24	24	25	22	23	24	22	27	27	191	31
9	29	29	28	27	29	29	29	27	29	29	227	38
10	26	21	23	20	22	20	23	22	24	24	175	32
11	28	28	28	29	28	29	30	29	30	30	231	38
12	27	27	28	27	29	26	26	29	28	28	220	31
13	28	29	28	27	28	28	29	29	30	30	228	37
14	13	19	20	22	24	23	21	20	22	22	171	27
15	27	28	29	27	29	28	29	30	30	30	230	37
16	13	22	25	24	23	24	22	19	23	23	182	30
17	28	29	28	29	29	28	28	30	30	30	231	37
18	10	24	25	26	24	24	26	25	25	25	199	29
19	25	23	26	22	23	24	26	25	26	26	195	31
20	26	27	27	28	30	29	29	28	29	29	227	36
21	11	21	23	21	22	23	20	19	22	22	171	29
22	15	19	18	20	22	19	20	22	20	20	160	28
รวม	437	530	538	533	552	538	546	534	563	4334	713	
ร้อยละ	49.66	80.30	81.52	80.76	83.64	81.52	82.73	80.91	85.30	82.08	81.02	
เฉลี่ย	19.86	24.09	24.45	24.23	25.09	24.45	24.82	24.27	25.59	197.00	32.40	
S.D.	7.26	3.20	3.10	3.02	2.79	3.31	3.21	3.80	3.14	24.00	3.47	

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอัลหะดีษก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT (learning together) พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เพื่อนบ้าน การบริจาค และค่าของ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย 32.41 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.47 และคะแนนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 19.86 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.26 ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอัลหะดีษก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT (learning together)

การจัดการเรียนรู้	N	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	22	40	19.86	7.26	11.92
หลังเรียน	22	40	32.41	3.47	

**P < 0.01

3. ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT (learning together) พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายข้อ พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดและระดับมาก คือ นักเรียนชอบในเนื้อหาสาระที่เรียน ($\bar{X} = 4.86$) รองลงมาคือ กิจกรรมเน้นให้นักเรียนได้วิเคราะห์งาน วางแผนการทำงาน ปฏิบัติงานและประเมินผลงาน และนักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียน ($\bar{X} = 4.73$ และ $\bar{X} = 4.68$ ตามลำดับ) และประเด็นที่นักเรียนมีความพึงพอใจต่ำที่สุด คือ เนื้อหาสาระมีความเหมาะสมไม่ยากจนเกินไป ($\bar{X} = 3.86$)

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัย เรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาอัลหะดีษโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT (learning together) ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิค LT (learning together) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปุย มีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.08/81.02 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ หมายความว่า นักเรียนได้คะแนนจากแบบทดสอบย่อย คิดเป็นร้อยละ 82.08 และคะแนนจากแบบทดสอบหลังเรียน คิดเป็นร้อยละ 81.02 แสดงว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เนื่องจากผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรอิสลามศึกษา 2551 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้รายวิชาอัลหะดีษ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และได้ วิเคราะห์สาระ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด ชั้นปี สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กำหนดตัวชี้วัด จุดประสงค์การเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ ตลอดจนวิเคราะห์การวัดและประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ก่อนดำเนินการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

เมื่อจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือตามรูปแบบ (LT) เสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบจำนวน 3 ท่าน เพื่อหาคุณภาพของแผน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงตามคำแนะนำแล้วนำไปทดลองใช้ ก่อนที่จะนำแผนการจัดการเรียนรู้มาปรับปรุงตามข้อบกพร่องที่พบและนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป (อารีนา หะยีเต๊ะ, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุจิรา เคารยะสกุล และคณะ (2561) ทำการวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือตามรูปแบบแอล.ที เพื่อพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายมัธยม) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือตามรูปแบบแอล.ที สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ผลการวิจัยปรากฏดังนี้ แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือตามรูปแบบแอล.ที มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.83/92.22 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ โอดา ยาคอ (2560) ที่ได้จัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิค LT เพื่อพัฒนาทักษะการคิดและเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือตามเทคนิคการเรียนรู้ร่วมกัน LT เรื่อง ปริมาณสัมพันธ์ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 เนื่องจากได้ผ่านขั้นตอนในการสร้างและพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยการศึกษาเอกสาร หลักสูตรและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนได้ผ่านการประเมินคุณภาพของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ และมีการนำผลจากการทดลอง (Try out) ไปปรับปรุงก่อนการสอนจริงเพื่อให้มีความเหมาะสมและมีคุณภาพมากขึ้น

2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนรายวิชาอัลหะดีษโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 19.82 และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 32.41 ซึ่งแตกต่างอย่างมีนัยทางสถิติที่ระดับ 0.01 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าการเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT นั้น ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น เนื่องจากผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเล็กๆ กลุ่มละ 4 คน เป็นนักเรียนเก่ง ปานกลาง และเรียนอ่อน ที่มีความสามารถแตกต่างกัน โดยกำหนดให้สมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้เนื้อหาบทเรียนและให้นักเรียนช่วยกันศึกษาใบความรู้และทำใบงาน มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกภายในกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีความรับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่มงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมายร่วมกันประสบผลสำเร็จ ส่งงานขึ้นเดียวกัน และได้รับคำชมหรือรางวัลตามผลงานของกลุ่ม (นภาพร แปลงไธย, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ โสภา เพ็ชรสังข์ (2559) ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วน เรื่องการรับหุ้นส่วนใหม่ ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 3 โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบร่วมมือรูปแบบการสอน LT ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการบัญชีห้างหุ้นส่วนของนักเรียนโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบร่วมมือรูปแบบการสอน LT ผลการทดสอบก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.32 ผลการทดสอบหลังเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นเป็น 7.38 แสดงให้เห็นว่า กระบวนการเรียนการสอนแบบร่วมมือรูปแบบการสอน LT สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เรื่องการรับหุ้นส่วนใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางค่าสถิติที่ระดับ .01 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุดชาติา วงศ์ (2553) ศึกษาผลการวิจัยเพื่อพัฒนาแผนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องเวลา

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้วิธีสอนแบบร่วมมือ LT ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนรู้ด้วยแผนและการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบร่วมมือกัน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

3. จากการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 แปลความหมายได้ว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT อยู่ในระดับมาก เนื่องจากนักเรียนได้รับทราบผลของการปฏิบัติกิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จได้รับคะแนนเป็นแรงจูงใจต่อการเรียนการสอนให้เพิ่มสูงขึ้นในทันทีซึ่งนำไปสู่ความพึงพอใจ (โสรัจจ์ แสนคำ, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริวรรณ เพียรการ (2560) ได้วิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ โดยใช้เทคนิค LT เพื่อส่งเสริมความรู้ด้านการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนรัตนโกสินทร์-รังสิต ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.70) และสอดคล้องงานวิจัยของชินันท์ พุ่มบัณฑิต (2561) ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยเทคนิคการสอนแบบร่วมมือ LT สำหรับการเรียนรู้การสนทนาวิชาการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมทางธุรกิจ ในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการเรียนวิชาการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมทางธุรกิจ กลุ่มเรียน 101 ของ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 จำนวน 42 คน แขนงวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โดยใช้เทคนิคการสอนแบบกลุ่มเรียนรู้ร่วมกัน LT ในการศึกษาพัฒนาการของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณในการทดสอบ โดยใช้เครื่องมือสถิติในการศึกษาเป็นรูปแบบของแบบประเมินวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และใช้การทดสอบสมมติฐานทางการวิจัยด้วยสถิติ t-test กับประชากรกลุ่มเดียว ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจในเทคนิคการสอนแบบกลุ่มเรียนรู้ร่วมกัน LT โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

สรุป

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ $E_1 / E_2 = 80 / 80$ คือ $E_1 = 82.08 / E_2 = 81.02$
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 วิชาอัลหะดีษก่อนและหลังเรียนตามแผนการจัดการโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
3. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ LT เรื่อง เพื่อนบ้าน การบริจาค และค่าของคน อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค LT เพื่อให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้นควรสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ในเรื่องของความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค LT บรรลุเป้าหมาย เพราะนักเรียนเก่งจะอาสาทำให้เพื่อน เพื่อต้องการให้คะแนนกลุ่มอยู่ในระดับดี ครูผู้สอนควรให้คำแนะนำตลอดเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม

1.2 ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค LT ควรให้โอกาสแก่นักเรียนทุกคนเท่าๆ กัน ครูควรชี้แจงให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของตนเองและสมาชิกกลุ่มทุกคน เพราะไม่ว่านักเรียนเก่งหรืออ่อนในกลุ่มไม่ให้ความร่วมมือหรือขาดเรียนจะทำให้กลุ่มได้คะแนนน้อย

1.3 กิจกรรมการเรียนรู้ควรมีความหลากหลาย นอกจากการใช้ใบความรู้และใบงานแล้ว อาจใช้เกมทายปัญหาหรือกิจกรรมอื่นๆ

2. ข้อเสนอแนะ ในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิควิธีการอื่น เช่น การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือรูปแบบ STAD การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือรูปแบบ JIGSAW หรือการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือรูปแบบ TGT

2.2 ควรมีการนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค LT ไปใช้กับเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้อัลกุรอาน ภาษาอาหรับ ภาษามลายู เป็นต้น

2.3 ควรนำกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค LT ไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายระดับชั้นอื่น

เอกสารอ้างอิง

- ชนินทร์ พุ่มบัณฑิต. (2563). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยเทคนิคการสอนแบบร่วมมือ (Learning Together: LT) สำหรับการเรียนการสอนวิชาการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมทางธุรกิจ ในยุคไทยแลนด์ 4.0. (รายงานผลการวิจัย). คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- นภาพร แผลงไฉ่. (2563). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องวงกลม โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค LT. การค้นคว้าอิสระ สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- บุษบา โชคช่วยชู. (2537). ผลของการเรียนแบบร่วมมือที่มีต่อความสามารถในการเขียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พยมรัตน์ ภาโคกทม. (2550). ผลการจัดการเรียนรู้ เรื่องการอ่านและการเขียนสรุปความวิชาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยกระบวนการกลุ่มร่วมมือกันเรียนรู้แบบ LT. มหาสารคาม: มหาสารคาม.

- พันธณี วิหคโต. (2538). การจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ปัญหาและแนวทางแก้ไข. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- รุจิรา เคารยะสกุล. (2561). ผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือตามรูปแบบ แอล.ที เพื่อพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฝ่ายมัธยม). การค้นคว้าอิสระ สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษาและคอมพิวเตอร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิริวรรณ เพียรการ. (2560). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ โดยใช้เทคนิค Learning Together (LT) เพื่อส่งเสริมความรู้ด้านการอ่านจับใจความของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนรัตนโกสินทร์-รังสิต. การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุดธาดา วงศรี. (2553). การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องเวลาชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้วิธีสอนแบบร่วมมือ (LT). การค้นคว้าอิสระสาขาวิชา คณิตศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- โสภา เพ็ชรสังข์. (2558). พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาการบัญชีทั้งห้าส่วน เรื่องการรับหุ้นส่วนใหม่ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 3 โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบร่วมมือรูปแบบการสอน LT. (รายงานผลการวิจัย) วิทยาลัยเทคโนโลยีหาดใหญ่อานวยวิทย.
- โสรัจจ์ แสนคำ. (2560). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค LT ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์เรื่อง สารในชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. (รายงานผลการวิจัย). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อารีนา หะยีเตะ. (2560). ผลการจัดการเรียนรู้ เรื่อง พยัญชนะและสระวิชาภาษามลายู สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านน้ำดำ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ. การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- อาหมัด มุดอ. (2558). การพัฒนาความรู้ความเข้าใจด้านจริยธรรม สารอะลหะดีษ โดยใช้หนังสือนิทานสำหรับนักเรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 4. การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการสอนอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- ไอลดา ยาคอ. (2560). การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค LT (Learning Together) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดและเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาเคมีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 3(1): 31-42.
- Johnson, D., Johnson, R. (1975). Learning together and alone, cooperation, competition, and individualization. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

พัฒนาการอิสลามศึกษาในโลกตะวันตก

Historical Development of Islamic Studies in the West

นุমান หะยีมะแซ¹

Numan Hayimasae¹

(Received: April 28, 2022; Revised: June 17, 2022; Accepted: June 29, 2022)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความเป็นมาของ อิสลามศึกษา ที่ปรากฏในโลกตะวันตก โดยเป็นการศึกษาเอกสารและใช้การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ ระยะเวลาตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 จนถึงช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยพบว่า อิสลามศึกษา ถูกนำเสนอในฐานะศาสตร์ฯ หนึ่ง ที่ส่วนใหญ่ได้พัฒนาในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ โลกตะวันตกเริ่มให้ความสำคัญตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 12 ด้วยปัจจัยการปะทะกันระหว่างอิสลามกับตะวันตกโดยเฉพาะสงครามครูเสด (1095-1291) โลกตะวันตก ได้สัมผัสอารยธรรมหลายอย่างที่นำมาซึ่งความห่มเหต่อการศึกษอิสลามอย่างจริงจัง การอุปถัมภ์ความรู้ โดยสถาบันการศึกษาชั้นสูงของโลกอิสลามก็เป็นอีกปัจจัยเสริม โดยเริ่มจากการแปลเอกสาร ตำรา และหนังสือ เป็นภาษาละตินและภาษายุโรปอื่นๆ จากนั้นก็ศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่องได้สร้างผลงานวิชาการจำนวนมาก ต่อเนื่องมาจนถึงช่วงอาณานิคมและหลังอาณานิคม โดยนัยยะซ่อนเร้นจะด้วยเจตนาหรือไม่ ย่อมปรากฏ ด้วยข้อค้นพบทางวิชาการ

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์ อิสลามศึกษา ตะวันตก

ABSTRACT

This academic article is aimed at to trace back the historical development of Islamic Studies as formed in the West. The method used was documentary with descriptive historical analysis. The study found that Islamic Studies had actually began since the 12th century and subsequently up to the present under the different topics of studies. The confrontation between Islam and the West through the almost-2 century-Crusade was the main factor caused to the attention on the matter of Islam meanwhile the other factors included especially contribution of the higher educational Islamic institutions. They started by translating Islamic treaties into

1 สาขาอิสลามศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

1 Malay Studies Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University (Corresponding author: hayimas@hotmail.com)

Latin, and later other European languages. After that they had continued to explore in depth various topics of Islamic Studies up to the period of colonization and post colonization, with or without hidden agenda that later on, of course through academic works, they must be found.

Keywords: *History, Islamic Studies, the West*

บทนำ

ในประสบการณ์ของผู้เขียนที่เคยผ่านการศึกษาในสาขาอิสลามศึกษานอกกับการได้สนทนากับผู้รู้ทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับอิสลามศึกษา พอจะสรุปพัฒนาการอิสลามศึกษา (Islamic Studies) ในช่วงตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 12 จนถึงครึ่งแรกของ 20 สามารถมองได้ใน 2 ช่องทางด้วยกัน กล่าวคือ อย่างแรกก็คือ อิสลามศึกษาที่มีเป้าหมายในการถ่ายทอดและอนุรักษ์ความรู้ (Knowledge Transmission and Conservation) จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์สูงสุดคือเพื่อการศรัทธาและนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันในสิ่งที่ได้เรียนมาอย่างต่อเนื่องก็คือ การศึกษาอิสลามเพื่อทำหยาข้อเท็จจริงที่ปรากฏในงานวิชาการอิสลาม โดยเฉพาะจากนักวิชาการอิสลามศึกษาที่มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น นักบูรพาคดี (Orientalist), นักวิชาการอิสลาม (Islamicist), นักเทววิทยาอิสลาม (Islamic Theologist) เป้าหมายการศึกษาเพื่อเข้าใจในความรู้เกี่ยวกับอิสลาม แต่ไม่ได้มุ่งหวังความศรัทธาและนำมาปฏิบัติจริง อิสลามศึกษาแบบแรก คือ แบบอย่างการศึกษาอิสลามที่มีมาตั้งแต่ยุคศตวรรษที่ 12 และได้รับการถ่ายทอดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไปในสังคมมุสลิม แต่ในช่องทางที่สองเป็นศาสตร์ฯ หนึ่งที่เปิดการเรียนการสอน และการศึกษาวิจัยในสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาชั้นนำในโลกตะวันตก และยังคงดำเนินมาจนถึงปัจจุบันเช่นกัน อย่างไรก็ดีด้วยวัตถุประสงค์การเรียนการสอนที่เน้นเพื่อความ เป็นเลิศทางวิชาการ วิธีวิทยาและการใช้ตรรกะซึ่งถือเป็นแนวคิดการเรียนการสอนในแบบของตะวันตก อาจได้ข้อสรุปของการศึกษาวิจัยที่มีข้อผิดพลาดและไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของศาสนา รวมถึงในงานเขียนจำนวนมากในยุคแรกๆ ที่ผู้เขียนมีเป้าประสงค์ประการใดประการหนึ่งเป็นการเฉพาะ หรือ การได้รับการสนับสนุนจากแหล่งการเงินที่อยากได้งานวิจัยด้วยบทสรุปที่ถูกต้องไปไว้ตั้งแต่แรก หรือ การที่ผู้เขียนไม่มีองค์ความรู้ที่ครอบคลุมมากพอที่จะตีความหลักการศาสนาได้ทำงานผลงานวิชาการที่ผลิตออกมามีความบกพร่องหรือขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของศาสนาอิสลามที่แท้จริง แนวโน้มความผิดพลาดในงานเขียนเหล่านั้นดีขึ้นมากในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 และมีเป้าประสงค์เพื่อให้เกิดงานวิชาการที่เป็นที่ยอมรับทั้งในซีกโลกตะวันตกและโลกมุสลิมมากขึ้น

บทความชิ้นนี้มุ่งศึกษาช่องทางพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของอิสลามศึกษาที่ดำเนินการโดยชาวตะวันตก ซึ่งส่วนใหญ่มีรากฐานในนามนักบูรพาคดี (Orientalist) บทความได้แบ่งหัวข้อย่อยออกเป็น 4 หัวข้อหลัก ประกอบด้วยพัฒนาการในยุคเริ่มต้น พัฒนาการในช่วงอาณานิคมและหลังอาณานิคม สาขาย่อยอิสลามศึกษาที่สนใจศึกษา ตัวอย่างงานวิชาการ และผลกระทบต่อวงวิชาการในโลกมุสลิม

พัฒนาการอิสลามศึกษาในโลกตะวันตกในยุคเริ่มแรก

นักวิชาการไม่อาจให้ข้อสรุปที่ชัดเจนลงไปว่าอิสลามศึกษาในโลกตะวันตกได้เริ่มขึ้นเมื่อไร แต่เริ่มมีความชัดเจนมาตั้งแต่ความปฏิสัมพันธ์ระหว่างโลกตะวันตกกับโลกอิสลามไม่ว่าในเชิงขัดแย้งหรือไมตรี ปฏิสัมพันธ์

ที่นับได้ว่าเป็นปฐมเหตุของความสนใจในอิสลามคือ สงครามครูเสด (Crusade) ที่ได้ดำเนินมาเกือบ 200 ปี (1095-1291) ซึ่งในท้ายที่สุดกองกำลังครูเสด พ่ายแพ้ต่อกองทัพมุสลิมภายใต้การนำของ ซอลาฮุดดีน อัล-อัยยูบีย ผลกระทบจากสงครามทำให้ชาวตะวันตกซึ่งหมายถึงยุโรป ได้รับบทเรียนและการเรียนรู้หลายอย่าง ตลอดจนการพ่ายแพ้สงครามครั้งนั้น ได้สร้างแรงผลักดันที่ฝังลึกในกระบวนทัศน์ของชาวตะวันตกและคาดหวังการหวนกลับมา มีชัยเหนือมุสลิมอีกครั้ง แม้ว่าชาวยุโรปพ่ายแพ้ในสงครามแต่ความก้าวหน้าและพัฒนาการของโลกมุสลิมทำให้ชาวยุโรปสำนึก เรียนรู้ เข้าใจ ปรากฏการณ์ใหม่ ที่ไม่เคยมีมาก่อนในโลกตะวันตก ความตระหนักที่จะพัฒนาให้โลกตะวันตก มีความก้าวหน้าไปทวีมากขึ้นเพื่อความเป็นอยู่และก้าวหน้าในอนาคต

สงครามครูเสดจึงเป็นจุดประกายหลักของการเข้ามาศึกษาและเรียนรู้อิสลามของชาวตะวันตก ขณะที่ยังมีปัจจัยเสริมอีก 3 ประการ (Joesoef Sou'yb, 1985)

1. สัมผัสโลกตะวันตกกับสถาบันการศึกษาชั้นสูงของโลกมุสลิม
2. การแปลตำราภาษาอาหรับสู่ภาษาละตินในศาสตร์ทั่วไปและปรัชญา
3. อิทธิพลการเดินทางของมาร์โก โปโล (ค.ศ.1254-1324) ไปยังเมืองจีน ที่ถ่ายทอดผ่านบันทึก

Description of the world

การศึกษาอิสลามและมุสลิมเริ่มปรากฏตัวชัดเจนจากการแปลตำราในหลากหลายภาษาของโลกตะวันออก โดยเฉพาะจากภาษาอาหรับเป็นภาษาละติน นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 มาถึงยุคการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ในศตวรรษที่ 14 ความพยายามนี้มีอย่างสูงทำให้เกิดการตอบโต้อย่างหนักจากฝ่ายศาสนจักร วิชาความรู้และการศึกษาค้นคว้าที่ดำเนินมา ต่อมาผลพวงจากงานแปลในยุคก่อนหน้านั้น ได้พัฒนาการให้เกิดสถาบันการศึกษาชั้นสูงหรือมหาวิทยาลัยในยุโรป เช่น ที่ปาдуа (Padua) ฟลอเรนซ์ (Florence) เวนิส (Venice) แคมบริดจ์ (Cambridge) ซอบอร์น (Sorbonne) และตูบิกิน (Tobigen) ในศตวรรษที่ 17 และ 18 (Joesoef Sor'yb, 1958)

ตำราที่นำมาแปลโดยชาวยุโรปมี 2 ส่วนด้วยกัน ส่วนที่ 1) เป็นการแปลตำราเกี่ยวกับปรัชญาและความรู้ทางโลกทั่วไป อย่างเช่น วิชาดาราศาสตร์ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา คณิตศาสตร์ การแพทย์และอื่น ๆ ส่วนที่ 2) การแปลงานเขียนเกี่ยวกับอิสลาม (หลักศรัทธา กฎหมายอิสลาม ประวัติศาสตร์อิสลาม ฯลฯ) ผลจากกิจกรรมการแปลและการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมยังได้ตำราและงานวิชาการอีกมาก โดยพื้นฐานแล้ว การศึกษาอิสลามโดยนักวิชาการตะวันตกเริ่มด้วยความสับสน และมีบทสรุปที่สับสนเช่นกัน (Syamsuddin Arif, 2008) ในประเด็นนี้นักวิชาการตะวันตกเองก็ยอมรับ เช่น ตามทัศนะของ โรเจอร์ ดูพาสกีเอร์ (Roger Dupasquier) ที่ระบุว่า “การศึกษาที่ดำเนินการในโลกตะวันตก ได้พิสูจน์ออกมาให้เห็นอยู่เรื่องเดียวก็คือ ความมอดิตในแง่ของการต่อต้านอิสลามของนักเรียนเหล่านั้น” (Roger Dupasquier, 2008)

ขณะที่เบอร์นาร์ด เลวิส (Bernard Lewis) มองว่า ในความเป็นจริงแล้ว งานเขียนของแต่ละคนไม่อาจปราศจากความลำเอียง ไม่มากก็น้อย เบอร์นาร์ดได้ระบุว่า “ไม่มีใครจะปฏิเสธได้ว่าบรรดานักวิชาการก็เหมือนกับสามัญชนทั่วไป ย่อมต้องมีลักษณะของความลำเอียงที่มักจะเกิดขึ้น แต่ไม่ใช่ว่าจะขัดแย้งเสียทีเดียว ก็คือในหัวข้อเรื่องที่เราได้ศึกษา ความแตกต่างที่สำคัญยิ่งอยู่ที่การแยกแยะระหว่างผู้ที่สามารถจัดการกับความลำเอียงของคนและพยายามที่ทำให้ถูกต้องและผู้ที่ยพยายมหลุดพ้นจากการครอบงำ” (Syamsuddin

Arif, 2008) ตัวอย่างที่ชัดเจน เช่น งานเขียนของดันเต้ (Dante/ค.ศ.1265-1321) นักวรรณกรรมและนักคิดชาวอิตาลี และนักประพันธ์เรื่องสำคัญ “Divine and Comedy” ดันเต้ได้สาธยายถึงคุณลักษณะของท่านศาสดามุฮัมมัดที่ดูร้ายแรงมาก ดังที่ ธอร์ อองเดร์ ได้ระบุว่า “ดันเต้ ถือว่ามุฮัมมัด มีอวัยวะและร่างกายที่แยกออกจากกันตั้งแต่หัวจรดเอว ฟันที่อยู่ใน inferno (นรก) ชั้นที่ 28 และเขาได้วาดภาพตนเองในสภาพที่ฉีกหน้าอกด้วยมือของเขาเอง นั้นมีผลมาจากความเป็นผู้นำจากวิญญาณที่ถูกสาปแช่งและผู้สร้างสรรค์ ความขัดแย้งในศาสนา ความชั่วร้ายของมุฮัมมัด ก็คือ ผู้นำเผยแผ่ศาสนาที่จอมปลอม ความคิดของคน ระดับกลางเห็นว่ามุฮัมมัดเป็นผู้นำวิวรรณ์ พระเจ้าแทนที่ศาสนาคริสต์ แต่การกล่าวหาเช่นนั้นเป็นเพียงการโกหกที่ร้ายแรง แม้แต่ในยุคปัจจุบัน มุฮัมมัดยังถูกมองว่าเป็น “ศาสนาจอมปลอม” ในสายตาของชาวคริสเตียนที่มีความคิดอื่นเบาบาง” (Joesoef Sou'yb, 1985)

บทกวีฝรั่งเศสใช้ชื่อ “The Song of Roland (ค.ศ.1124)” ก็เช่นเดียวกันได้สร้างภาพพจน์ในทำนองเดียวกัน กวีผู้นี้ได้กล่าวอ้างถึงมุสลิมมีความเชื่อต่อเทวรูป บูชา และศรัทธาต่อ พระเจ้า 3 องค์ (คือ Tervakan, Muhammad, และ Apollo) กวีผู้แต่ง คือ เกลเบิร์ต เดอโนเจนต์ (Fulbertole Nogent) ที่ในท้ายที่สุดแล้วได้ยอมรับความผิดพลาดของข้อมูลและให้ทัศนะบทกวีที่กล่าวถึงความเชื่อของมุสลิมนั้นเป็นเพียงความคิดโดยส่วนตัวซึ่งสะท้อนถึงมุมมองชาวยุโรปส่วนใหญ่ อีกทั้งยอมรับอีกว่าตัวเขาเองก็ไม่สามารถแยกแยะได้ว่าข้อมูลใดส่วนใดที่ถูกต้องและส่วนใดที่บิดเบือน (Mahmud Hamdi Zaquq, 1989)

เป้าหมายหลักของการศึกษาอิสลามในยุคแรกนี้ก็คือ ความสามารถในการเข้าถึง (approach) พื้นที่มุสลิมและเรียกร้องเชิญชวนสู่การยอมรับศาสนาคริสต์ (Asaf Hussain, 1984), (Maryam Jameelah, 1994) ชาวตะวันตกได้ศึกษาค้นคว้าภาษาต่างๆ ที่ใช้โดยมุสลิม โดยเฉพาะภาษาอาหรับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากความรู้ที่ได้รับมา การขยายอาณานิคม และเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ชาวตะวันตกเริ่มเดินทางรอบโลกโดยการเดินเรือมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ภาษาอาหรับถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในช่วงเวลานั้น สถาบันการศึกษาชั้นสูงที่เปิดสอนภาษาอาหรับอย่างแคมบริดจ์ (ค.ศ.1632) และ อ็อกฟอร์ด (ค.ศ.1636) ได้เปิดโอกาสให้ชาวยุโรปได้เรียนรู้และเข้าใจภาษาอาหรับ ซึ่งจะทำให้การติดต่อสื่อสารกับมุสลิมเพื่อการค้าขายทำได้ง่ายและสะดวกมากขึ้น ทั้งนี้ในยุคกลางของยุโรปนั้น พ่อค้าชาวยุโรปดำเนินการค้าขายกับโลกมุสลิม 2 แห่ง คือ มุสลิมในอนุทวีปอินเดียและราชอาณาจักรอูซมานียะฮ์ที่มีศูนย์กลางในนครอิสตันบูล

ปลายศตวรรษที่ 17 พบว่าการศึกษาอิสลามมีแนวโน้มที่เปลี่ยนไป และพบว่ามีงานศึกษาวิจัยบางส่วนมีทัศนะที่เป็นบวกมากกว่าเดิมมากและมีวัตถุประสงค์การศึกษาที่ชัดเจนมากกว่ายุคก่อนหน้านี้ อย่างเช่นการศึกษาเรื่อง “ประวัติศาสตร์หลักศรัทธาและธรรมเนียมประเพณีชาวตะวันออก” (ค.ศ.1684) งานเขียนของริชาร์ด ไชมอน (Richard Simon) เป็นงานเขียนที่เกี่ยวกับกิจกรรมที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติและหลักศรัทธาอิสลามของชาวตะวันออก โดยได้เน้นทัศนะของอุละมาฮ์ท่านหนึ่ง งานเขียนชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งจากงานเขียนชาวตะวันตกที่ได้รับการตอบรับอย่างดีและเป็นงานนำมาอ้างอิงกันมาก ขณะที่เฮเดรียน โรแลนด์ (Hadrian Roland) (ค.ศ.1718) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ศาสนาหมุฮัมมัด” (ตีพิมพ์ ค.ศ.1705 2 เล่ม) ในภาษาละตินมีเนื้อหาภาพรวมเกี่ยวกับอิสลามส่วนหนึ่งของทัศนะของโรแลนด์ ได้ระบุว่า “...สิ่งที่ควรรู้สำหรับผู้ที่ได้ติดตามที่นอกจากต้องรู้ภาษาอาหรับแล้วยังต้อง

ได้ยินได้ฟังหลักการของมุฮัมมัด ด้วยภาษาดั้งเดิมเช่นเดียวกับ เมื่อเขาศึกษาภาษาอาหรับ ต้องศึกษาด้วยตนเอง มิใช่ผ่านคนอื่น ดังนั้นจะได้รู้ว่ามุสลิมมิได้เป็นคนบ้าคลั่งตามที่เคยเข้าใจกัน อัลลอฮ์ได้ประทานความคิดอ่านให้กับมนุษย์สิ่งที่มีอยู่ในความคิดอ่านของฉันเกี่ยวกับศาสนาที่ยิ่งใหญ่ในทวีปเอเชีย แอฟริกาและยุโรป คงมิใช่เป็นศาสนาที่จะล้อเล่นกันหรือศาสนาที่ปราศจากเหตุผลอย่างที่ชาวคริสต์คิดค้นกัน” (Mahmud Hamdi Zaquq, 1989) โรแลนด์ได้ระบุเพิ่มเติมอีกว่า “...ที่จริงแล้วมันเป็นจริง! ศาสนาอิสลามเป็นศัตรูที่ร้ายกาจต่อชาวคริสต์ภายใต้กรอบที่ห่างไกลมาก ปัญหาอยู่ที่ว่าฉันไม่มีสิทธิ์หรืออะไรที่จะศึกษาหาที่มาและเป็นไปไม่ได้เลยหรือที่คน ๆ หนึ่งจะค้นหาที่มาของการลอบหลองและความเลวร้าย” (Mahmud Hamdi Zaquq, 1989)

พัฒนาการอิสลามศึกษาในยุคอาณานิคม

การศึกษาอิสลามโดยชาวตะวันตกได้แผ่ขยายออกไปทั่วทุกแห่งในยุโรป ในยุคอาณานิคม เป้าหมายของการศึกษาได้เปลี่ยนสู่เป้าหมายเพื่อการศึกษาในสาขาต่างๆ ที่มุ่งเน้นผลประโยชน์แก่ชาวตะวันตกในโลกมุสลิม วิชาประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองและมานุษยวิทยา เป็นสาขาสำคัญในการเรียนรู้และเข้าใจอิสลามและมุสลิม รัฐบาลอาณานิคม ไม่ว่าจะเป็นฮอลแลนด์ เยอรมัน อังกฤษ อิตาลี โปรตุเกส และสเปน จำเป็นต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับผู้คน ในเขตปกครองของอาณานิคมเหล่านั้น อาณานิคมตะวันตกประสงค์จะเรียนรู้และเข้าใจศาสนา แนวคิด ธรรมเนียมประเพณี ประวัติศาสตร์และลักษณะส่วนบุคคลของผู้คนในอิทธิพลของตะวันตก

นักวิจัยและค้นคว้าเกี่ยวกับอิสลาม หรือ นักบูรพาคดีนั้นเป็นที่ต้องการของรัฐบาลอาณานิคมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์ของเจ้าอาณานิคม (Asaf Hussain, 1984), (Imtiyaz Yusuf, 1993) ด้วยปัจจัยและเป้าหมายสำคัญดังกล่าวนี้เองจึงเป็นที่มาของการนิยามคำว่า “Orientalism” โดยศาสตราจารย์เอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) กล่าวว่า เป็นแนวคิดหรือลัทธิหนึ่งที่เน้นหนักในประเด็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโลกตะวันออกโดยมีเป้าหมายประสงค์เพื่อเข้าใจแล้วนำไปสู่การควบคุม การใช้ประโยชน์ หรือมีส่วนร่วมกับผลประโยชน์ (Edward Said, 1978)

หลุยส์ เมสสิกันนอน (Louis Massignon) นักบูรพาคดีชาวตะวันตกทำงานอย่างขะมักเขม้นกับเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสในโมร็อกโกและสเน็ก เฮอกรอนญี กับอาณานิคม ดัชท์ ในอินโดนีเซีย นักวิชาการประเภทนี้เป็นที่มาของการรวบรวมข้อมูลข่าวสารและมุมมองต่างๆ พร้อมกับการให้คำปรึกษาที่สำคัญ สนับสนุนการบริหารปกครองเจ้าอาณานิคม สาขามานุษยวิทยา เป็นสาขาที่สำคัญในงานวิชาการตะวันตก และตามทัศนะของเค ก้าวบ (K.Gough) ระบุว่าสาขามานุษยวิทยา (Anthropology) เสมือนหนึ่งเป็น “Child of Imperialism” (โอรสแห่งลัทธิจักรวรรดินิยม) นักมานุษยวิทยาหลายท่าน ได้อุปถัมภ์ การปกครองบริหารเจ้าของอาณานิคม วัฒนธรรม ประเพณีและธรรมเนียมประเพณีที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไป สามารถทำให้พวกเขาเข้าใจและรู้จักในพฤติกรรมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ ภายใต้อาณานิคม ยิ่งเข้าใจและเรียนรู้วัฒนธรรมมากแค่ไหนยิ่งจะเป็นประโยชน์และรู้จุดอ่อนของคนพื้นเมืองมากเป็นการง่ายต่อการดำเนินมาตรการใดๆ ดังนั้น ปัจจัยส่งเสริมการศึกษาอิสลามมิใช่แค่การรู้และเข้าใจอิสลามแต่เพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นปกครองของอาณานิคมตะวันตกด้วย (Asaf Hussain, 1984)

นักบูรพาคดีที่ศึกษาอิสลามอย่างจริงจังเพื่อต้องการเข้าใจอิสลามอย่างถ่องแท้มีอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่มักแฝงไปด้วยทัศนะคติที่เบี่ยงเบน มีการกล่าวหาอิสลามอย่างตรงไปตรงมา หรือบางรายมีเจตนาแฝง อยู่ อีกทั้งมีการอธิบายความและการวิเคราะห์ที่มีได้อยู่บนพื้นฐานของที่มาหรือบนฐานขององค์ความรู้ความเข้าใจรอบด้าน (ขาดความรอบรู้) โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับอัตชีวประวัติศาสนาหมัหมัด อัล-กูราน และหะดีษ ข้อค้นพบจากงานของนักบูรพาคดีในยุคอาณานิคมส่วนใหญ่มีข้อบกพร่องและความผิดพลาด หรือแม้แต่การตั้งสมมติฐานที่เป็นผิดและเป็นลบมาตั้งแต่เริ่มต้น ในขณะที่งานวิชาการควรเริ่มด้วยการตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบจากคำถามพร้อมอธิบายและหาหลักฐานมายืนยัน แต่งานของนักบูรพาคดีในยุคนี้เริ่มด้วยตั้งสมมติฐานที่เป็นผิดและเป็นลบมาตั้งแต่ต้น และสรุปงานโดยใช้ตรรกะส่วนตัวมาประกอบ

พัฒนาการศึกษาอิสลามหลังจากยุคอาณานิคม

การล่มสลายของบรรดามหาอำนาจตะวันตกหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในด้านการศึกษาอิสลามในโลกตะวันตก สหรัฐอเมริกากลายเป็นมหาอำนาจสำคัญของโลก นักวิชาการด้านอิสลามชาวตะวันตกที่มาจากฝั่งอเมริกามีเพิ่มมากขึ้นผลพวงจากการได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างดีจากภาครัฐบาลและภาคเอกชน ขณะเดียวกันประเทศมุสลิมหลายประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลาง เป็นภูมิภาคที่มีส่วนสำคัญของโลก จากการค้นพบแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติเป็นแหล่งผลประโยชน์มหาศาลแก่โลกตะวันตก สหรัฐอเมริกาต้องการจะสร้างนักวิชาการมากเท่าที่จะทำได้เพื่อศึกษาความเป็นไปของมุสลิมในตะวันออกกลาง หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 มาพบว่ามีนักวิชาการสายนี้เพิ่มจำนวนมากขึ้น ได้รับการฝึกฝนและค้นคว้าวิจัย ณ ศูนย์กลางการศึกษาวิจัยที่จัดตั้งขึ้นโดยภาครัฐและเอกชน ที่มีชื่อเสียงอย่างเช่น สถาบัน Carnegie, Ford Foundation, Rockefeller, American Council of Learned Studies และ Rand สถาบันการศึกษาตะวันออกกลางถูกสถาปนาขึ้นมาในปี ค.ศ.1947 ในกรุงวอชิงตัน ดี ซี พร้อมกับการจัดทำวารสารตะวันออกกลาง (Asaf Hussain, 1984)

นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังได้สร้างสถาบันชั้นสูงหรือมหาวิทยาลัยด้วยหลักสูตรของตนเองในบางประเทศในตะวันออกกลาง เช่น American University of Beirut, American University of Cairo, American Research ในอียิปต์และในตุรกี และ American Institute of Iranian Studies ในประเทศอิหร่านก่อนการปฏิวัติอิสลามในอิหร่าน (แหล่งเดียวกัน) อย่างไรก็ตาม แม้พัฒนาการศึกษาอิสลามในโลกตะวันตกจะเกิดขึ้นมานานแล้ว แต่มาถึงจุดสูงสุด ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ไปจนถึงช่วงแรกของศตวรรษที่ 20 ความต้องการศึกษาและเข้าใจอิสลามและมุสลิมยังคงมีต่อไปแม้จะสิ้นสุดชุดจักรวรรดินิยมตะวันตก สถาบันการศึกษาอิสลามและมุสลิมในยุโรปและสหรัฐอเมริกากลายเป็นศูนย์รวมของความรู้และการค้นพบสำหรับชาวตะวันตก หรือแม้แต่มุสลิมเองจากหลากหลายประเทศและเชื้อชาติ จนกลายเป็นแนวโน้มในการศึกษาอิสลามในโลกมุสลิมเอง

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เปิดโอกาสให้นักวิชาการรุ่นใหม่ของมุสลิมได้มีโอกาสศึกษาอิสลามในโลกตะวันตก หรือเรียนทั้งโลกมุสลิมและตะวันตก ปราบกฎการณ์นี้กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญให้โลกมุสลิมได้มีโอกาสนี้ในการศึกษาอิสลามในฝั่งตะวันตก การศึกษาอิสลามในตะวันตกยังได้รับการตอบรับที่ดีทำให้ได้รับการตอบรับที่ดีทั้งในโลกตะวันตกและโลกมุสลิมเอง ความแตกต่างระหว่างการศึกษาอิสลามในโลกตะวันตกและในโลก

มุสลิมเองก็อยู่ในแง่ของการศึกษาวิเคราะห์อิสลาม วิชาการตะวันออกเน้นการวิเคราะห์และวิพากษ์อย่างตรงไปตรงมา และสอดคล้องกับสิ่งที่ประจักษ์และมองเห็นได้ด้วยเหตุและผล แต่ในโลกอิสลามศึกษาโดยยึดพื้นฐานของตัวบทที่ถูกต้องแม่นยำและมีความสอดคล้องที่สิ่งที่ประจักษ์และเร้นลับตามที่ได้ระบุไว้ในหลักการอิสลาม อีกทั้งยังเน้นความจำและเข้าใจอย่างท่องและลึกซึ้ง การให้ทัศนะและความคิดของมนุษย์เพียงอย่างเดียวมีข้อจำกัดหลายอย่างในการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องของการศาสนา

อย่างไรก็ดี การเปิดสถาบันและหลักสูตรอิสลามศึกษาในยุโรปและสหรัฐอเมริกาได้เปิดโอกาสให้มุสลิมในประเทศมุสลิมส่วนใหญ่ (Majority Muslim) และประเทศที่มีมุสลิมส่วนน้อย (Minority Muslim) ได้เดินทางไปศึกษาและเรียนรู้อิสลามในรูปแบบที่ไม่เคยสัมผัสมาก่อน รวมถึงชาวมุสลิมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย นอกจากนั้น อาณานิคมเดิมที่เคยปกครองรัฐมุสลิมก็เปิดโอกาสให้ผู้คนนั้นได้เดินทางไปศึกษาศาสตร์ต่าง ๆ รวมถึงอิสลามศึกษาในประเทศอาณานิคมเดิม เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี และฮอลแลนด์ เป็นต้น ปัจจัยนี้ผนวกกับการเดินทางไปศึกษาอิสลามในโลกตะวันออกกลางมากขึ้น มาผสมผสานกันได้สร้างกระแสอันใหม่ของการจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับสูงในระดับอุดมศึกษาของเอกชนและรัฐให้สอดคล้องกับพัฒนาการการศึกษาของโลกปัจจุบัน บัณฑิตและมหาบัณฑิตเหล่านั้นได้เป็นแนวร่วมสำคัญของการจัดตั้งศูนย์กลางอิสลาม หรือสถาบันการศึกษาอิสลามหรือหลักสูตรหนึ่งในสถาบันอุดมศึกษา อย่างการจัดตั้งสถาบันการศึกษาศาสนาแห่งรัฐ (IAIN/ Institut Agama Islam Negeri) ในหลายพื้นที่ของประเทศอินโดนีเซีย สถาบันอิสลาม (Akademi Islam) ในมหาวิทยาลัยมาลายา ประเทศมาเลเซีย คณะอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพาในดารุสซาลาม ของประเทศบรูไนดารุสซาลาม และวิทยาลัยอิสลามศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ของประเทศไทย (Azyumardi Azra, 2004), (Mohammad Muda, 2004), (Hasan Madmarn, 2000)

สาขาวิชาหลักด้านอิสลามศึกษาโลกตะวันตก

การศึกษอิสลามในโลกตะวันตกมีในหลากหลายสาขาวิชา แต่หากจะมาสังเกตจากยุคสมัยหนึ่งสู่อีกยุคสมัยหนึ่งจะพบว่ามีการพัฒนาของการให้ความสำคัญในสาขาวิชาแตกต่างกัน ผู้สนใจในการศึกษอิสลามในโลกตะวันตกได้แยกประเด็นตามสนใจในอิสลามออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ส่วนแรกเป็นการศึกษาเกี่ยวกับอิสลามโดยตรง และส่วนที่ 2 การศึกษอิสลามและมุสลิมโดยยึดกรอบของภูมิภาค (Area Studies) และสาขาวิชาอื่นๆ การศึกษอิสลามโดยตรงเกี่ยวข้องกับการศึกษาหลักการปฏิบัติและศรัทธาในอิสลามพร้อมกับแหล่งที่มาทางอิสลาม ส่วนแรกนี้มีสาขาวิชาอย่าง ฟิกฮ์ (ศาสนบัญญัติ) เตาฮีด (หลักศรัทธาอิสลาม) ตารีก (ประวัติศาสตร์อิสลาม) อัคลาก (ศีลธรรม จรรยาอิสลาม) อัล-กูรานและหะดีษ (วจนะของท่านศาสดามุฮัมมัด) ในขณะที่ส่วนที่ 2 มีรายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษาชุมชนมุสลิมและคุณค่าแห่งอิสลามที่อยู่ในตัวบุคคลมุสลิม รวมถึงการศึกษาโลกอิสลามในภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งประเทศมุสลิม และชุมชนมุสลิมในประเทศมิใช่มุสลิมส่วนที่ส่วนนี้มักรวมอยู่ในภาควิชาตะวันออกกลาง (Middle East) เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia) เอเชียใต้ (South Asia) สังคมวิทยา (Sociology) และมานุษยวิทยา (Anthropology) เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการศึกษาเชิงภูมิภาคกับการศึกษาเชิงมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

การศึกษาอิสลามที่พบเห็นมาตั้งแต่ยุคอดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าโลกตะวันตกให้ความสำคัญมาก ๆ กับประเด็นของอัล-กุรอานและซุนนะฮ์ (หะดีษ) เนื่องจากแหล่งที่มาทั้งสองนี้เป็นแก่นแท้ในศาสนาอิสลาม การศึกษาวิจัยล่าสุดพบว่าได้เน้นการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบระหว่าง อัล-กุรอานกับเตารออตและอินญิล (โตรา และไบเบิล) นักวิชาการตะวันตกรู้ดีว่ามีการเพิ่มเติมและแก้ไขคัมภีร์ในศาสนาคริสต์และยูดาห์ ดังนั้นพวกเขาได้พยายามอีกขั้นเพื่อค้นหาความเที่ยงตรงในอัล-กุรอานตามกรอบวิธีการศึกษาที่เคยทำมาในการศึกษาคัมภีร์โตรา และไบเบิล ทักษะของนักวิชาการตะวันตกที่มีอคติสูงต่ออิสลามให้ความเห็นว่า อัล-กุรอานไม่ใช่อะไรที่ใหม่ นอกจากจะเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นมาของศาสนามุฮัมมัดเอง และอัลกุรอานได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนและหลักปฏิบัติที่ได้รับจากศาสนายูดาห์ คริสต์และโซโรแอสเตอร์ ผนวกกับถ้อยคำจากบทกวี บทกลอน ถ้อยคำที่สละสลวย เรื่องเล่า ตำนานที่ได้มาจากยุคก่อนศาสนามุฮัมมัด กล่าวคือในยุคมีด (Jahiliyah) และโรมันกับกรีก ตามทัศนะของเรย์โนลด์ เอ. นิโคลสัน (Richard A. Nicholson) แล้วอัล-กุรอานเป็นถ้อยคำที่ยืมมาจากถ้อยคำและเรื่องเล่าหรือตำนานชาวยูดาห์และนัสสอนีย์ (คริสต์)

การศึกษาล่าสุดเกี่ยวกับอัล-กุรอานที่ทำโดยลูกแซมเบิร์ก (Luxemburg, ปี ค.ศ.2003) ระบุว่า อัล-กุรอานมาจากภาษาอาหรับและภาษาซีเรียโบราณ (Syro-aramic) ลูกแซมเบิร์กยกตัวอย่างคำว่า Qaswarah (قصوره) แท้จริงแล้วมาจากคำว่า qasurah คำว่า sayyiat (سيت) มาจากคำเดิมว่า saniyyat หรือ Sanyata ส่วนคำว่า adhannaka (أذنك) มาจากคำว่า idh-dhaka และตัวอย่างสุดท้ายคำคำว่า utullin (عتل) ที่จริงแล้วมาจากคำว่า alin นี่เป็นแค่ส่วนหนึ่งของคำกล่าวอ้างที่ใช้ที่มานักหนาแน่นของนักบูรพาคดีผู้นี้ (Syamsuddin Arif, 2008) ขณะที่ในงานเขียนเกี่ยวกับหะดีษ หรือวัจของท่านศาสนามุฮัมมัด นักบูรพาคดีมีทัศนะที่สับสนอีกเช่นกัน เช่นทัศนะของศาสตราจารย์เซอร์ วิลเลียม มัวร์ (Muir) นักบูรพาคดีชาวสก็อตแลนด์ (เมษายนค.ศ. 1819 กรกฎาคมค.ศ.1905) ที่อ้างว่าจากหะดีษที่มีมากกว่า 4,000 กว่าหะดีษมีเพียงครึ่งหนึ่งที่เชื่อถือได้ ที่เหลือขาดต้นตอที่ชัดเจน อีกท่านหนึ่ง คืออิกนัส โกลไซเออร์ (Ignaz Golzier) ซึ่งในบรรดานักบูรพาคดีด้วยกันยกย่องว่าเป็นผู้รู้อิสลามระดับศาสตราจารย์ แต่สำหรับนักวิชาการมุสลิมแล้วบุคคลผู้นี้ถือเป็นนักบูรพาคดีที่มีอคติมากที่สุดต่อคำสอนศาสนาอิสลาม โกลไซเออร์ เคยให้ทัศนะว่า แท้ที่จริงหะดีษนั้นเป็นเพียงการอุปโลกขึ้นมาของสังคมมุสลิมภายหลังการเสียชีวิตของท่านศาสนามุฮัมมัดแล้ว (Syamsuddin Arif, 2008)

การศึกษาอิสลามในโลกตะวันตกได้พัฒนามาตลอดจนถึงปัจจุบัน นักบูรพาคดีด้านอิสลามศึกษาได้ศึกษาและเรียนรู้อิสลามทุกสาขาวิชาตั้งแต่ภาษาอาหรับ เชื้อชาติอาหรับก่อนและหลังอิสลาม ความเป็นศาสนาดของมุฮัมมัด อัล-กุรอาน หะดีษ วิถีวิทยาอิสลาม ศาสนบัญญัติ จริยธรรมอิสลาม ปรัชญา แนวคิดหลักของสำนักในอิสลาม นิภายในอิสลาม การปฏิบัติศาสนกิจในสังคมมุสลิม นอกจากนี้ยังเป็นสาขาวิชาอื่น ๆ ที่พยายามโยงกับทัศนะในอิสลาม ทั้งในโลกมุสลิมและตะวันตกเอง (Affandi Mochtar, 2001)

งานเขียนสำคัญด้านอิสลามศึกษาโดยนักวิชาการตะวันตก

งานเขียนสำคัญๆ ส่วนหนึ่งของนักบูรพาคดีเกี่ยวกับอิสลามและโลกมุสลิมที่สามารถนำมาหยิบยกบางส่วนในภาษาของชาวยุโรป มีดังต่อไปนี้

1. Les civilisation of Arabes (อารยธรรมชนชาติอาหรับ) เขียนโดยกุสตาฟ เลอ บอง (Gustave Le Bon) ตีพิมพ์ในปารีสปีค.ศ. 1884
2. The Chinese and Arab Trade in the Twelfth and Thirteenth Century (การค้าขายระหว่างจีนกับอาหรับในศตวรรษที่ 12 และ 13) เขียนโดยชาน จู กัว (Chan Ju-kua) มีชื่อหนังสือเป็นภาษาจีนว่า *Chufan-chi* ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ โดยเฟรดเดอริก เฮิร์ท และ ดับลิว ดับลิว ร็อกเวลล์ (Frederick Hirth and W.W. Rockwell) ตีพิมพ์ในแซนต ปีเตอร์เบิร์กปีค.ศ. 1911
3. Relations de voyages of textes geographiques Arabes, Persians et Turce relatifs a l'Extreme Orient, du VIIIe au XVIIIe siecle (ความสัมพันธ์เกี่ยวกับการเดินทางสู่อาหรับ เปอร์เซียและตุรกีพร้อมด้วยแผนที่ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของตะวันออกไกล ตั้งแต่ศตวรรษที่ 8 จนถึงศตวรรษที่ 18) โดยเกเบรียล เฟอรรันด์ (Gabriel Ferrand) มีทั้งหมด 2 เล่ม ตีพิมพ์ในปารีสปีค.ศ.1913-1914
4. Le science Arabe et son role dans l'evolutoin scientifique mondiale (ศาสตร์ของชนชาติอาหรับและบทบาทในการเผยแพร่วิชาการสู่โลก) โดยเอ เอ ฟ็อกเกอร์ (A.A. Fokker) เนื้อหาถูกรวบรวมไว้ใน *Tijdschrift voor Bataviasche Genootschap* (TBG) เล่มที่ LXXX ตีพิมพ์ในปีค.ศ.1940
5. Stuerpacht und Lehnswesen: Eine historische Studie uber die Entsteburg des islamischen lehnswesens (การเช่าที่ดินและอภิสถิรของพวกพิวตัล: กรณีศึกษาประวัติการกำเนิดระบบพิวตัลในอิสลาม) โดยซี เอช เบกเกอร์ (C.H. Becker) รวบรวมอยู่ใน *Der Islam* เล่มที่ 10 ตีพิมพ์ในปีค.ศ. 1914
6. Das Wechselrecht der Araber: Eine rechtvergleichende Studie uber die Herkunft des Wechsels (*Bill of Exchange* ในกฎหมายของชาวอาหรับ: กรณีศึกษาเปรียบเทียบทางกฎหมายเกี่ยวกับที่มาของ *Bill of Exchange*) โดยอาร์ กราสซ์ฮอฟ (R. Graszhoff) ตีพิมพ์ในเบอร์ลินปีค.ศ. 1899) หนังสือนี้ได้อธิบายถึงเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่พบในหนังสือพิกฮุ ได้กล่าวถึงปัญหา *Al-Hiwalah* นั่นคือระบบการจ่ายเงินที่เกิดขึ้นผ่านกระบวนการมูอามาလာต (*Al-Muamalat*) ณ สถานที่ 2 แห่งที่ตั้งอยู่ไกลจากกัน
7. irtschaftsgeschichte des Altertums vom Palaolithicum bis zur Volkerwanderung der Germanen, Slaven and Araber (ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสมัยโบราณ ตั้งแต่ยุคหินเก่าจนกระทั่งสมัยการอพยพโยกย้ายของชนชาติเยอรมัน สลาฟและอาหรับ) โดยฟรีตซ์ เอ็ม ไฮเซลเฮม (Fritz M.Heichelheim) ทั้งหมด 2 เล่ม ตีพิมพ์ในโลโยเด็นปีค.ศ. 1938
8. Der Einfluss des Morgenlands auf das Abendland, vornehmlich wahrend des Mittelalters (อิทธิพลตะวันออกที่มีต่อตะวันตก โดยเฉพาะในยุคกลาง โดยจอร์จ เจค็อบ (George Jacob) ตีพิมพ์ในแฮนโนเวอร์ปีค.ศ.1924
9. Die commenda im islamitischen Rechte: Ein beitrag zur Geschichte des Handelsrecht (วิพากษ์กฎหมายอิสลาม อุปถัมภ์หนึ่งต่อประวัติศาสตร์กฎหมายการค้าขาย) โดยจอส โคห์เลอร์ (Jos Kohler) ตีพิมพ์ในเวอร์ชเบิร์กปีค.ศ.1885

10. Ueber das Einnachmebudget des Abbasiden-Reiches vom Jahre 306 H. (918-919) (ว่าด้วยเรื่องงบประมาณรายได้ของอาณาจักรอับบาซียะฮ์ ตั้งแต่ปี ฮ.ศ 306 /ค.ศ. 918-919) โดยอัลเฟรด ฟอน เครเมอร์ (Alfred Von Kremer) ตีพิมพ์ในเวียนนาปีค.ศ.1887

11. L'influence de l'Islam au moyen age la fondation et l'essor des banques juives (อิทธิพลของอิสลามในสมัยกลางต่อระบบธนาคารของชาวยิว) โดยหลุยส์ เมซซิงนอน (Louis Massignon) รวบรวมอยู่ใน *Bulletin d'etudes orientales, Institut Francais de Damas* (คู่มือการศึกษาตะวันออก สถาบันฝรั่งเศส ณ ดามัสกัส) เล่ม 1 ตีพิมพ์เมื่อปีค.ศ. 1931

12. Hadramaut Some of its Mysteries Unveiled (ฮาดรามอูต: ความรู้ลับส่วนหนึ่งของมัน) โดยดี ฟาน เดอร์ มิวเลน และ นัน วิสแมน์ (D.Van der Meulen and Non Wissmaun) ตีพิมพ์ในไลย์เด็นปีค.ศ. 1932

13. Fragmenta Islamica: Studien over het Islamisme in Nederlandsch-India (หลากหลายสาระเกี่ยวกับอิสลาม: กรณีศึกษาเรื่องอิสลามในอินเดีย-ฮอลแลนด์) โดยจี เอฟ พิจเปอร์ (G.F Pijper) ตีพิมพ์ในไลย์เด็นปีค.ศ. 1934

14. Relations de voyages faits par los et les Arabes et les Persans dans l'Inde et la China dans le XIIe siecle de l'ere chrotienne (เรื่องราวเกี่ยวกับการเดินเรือโดยชาวอาหรับและเปอร์เซียมายังอินเดียและจีนในศตวรรษที่12) โดยโจเซฟ เทาแซนต์ เรนาร์ด (Joseph Toussaint Renaud) ประกอบด้วย 2 เล่ม ตีพิมพ์ในปารีสปีค.ศ. 1845

15. Das Geschichtsbild der arabischen Historiker des Mittelalters (ภาพรวมของประวัติศาสตร์ จากบรรดานักเขียนประวัติศาสตร์ชนชาติอาหรับ) โดยกุสตาฟ ริชเตอร์ (Gustaf Richter) ตีพิมพ์ในตูบิงเกนปีค.ศ.1933

16. Ausbreitung and Staatengrundungen des Islam vom 7 bis 15 Jahrhundert (การเผยแผ่อิสลามและการสถาปนารัฐอิสลามตั้งแต่ศตวรรษที่ 7 ถึงศตวรรษที่ 15) โดยฮันส์ เฮนส์ริช สแชเดอร์ (Hans Heinrich Schaefer) ใน *Werdegang* งานเขียนของโกตซ์ (Goetz) เล่มที่ 3 ตีพิมพ์ในปีค.ศ.1932

17. The Early History of India: From 660 B.C. to the Mohammedan Conquest (ประวัติศาสตร์การกำเนิดของอินเดียตั้งแต่ 600 ปีก่อนคริสตกาลจนถึงยุคแห่งการครอบครองโดยอิสลาม) โดยวินเซนต เอ สมิท (Vincent A.Smith) พิมพ์ครั้งที่ 3 ในลอนดอนปีค.ศ. 1914

18. Lands of the Eastern Caliphate: Mesopotamia, Persia, Central Asia, from the Moslem Conquest to the time of Timur (เมืองต่างๆ ที่อยู่ภายใต้การปกครองของเคาะลีฟะฮ์ทางฝั่งตะวันออก อิรัก อิหร่าน เอเชียกลาง ตั้งแต่สมัยอาณานิคมอิสลามจนถึงสมัยติเมอร์เลน) โดยจี เลอ สเตรังก์ (G. Le Strange) ตีพิมพ์ในลอนดอนปี ค.ศ. 1905

19. Die Handelszuge der Araber unter den Abbasiden durch Afrika, Asien und Osteuropa (การขยายตัวทางการค้าของชาวอาหรับในยุคอาณาจักรอับบาซียะฮ์ในรัฐต่างๆ ของแอฟริกา เอเชียและยุโรปตะวันออก) โดยเฟรดริช สติวเว (Friedrich Stuwe) ตีพิมพ์ในเบอร์ลินปีค.ศ. 1936

20. Voyage du marchand arabe Salayman en Inde et en Chine redigé en 851: Suivi de remarques par Abu Zayd Hasan (vers, 916) (การเดินทางของพ่อค้าอาหรับสู่โลมานในอินเดียและจีน ซึ่งได้รับการบันทึกในปีค.ศ. 851 รวมถึงบันทึกอื่นๆของอาบู ซาอิด อัซซัน (ช่วงปี ค.ศ. 916) โดย อาบู ซาอิด อัซซัน ซึ่งได้รับการแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสและรวบรวมไว้ใน *Les Classiques de l'Orient* (บรรดางานเขียนคลาสสิกจากตะวันออก) เล่มที่ 7 ตีพิมพ์ในปารีสปีค.ศ.1922

21. Geschichte der Chalifen nach handschriftlichen Quellen (ประวัติศาสตร์บรรดาเคาะลีฟะฮ์ โดยยึดที่มาจากต้นฉบับเดิม) โดยฮัสต์ เวล (Gust Weil) ประกอบด้วย 3 เล่ม ตีพิมพ์ในมานน์เฮมปีค.ศ. 1846-1851

22. A Literary History of the Arabs (ประวัติศาสตร์วรรณกรรมชาวอาหรับ) โดยอี จี บราวน์ (E.G.Browne) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ. 1902

23. The Caliphate: Rise, Decline and Fall (เคาะลีฟะฮ์: การสถาปนา การเสื่อมอำนาจและการล่มสลาย) โดยเซอร์ วิลเลียม มูอิร (Sir William Muir) ตีพิมพ์ในเอดินเบิร์กปีค.ศ. 1915

24. History of the Arabs (ประวัติศาสตร์ชนชาติอาหรับ) โดยพี เค ฮิตตี (P.K.Hitti) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1937 และมีการตีพิมพ์ซ้ำในปีค.ศ.1951 เป็นหนังสือที่อธิบายถึงอารยธรรมอิสลามในยุคกลาง

25. The Arabs in History (ชนชาติอาหรับในประวัติศาสตร์) โดยบี เลวิส (B.Lewis) ตีพิมพ์ที่ลอนดอนในปี ค.ศ. 1950 อภิปรายถึงที่มาของชนชาติอาหรับ จนถึงยุคสมัยใหม่

26. The Caliphate (เคาะลีฟะฮ์) โดยเซอร์ ที ดับลิว อาร์โนลด์ (Sir T.W. Arnold): (อ็อกฟอร์ด, ค.ศ. 1924) หนังสือศึกษาเกี่ยวกับสถาบันการเมืองตลอดประวัติศาสตร์อิสลามและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกัน

27. An Introduction to the Sociology of Islam (บทนำสังคมวิทยาอิสลาม) โดยอาร์ เลเวย์ (R. Levey) 2 เล่ม ตีพิมพ์ในลอนดอนในค.ศ.1933 เนื้อหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับพัฒนาการของสถาบันประเภทต่างๆ ในอิสลาม

28. A History of Egypt in the Middle Ages (ประวัติศาสตร์อียิปต์ในยุคกลาง) โดยเอส เลน พูล (S. Lane-Poole) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1914) มีเนื้อหาที่วิเคราะห์ประวัติศาสตร์และอารยธรรมอิสลามในอียิปต์กระทั่งปีค.ศ.1517

29. The Rise of Ottoman Empire (การสถาปนาจักรวรรดิออตโตมาน) โดยพี วิตเตก (P.Witteke); (ลอนดอน, ค.ศ. 1938) เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับปฏิกริยาระหว่างศาสนาและการเมืองตั้งแต่ศตวรรษที่ 14 จนถึงศตวรรษที่ 20 ในรัฐต่างๆ ของเอเชียตะวันตกและยุโรปตะวันออก

30. The Preaching of Islam (หลักการศาสนาอิสลาม) โดยเซอร์ ที ดับลิว อาร์โนลด์ (Sir T.W.Arnold); (ลอนดอน, ค.ศ. 1913) เป็นหนังสือที่อธิบายภาพรวมเรื่องการเผยแพร่ศาสนาอิสลาม

31. The Encyclopedia of Islam (สารานุกรมอิสลาม) ประกอบด้วย 4 เล่มหนา ตีพิมพ์ในโลโยเด็นปี ค.ศ. 1913) ได้รับการเรียบเรียงโดยคณะผู้เชี่ยวชาญจากฮอลแลนด์ ได้รวบรวมการอธิบายเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอิสลาม

32. A Dictionary of Islam (พจนานุกรมอิสลาม) เขียนโดยที พี ฮิวจ์ส (T.P.Hughes) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ. 1885 ตีพิมพ์ซ้ำปีค.ศ.1935 มีลักษณะ คล้ายกับสารานุกรมที่เกี่ยวข้องกับอิสลาม

33. The Legacy of Islam (มรดกแห่งอิสลาม) โดยเซอร์ ที ดับลิว อาร์โนลด์ และ เอ กิลเลม (Sir T.W.Arnold & A.Guillaume) ตีพิมพ์ในอ็อกฟอร์ดปีค.ศ. 1931) อธิบายถึงแนวคิดทางศาสนาในอิสลาม วิชาการ ศิลปะรวมถึงอิทธิพลของอิสลามที่มีต่อยุโรป

34. Das Leben Mohammeds (อัตชีวประวัติศาสดามุฮัมมัด) โดยฟรานส์ บูห์ล (Frants Buhl) ได้รับการแปลเป็นภาษาเยอรมัน โดย ฮันส์ เฮนริช สแคเดอร์ (Hans Heinrich Schaeder) ตีพิมพ์ในเบอร์ลินปีค.ศ. 1930 และได้รับการพิจารณาว่าเป็นหนังสือที่มีคุณภาพเกี่ยวกับชีวประวัติศาสดามุฮัมมัด

35. The Life of Mahomet (ประวัติศาสดามุฮัมมัด) โดย เซอร์ วิลเลียม มูอิร (Sir William Muir) มีด้วยกัน 4 เล่ม ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ. 1858-1861 และตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ที่เอเดนเบิร์กปีค.ศ.1923 งานเขียนนี้ถูกมองว่ามีความเก่าแก่ มีสาระที่ได้รับการศึกษาอย่างวิพากษ์ (Critics) และเกี่ยวกับวัฒนธรรมอิสลาม

36. Mohammed, the Man and his Faith (มุฮัมมัด: มนุษย์และหลักศรัทธา) โดยทอร์ เอ็นดเร (Tor Andre) ตีพิมพ์ลอนดอน ค.ศ. 1936 มีใจสำคัญที่อธิบายอย่างพิสดาร ด้วยความละเอียดอ่อนและลึกซึ้ง ได้ลดความน่าเชื่อถือต่อการกำเนิดอิสลามและความเป็นส่วนบุคคลของท่านศาสดามุฮัมมัด

37. Life of Mahomet (ชีวประวัติศาสดามุฮัมมัด) โดยวอชิงตัน เออร์วิง (Washington Irving) ตีพิมพ์ในนิวยอร์กปีค.ศ.1850) มีการพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง การอธิบายเป็นไปอย่างมีเป้าหมายมากหากจะนำมาเปรียบเทียบกับงานเขียนยุคเดียวกันช่วงกลางศตวรรษที่ 19

38. The Koran (Al-Quran /อัล-กุรอาน) โดยจอร์จ เซล (George Sale) ได้รับการตีพิมพ์โดย Chandos Classic ส่วนต้นฉบับแปลของเจ เอ็ม ร็อดเวลล์ (J.M.Rodwell) ได้รับการตีพิมพ์โดย Everyman's Library ต้นฉบับของอี เอช ปาลเมอร์ (E.H.Palmer) ได้รับการตีพิมพ์โดย World Classic ต้นฉบับของมาร์มาดัก พิกทอลล์ (Marmaduk Pickthall) ในลอนดอน Mentor Religious Classic, ค.ศ. 1930) ต้นฉบับของอาร์เบลล์ (R.Bell), (เอเดนเบิร์ก, ค.ศ. 1937) ประวัติศาสตร์อัล-กุรอาน (Geschichte des Koranz) ผลงานของทีโนลเดก (T. Noldeke); (ไลพ์ซิก, ค.ศ. 1909) บทนำอัล-กุรอาน (Introduction au Coran) งานเขียนของอาร์เบลเชียร์ (R.Blachere); (ปารีส, ค.ศ. 1942) และบทเรียนจาก อัล-กุรอาน (The Teaching of the Quran) งานของเฮช ยู ดับลิว สแตนตัน (H.U.W. Stanton, S.P.C.K, 1919)

39. The Origin of Islam in Its Christian Environment (ที่มาของศาสนาอิสลามในสภาพแวดล้อมของคริสเตียน) โดยอาร์เบลล์ (R.Bell) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ. 1926)

40. Development of Muslim Theology, Jurisprudence and Constitutional Theory (พัฒนาการของหลักศรัทธามุสลิม กฎหมายและทฤษฎีนโยบายแห่งรัฐ โดยดี บี แม็คโดนัลด์ (D.B. Macdonald) ตีพิมพ์ในลอนดอนและนิวยอร์กปีค.ศ.1903

41. Islam, Beliefs and Institutions (อิสลาม ความเชื่อสำคัญๆ ในอิสลาม และ สถาบันอิสลาม) โดยเฮช เลเมนส์ (H.Lamens) ได้รับการแปลจากภาษาเยอรมันเป็นภาษาอังกฤษโดยเอฟ ดี โรสส์ (F.D.Ross) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ. 1929

42. Muhammedanische Studien (ศึกษาเกี่ยวกับอิสลาม) โดยอิกนาติอุส โกลด์ไซเออร์ (Ignatius Goldzier) ตีพิมพ์โดยเฮลล์ (Halle, 1890) มีสาระที่ถูกรับรองว่ามีคุณภาพในเนื้อหาเกี่ยวกับหะดีษ

43. The Traditions of Islam (หะดีษในอิสลาม) โดยเอ กิลลาม (A.Guillame) ; (อ็อกฟอร์ด, ค.ศ. 1928) มีสาระสำคัญเกี่ยวกับหะดีษตามทัศนะของอิสลามตามหลักของวิชาหะดีษ (*Musthalah al-Hadits*) พร้อมกับการวิเคราะห์ (ทบทวน) ในหลายๆ ประเด็น

44. The Muslim Creed (หลักศรัทธาอิสลาม) โดยเอ เจ เวนซินก์ (A.J.Wensinck); (แคมบริดจ์, ค.ศ. 1932) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการอิสลามตามแนวทางดั้งเดิม (*Salaf/Orthodox*) เนื้อหายังได้บรรยายถึงพัฒนาการของหลักการอิสลามไปจนถึงสมัยของการเกิดแนวทางอิกติซาล (*Iktizal*)

45. Free Will and Predestination in Early Islam (ปัญหาเรื่องอิสรภาพตามความต้องการและข้อกำหนดในศาสนาอิสลามในยุคแรก) โดยดับลิว มอนต์โกเมอรี่ วัตต์ (W.Montgomery Watt); (ลอนดอน, ค.ศ. 1948) มีเนื้อหาเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างแนวคิดญาบารียะฮ์ (*Jabariyah*) และแนวคิดกอदारียะฮ์ (*Qadariyah*) ในอิสลาม

46. Introduction a la Theologie Musulmane (บทนำหลักศรัทธาอิสลาม) โดยแอล การ์เด็ต และเอ็ม เอ็ม อนาวาตี (L.Gardet & M.M.Anawati) ได้รับการตีพิมพ์ในปารีสปีค.ศ.1948 มีสาระเกี่ยวกับแนวคิดอัล-กาลาม (*Al-Kalam*) ที่จัดตั้งขึ้นโดยอบูล ฮาซัน อัล-อัซฮารี (Abul Hasan Al-'Asya'ari/ ค.ศ. 874-942) และศึกษาเปรียบเทียบกับลัทธิธอม (Thomism) ที่ก่อตั้งขึ้นโดยโทมัส อควีนาส (Thomas Aquinas/ ค.ศ. 1225-1274)

47. A Shi-ite Creed (หลักศรัทธานิกายชีอะฮ์) โดยเอ เอ เอฟซี (A.A.A.Fyze) พิมพ์ที่ลอนดอน ปี ค.ศ. 1942 โดยมีสาระสำคัญจากต้นฉบับของผลงานเขียนของอิบน์ บาบาวัยฮีย (Ibnu Babawaihi) ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของนิกายชีอะฮ์ รวมถึงคำจำกัดความโดย เอ เอ เอฟซี

48. The History of the Philosophy in Islam โดยที เจ เดอ บัว (T.J. de Boer) ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษจากต้นฉบับในภาษาเยอรมัน โดยอี อาร์ โจนส์ (E.R. Jones); (ลอนดอน, ค.ศ. 1903) มีเนื้อหาเกี่ยวกับการกำเนิดและพัฒนาการของปรัชญาในโลกมุสลิมตั้งแต่อัล-กินดี (*Al-Kindi/ ค.ศ. 801-866*) จนถึงอิบน์ รุสด์ (*Ibnu Rushd/ ค.ศ. 1126-1198*) และต่อมาได้มีการแปลเป็นภาษาอาหรับโดย ดร. เอ็ม เอ เอช อบู รัยดะฮ์ (Dr. M.A.H. Abu Raidah) ด้วยหัวข้อที่ว่า *Tarikhul Falasafati fil Islami* (ประวัติศาสตร์ปรัชญาในอิสลาม) ตีพิมพ์ในโคโร (พิมพ์ครั้งที่ 1 ค.ศ. 1938)

49. Outlines of Muhammedan Law (โครงสร้างหลักกฎหมายอิสลาม) โดยเอ เอ เอฟซี (A.A.A.Fyze) พิมพ์ที่ลอนดอนในปี ค.ศ. 1949 เนื้อหาเป็นบทนำในความหลากหลายของกฎหมาย อิสลาม

50. Istituzioni di diritto musulmano malichita (รัฐธรรมนูญจากกฎหมายอิสลามอันถูกต้อง) เขียนโดยดี แซนติลลานา (D. Santillana) ตีพิมพ์ในโรมปีค.ศ.1926-1928 เป็นหนังสือเกี่ยวกับการสำรวจโครงสร้างและเนื้อหากฎหมายอิสลามในนิกายมาลีกีและซาฟีอี

51. The Origins of Muhammedan Jurisprudence (ที่มาของกฎหมายอิสลาม) โดยเจ ชอชท์ (J. Schacht) ตีพิมพ์ในอ็อกฟอร์ดปีค.ศ. 1950 มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับแนวคิดต่างๆ ในยุคเริ่มต้นและพัฒนาการของกฎหมายในโลกมุสลิม

52. The Mystics of Islam (แนวคิดเร้นลับในอิสลาม) โดยอาร์ เอ นิโคลสัน (R.A. Nicholson) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1914) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดเร้นลับในอิสลามพร้อมๆ กับกล่าวถึงนักวิชาการในแนวคิดดังกล่าว ตลอดจนถึงพัฒนาการของกลุ่มฏอริกัต (Tharikat) สายต่างๆ

53. The Idea of Personality in Sufism (แนวคิดเกี่ยวกับบุคลิกภาพของแนวคิดตาซาวูฟ) โดย อาร์ เอ นิโคลสัน (R.A. Nicholson) ตีพิมพ์ในเคมบริดจ์ปีค.ศ.1923) มีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวโน้มของลัทธิพระเจ้าคือจักรวาล (Pantheism) ในจุดยืนของปราชญ์ซุฟีหลายท่าน ซึ่งรู้จักกันในนามแนวคิดอัล-อิซรอเกียฮ์ (Al-Israqiah) ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดพลาโตใหม่ (Neo-Platonism) นั่นคือแนวคิดสุดท้ายของปรัชญากรีก

54. The Mawaqif of al-Niffari (งานเขียนเรื่องจุดยืนทางความคิด หรือ มาวากิฟ ของอัล-นิฟฟารี) โดยเอ เจ อาร์-เบอร์รี่ (A.J.Arberry) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1935 ได้คัดลอกงานเขียนของนักซุฟีท่านหนึ่งที่ชื่ออัล-นิฟฟารี (Al-Niffari) พร้อมกับคำอธิบายโดยผู้คัดลอก

55. Rabi'ah the Mystic (รอบีอะฮ์: ผู้เชี่ยวชาญเรื่องลึกลับ) โดยเมกาเร็ต สมิธ (Margaret Smith) ได้อธิบายชีวประวัติของรอบีอะฮ์ อัล-อดาเวียฮ์ (Rabi'ah al-Adawi'ah) ซึ่งเป็นนักซุฟีสตรี ในประวัติศาสตร์อิสลาม นั้นเสมือนหนึ่งเป็นแมซีเทรซ่า ที่เชี่ยวชาญเรื่องลึกลับในโลกคริสเตียน

56. La Pensee de Ghazzali (แนวคิดของอิมามอัล-ฆอซาลี) โดยเอ เจ เวนสิงก์ (A.J. Wensink) ตีพิมพ์ในปารีสปีค.ศ.1940 อธิบายถึงแนวคิดของท่านอิมามอัล-ฆอซาลี โดยวิเคราะห์จากบรรดางานเขียนหลายๆ เล่มของท่าน โดยเฉพาะงานเขียนเรื่อง *Ihya Ulumud-Din*

57. Al-Hallaj, Martyr mystique de l'Islam (อัล-ฮัลลาญญ์ การเสียสละเพื่อแนวคิดลึกลับอิสลาม) โดย หลุยส์ เมซซิกน็อน (Luois Massignon) ประกอบด้วย 2 เล่ม (ปารีส, ค.ศ. 1922) กล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่ของอัล-ฮัลลาญญ์ และแนวคิดในลัทธิพระเจ้าคือจักรวาล (Pantheism) ของเขา เขามักจะชกิริว่า *Ana'allah Ana al-Haq* (ข้าพเจ้าอัลลอฮ์ ข้าพเจ้าคือผู้อภิสิทธิ์) ซึ่งเป็นเหตุให้เขาต้องตกเป็นมรตุด (ออกจากศาสนา) และถูกลงโทษประหารชีวิต งานเขียนของเมซซิกน็อน ถือเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกสาขาปรัชญา ซึ่งมีความโน้มเอียงที่จะปกป้องแนวคิดของอัล-ฮัลลาญญ์และกล่าวหาว่าหลักศาสนาอิสลามไม่ถูกต้อง

58. Les Confreries religieuses musulmanes (ฏอริกะฮ์มุสลิมสายต่างๆ) โดยโอ เดปอนต์ และ เอ็กซ์ ค็อบโปลานี (O.Depons & X. Coppelani) ตีพิมพ์ในอัลเกียร์ปีค.ศ.1897) ได้อธิบายถึงประวัติศาสตร์ซุฟีมุสลิมสายต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดซุฟีที่ขยายเข้าไปในแถบอัฟริกาเหนือ

59. The Bektashi Order of Dervishes (แนวคิดเดอว์วิชของเบกตาชี) โดยเจ เค เบิร์ก (J.K.Birge) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1937) อธิบายถึงแนวคิด เดอว์วิช ที่ถือกำเนิดขึ้นโดยเบกตาชี (Bektashi) นักซุฟีท่านหนึ่ง ในยุคอาณาจักรอูซมานียะฮ์ในตุรกี (ค.ศ. 1280-1924)

60. Islam and Modernism in Egypt (อิสลามและความเป็นสมัยใหม่ในอียิปต์) โดยซี ซี อัดัมส์ (C.C.Adams) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1933 อธิบายถึงการฟื้นฟูอิสลามซึ่งนำโดยญามาลุดดีน อัล-อัฟฆอนีย์ (Jamaluddin Al-Afghani) และมุหัมมัด अब್ದุส พร้อมๆ กับคนอื่นๆ ในกลุ่ม *Salafiah*

61. Whither Islam (อิสลามจะไปไหน) โดยแฮมิลตัน เอ อาร์ กิบ (Hamilton A.R. Gibb); ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1932 เป็นหนังสือรวบรวมบทบรรยายทางวิชาการเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของอิสลามใน แอฟริกาเหนือ อียิปต์ อินเดีย และอินโดนีเซีย

62. Indian Islam (อิสลามในอินเดีย) โดยเมอร์เรย์ ตีตัส (Murray Titus) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1930 ได้อธิบายถึงข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกำเนิดและพัฒนาการของอิสลามในอินเดียที่เคยมีอำนาจมาหลายศตวรรษ

63. Modern Islam in India (ความเป็นสมัยใหม่ของอิสลามสมัยใหม่ในอินเดีย) โดยดับบลิว ซี สมิธ (W.C.Smith) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1946 การอธิบายซึ่งเป็นไปในลักษณะศาสนาเชิงสังคม (Socio-religious) ซึ่งเน้นเกี่ยวกับพัฒนาการของปัญญาชนและการเมืองในหมู่มุสลิมในอินเดีย

64. Modern Trend in Islam (แนวโน้มใหม่ในอิสลาม) โดย แฮมิลตัน เอ อาร์ กิบ (Hamilton A.R. Gibb) ตีพิมพ์ในชิคาโกปีค.ศ. 1947) วิพากษ์ต่อความเป็นสมัยใหม่ในอิสลาม

65. Islam in Modern History (อิสลามในประวัติศาสตร์สมัยใหม่) โดยวิลเฟรด แคนท์เวลล์ สมิธ (Wilfred Cantwell Smith) ตีพิมพ์ในนิวยอร์กปีค.ศ.1959) มีเนื้อหาเกี่ยวกับพัฒนาการของอิสลามในประวัติศาสตร์ตามมาด้วยการประพจน์ของผู้นับถือศาสนาอิสลามในบรรดาประเทศอาหรับ ตุรกี ปากีสถานและประเทศมุสลิมอื่นๆ นั้นเป็นส่วนหนึ่งจากวรรณกรรมเกี่ยวกับอิสลามที่มีอยู่มากมายหลากหลายภาษาของชาวยุโรป เป็นงานเขียนของบรรดานักบูรพาคดีที่มีชื่อเสียงในหมู่ชาวตะวันตก นอกจากงานเขียนที่เขียนในเชิงลบแล้ว ก็พบว่ายังมีงานเขียนที่เป็นเชิงบวกด้วย จนมุสลิมเองควรที่ยอมรับและให้ความนับถือ

อิทธิพลของบูรพาคดีต่อโลกมุสลิมเกิดจากความซึมซับในงานเขียน และการศึกษากับชาวตะวันตกโดยตรง เมื่อคนใดคนหนึ่งมานั่งอ่าน เข้าใจ และทำเอาแก่นแท้ของงานเขียนของชาวตะวันตกโดยปราศจากการค้นหาและศึกษาเพิ่มเติมมักจะถูกครอบงำทางความคิด หรือแม้แต่การยอมตามทัศนะของนักบูรพาคดี ในประเด็นความเที่ยงตรงของ อัล-กุรอานและหะดีษ สิ่งนี้เคยปรากฏมาแล้ว แม้แต่ในประเทศมุสลิมเอง

บางกรณีที่น่ามาเป็นตัวอย่างเป็นเรื่องสำคัญเกี่ยวกับอัล-กุรอานและหะดีษ กรณีหนึ่งเกิดขึ้นในปากีสถานและอินเดีย โดยเกิดขึ้นแถบตะวันตกของปัญจาบ (ปากีสถาน) และลาฮอร์ (Lahore) กับอัมริตสา (Amritsar) ในอินเดียโดยมีบุคคลกลุ่มหนึ่งที่เรียกกลุ่มว่า “นักอัล-กุรอาน” (สาวกกุรงาน) ภายใต้การนำของควาจา อะห์มัดอะฮฺมัด (Khwaja Ahmad Dahlan) และ अब್ದุลลอฮ์ จักรวาลี (Abdullah Chakrawali) พวกนี้ได้ปฏิเสธความถูกต้องของหะดีษ มีหน้าซำยังเชื่อว่าหลักฐานจากอัล-กุรอาน เพียงอย่างเดียวเพียงพอแล้วที่จะนำมาใช้ในการยึดถือปฏิบัติแหล่ง ๆ ไม่จำเป็น กลุ่มนี้ดำรงละหมาด 4 ครั้งต่อวัน พร้อมทั้งได้ลดจำนวนหรือกัลดลง ในบางละหมาดกลุ่มคัดค้านหะดีษกลุ่มนี้ได้รับการตอบโต้อย่างหนักจากนักคิด และผู้รู้อิสลามในพื้นที่ เช่น อยูอะอุลามาตุคียี อิสมาแอล อัล-ซาลาฟียี และมุหัมมัด อัยยุบ ดิฮสาวี (Syamsuddin Arif, 2008)

อีกหนึ่งกรณีเกิดขึ้นในประเทศอาหรับเองคือ อียิปต์ มีการเขียนบทความเรื่องหนึ่งลงในวารสาร “al-Manar” ในไคโร บุคคลผู้นั้นก็คือ มุหัมมัด เทาฟิก ซิดกี๊ ได้เขียนวิพากษ์ต่อหะดีษ อย่างรุนแรง โดยมีเนื้อหาระบุว่าแท้จริงแล้วมุสลิมไม่จำเป็นต้องตามหะดีษ เสียทั้งหมด และมุสลิมเคารพและปฏิบัติตามอัล-กุรอานเพียงอย่างเดียวก็เพียงพอแล้ว ทศนะของมุหัมมัด เทาฟิกได้รับการต่อต้านอย่างหนัก จากนักคิดนักวิชาการหลายท่านทั้งในอียิปต์และอินเดีย ตัวเขาเองหลังจากนั้นยอมรับความผิดพลาดในทศนะและยอมขอภัยโทษจากอัลลอฮ์ (เตาบัต)

กรณีใกล้เคียงกันเกิดขึ้นในอียิปต์เช่นกัน คือ ท่านมะฮ์มุด อายุ รัยยะ ได้วิพากษ์หะดีษ และความถูกต้องของบรรดาเคาะฮะบะฮ์ (สหายของท่านศาสดามุหัมมัด) และบรรดาตาบีอิน (สหายเคาะฮะบะฮ์) พร้อมกับบรรดานักรายงานหะดีษทั้งหลาย อาบูรัยยะฮ์ให้ทศนะว่า เขาไม่มั่นใจในตัวผู้รายงาน ทั้งในแง่ของตัวบทที่นำมาว่าจะมาจากท่านศาสดาทั้งหมดจริงหรือไม่ และนี่เป็นต้นเหตุของความอ่อนแอในตัวบทหะดีษที่ต้องมาพิจารณาว่าควรนำมาใช้หรือไม่ และไม่สามารถนำมาเป็นรากฐานได้เลย ทศนะของ อาบูรัยยะฮ์ถูกกล่าวตำหนิอย่างมาก โดยนักวิชาการมุสลิมชั้นนำรวมถึง มุหัมมัด อาบูซุบะฮ์ (Muhammad Abu Syubah) มุหัมมัด อัซ-ซามาฮีย์ (Muhammad As-Samahi) สุไลมาน อัลดะวี (Sulaiman Ad-Nadwi) และคนอื่น ๆ กลุ่มต่อต้านหะดีษไม่เพียงจะเกิดขึ้นในตะวันออกกลางในเอเชียใต้เท่านั้น ยังมีในอินโดนีเซียและมาเลเซียด้วย ในมาเลเซีย ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมวิทยาและผู้เลื่อมใสในลัทธิสังคมนิยม กาชิม อะห์หมัด มีความสงสัยในความถูกต้องของอัล-กุรอาน และได้แต่งหนังสือเล่มหนึ่ง ชื่อ หะดีษ: การพิจารณาครั้งใหม่ซึ่งต่อมา หนังสือนี้ถูกห้ามในมาเลเซียในปี ค.ศ.1986

อย่างไรก็ดี แม้จะพบความอ่อนแอและข้อสังเกตหลายอย่างในความชัดเจนและเที่ยงตรงของการศึกษาอิสลามของชาวตะวันตก แต่ผลจากความพยายามอย่างมากมายของชาวตะวันตก ได้ผลิตผลที่เป็นตำรา และหนังสืออ้างอิงจำนวนตกที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า และความเข้าใจที่ดีขึ้นต่อศาสนาอิสลาม ในมุมมองของชาวตะวันตก ขณะเดียวกันมีนักวิชาการตะวันตกบางส่วนที่เห็นความถูกต้อง ในอิสลามกลับหันมายอมรับอิสลามและปกป้องศาสนาอิสลามผ่านงานเขียน อย่างเช่น ท่านมรยัม ญามีละฮ์และเมารีส บูกาย เป็นต้น

บทสรุป

อิสลามศึกษาที่เปิดเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ ในประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยมีพัฒนาการที่ยาวนาน ซึ่งพัฒนาการของอิสลามศึกษาสามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่องทาง ช่องทางแรกเป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นภายในสังคมมุสลิมเองที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาศาสนา เพราะศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ต้องให้ความสำคัญทั้งโลกนี้และโลกหลังความตาย การศึกษาอิสลามจึงเริ่มมาตั้งแต่ยุคแรก ๆ ของอิสลาม และมีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้มีความทันสมัย และเชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่ เป้าหมายของการศึกษาอิสลามในโลกมุสลิมจึงดำเนินไปเพื่อมุ่งหาความรู้ความเข้าใจในหลักการศาสนาผ่านศาสตร์สาขาย่อยต่าง ๆ และที่สำคัญเมื่อรู้แล้วต้องนำมาปฏิบัติ ทั้งระดับปฏิบัติเพื่อตนเอง (ฟิรดูอัยน์) และเพื่อสังคมโดยรวม (ฟิรดูกิฟายะฮ์) ขณะที่พัฒนาการอิสลามศึกษาในโลกตะวันตกมีจุดเริ่มต้นและเป้าหมายการพัฒนาศาสตร์นี้ที่แตกต่างกันออกไป การศึกษาของชาวตะวันตกในยุคแรกเป็นไปเพื่อหาประเด็นถกเถียงกับโลกมุสลิมและการนำองค์ความรู้ในสังคมมุสลิมมาพัฒนาองค์ความรู้ในแบบของตะวันตก กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การศึกษาความรู้ได้ก็ตามแต่ก็เพื่อค้นหา

ความเป็นเลิศทางวิชาการ ในระยะแรก ๆ ของความสนใจต่ออิสลามศึกษาที่ชื่อบกพร่องมากมาย อาจโดยมิได้ตั้งใจ หรือด้วยเจตนาที่ซ่อนเร้น อย่างไรก็ตามการศึกษาดังกล่าวของชาวตะวันตก หรือ มักรู้จักกันในนามนักบูรพาคดีนั้นเริ่มตั้งแต่ช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 20 เป็นต้นได้เห็นถึงพัฒนาการที่เปลี่ยนไป การศึกษาที่มีความเป็นกลางมากขึ้น และมุ่งหาคำตอบเชิงวิชาการมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Affandi Mochtar. (2001). *Membedah Diskursus Pendidikan Islam*. Ciputat, Indonesia: Penerbit Kalimah.
- Asaf Hussain. (1984). The Ideology of Orientalism, in *Orientalism, Islam and Islamists*, Asaf Hussain et.al. (eds.). Vermont: Amana Book, pp.5-21.
- Azrumardi Azra. (2004). The Making of Islamic Studies in Indonesia, in *Islamic Studies in World Institutions of Higher Learning: Issues and Challenges in the Era of Globalization*, Abd.Samat Musa and Hazleena Baharun (eds). Kuala Lumpur: Kuim, pp.27-38.
- Edward Said. (1978). *Orientalism*. New York: Vintage Books.
- Hasan Madmarn. (2000). History of Islamic Studies in Thailand: Muslim Education Reform in Thailand – The Case of Traditional Muslim Institutions (Pondok) and Its Challenges, in *Islamic Studies in ASEAN: Presentations of an International Seminar* by Isma-ae Alea et.al. (eds.). Pattani: College of Islamic Studies, Prince of Songkla University, pp.59-67.
- Imtiyaz Yusuf. (1993). Interview Dr. Imtiyaz Yusof Relating to Islamic Studies in the West. *Muslim Guidance*. May, pp.4-5.
- Joesoef Sou'yb. (1985). *Orientalisme dan Islam*. Jakarta: Bulan Bintang.
- Mahmud Hamdi Zaquq. (1989). *Orientalisme: Kesan Pemikirannya Terhadap Tamadun Islam*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Maryam Jameelah. (1994). *Islam dan Orientalisme, Sebuah Kajian Analitik*. Jakarta: PTRaja Grafindo Persada.
- Mohammad Muda. (2004). Islamic Studies in Institutions of Higher Learning in Malaysia: Challenges and Prospects, in *Islamic Studies in World Institutions of Higher Learning: Issues and Challenges in the Era of Globalization*, by Abd. Samat Musa and Hazleena Baharun (eds). Kuala Lumpur: Kuim, pp.27-38.
- Roger DuPasquier. (1992). *Unveiling Islam*. Cambridge: Islamic Text Society.
- Syamsuddin Arif. (2008). *Orientalis dan Diabolisme Pemikiran*. Jakarta: Gema Insani.

ฟิกฮ์อัน-นะวาซิลกับการชี้ขาดประเด็นศาสนาแบบอิญญ์ติฮาดญามาอ์ ในการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด 19

Fiqh al-Nawazil with the Role of Ijtihad Jamaa'i in Dealing with Covid Pandemic 19

อามาน เจ๊ะหะมะ¹

Aman Chehama¹

ฟารีด อาแว²

Fareed Awae²

(Received: May 18, 2022; Revised: June 07, 2022; Accepted: June 25, 2022)

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความเชิงวิชาการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับฟิกฮ์อัน-นะวาซิลและบทบาทการชี้ขาดประเด็นศาสนาแบบอิญญ์ติฮาดญามาอ์ในการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด 19 ตลอดจนทราบดีถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ฟิกฮ์อัน-นะวาซิล กับเจตนารมณ์สูงสุดของหลักศาสนาอิสลาม (มาก่อคิดชาอ์อะฮ์) บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับฟิกฮ์อัน-นะวาซิลและบทบาทของอิญญ์ติฮาดญามาอ์ ข้อมูลได้ศึกษาจากอัล-กุรอาน อัล-ฮะดีษ และตำราวิชาการทั้งในอดีตและร่วมสมัย ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทั้งหมดเชิงวิเคราะห์เอกสาร ผลการศึกษาพบว่าฟิกฮ์อัน-นะวาซิลกับการทำความเข้าใจกระบวนการพัฒนาที่เหมาะสมกับสถานการณ์เร่งด่วนนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่มีความรู้และนักวิชาการทุกคน เนื่องจากอัน-นะวาซิลเป็นประเด็นปัญหาที่มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ปกติ ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของอัน-นะวาซิล คือการไม่อนุญาตเห็นต่าง (คิลาล) ต่อคำชี้ขาดผ่านกระบวนการอิญญ์ติฮาดญามาอ์ ผู้รู้ นักวิชาการ และประชาชนทั่วไปต้องตระหนักว่าการรักษาไว้ซึ่งชีวิตในสถานการณ์ฉุกเฉินโดยเฉพาะในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 นั้นสำคัญกว่าการปฏิบัติศาสนกิจที่สามารถทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตได้ นอกจากนี้การพัฒนาปัญหาอัน-นะวาซิลนั้นต้องผ่านกระบวนการชี้ขาดประเด็นปัญหาศาสนาแบบกลุ่ม ไม่ใช่เป็นรายบุคคล บทความนี้ได้เสนอต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อสร้างองค์กรที่รวบรวมผู้รู้และนักวิชาการในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อออกคำชี้ขาด ติดตามผลกระทบและพัฒนาการล่าสุดของโควิด 19 พร้อมทั้งอธิบายให้ประชาชนทั่วไปทราบโดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

1 คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สาขากฎหมายอิสลาม สถาบันรัชต์ภาคย์ ยะลา

1 Faculty of Political Science in Islamic Law, Rajapark Institute (RI), Yala. (Corresponding author / Email : abumikdaam@gmail.com)

2 สถาบันอารยธรรมอิสลาม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมาเลเซีย

2 Academy of Islamic Civilization, Faculty of Social Sciences and Humanities, Universiti Teknologi Malaysia (UTM)

คำสำคัญ : อัน-นะวาซิล อิจญ์ติฮาดญามาอียี การแพร่ระบาดของโควิด19 เจตนารมณ์สูงสุดของหลักศาสนาอิสลาม

ABSTRACT

This study aims to identify the concept of Fiqh al-Nawazil and the extent of the role of Ijtihad Jamaa'i in dealing with Covid 19 as well as the relationship between Fiqh al-Nawazil and the supreme spirit of Islam (Maqazid Shariah). This study uses a qualitative method with content analysis research method on Fiqh al-Nawazil and the role of Ijtihad Jamaa'i in dealing with Covid 19. Data are extracted from al-Quran, al-Hadith, books of past and contemporary scholars. Data is then analyzed according to document analysis and content analysis. The results of the study found that the concept of Fiqh al-Nawazil and the role of Ijtihad Jamaa'i in dealing with urgent situations, especially Covid 19 is very necessary and the need for a fatwa process for rules appropriate to the urgent situation is an obligation for every ulama and academics. This is because al-Nawazil's problem has special characteristics that are different from the problems that occur under normal circumstances. One of the most important features is that the door of khilaaf is closed to deal with al-Nawazil's problem. Scholars and academics as well as the general public need to realize that taking care of life in the time of the critics is more important than taking care of religious teachings. In addition, the task of issuing fatwas in the matter of al-Nawazil must also be done in congregation, not individually. This study also aims to create an organization that combines scholars and academics in various related fields to produce and follow the latest effects and developments of Covid 19 and explain to the general public using more effective means.

Keywords: *al-Nawazil, Ijtihad Jamaa'i, pandemic Covid 19, Maqasid Shariah*

บทนำ

เชื้อโคโรนาไวรัส หรือ โควิด-19 เป็นโรคอุบัติใหม่ การระบาดของไวรัสโควิด 19 รัฐบาลของประเทศต่างๆ ได้ออกมาตรการหรือกฎระเบียบภายใต้ช่วงเวลาของสภาวะฉุกเฉิน ในขณะเดียวกันสถาบันหรือองค์กรศาสนาที่มีบทบาทในการกำหนดมติหรือกฎหมายว่าด้วยการอนุญาตหรือต้องห้ามในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาได้พยายามสื่อสารและประชาสัมพันธ์ไปยังศาสนิกชนเกี่ยวกับระเบียบและวิธีการต่างๆ ที่ควรปฏิบัติท่ามกลางการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 19

ในสังคมมุสลิม ผู้รู้ หรือนักวิชาการในดินแดนต่างๆ ทั่วโลกได้พยายามส่งสาส์นเพื่อรณรงค์และแสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาที่เข้าสู่สภาวะฉุกเฉินหรือสถานการณ์ไม่ปกตินั้น มุสลิมจะต้องมีความคิด ความเชื่อ หรือข้อปฏิบัติเช่นใด ทั้งนี้ ได้มีการออกคำชี้ขาดทางศาสนาในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 เพื่อให้มุสลิม

สามารถนำมาปฏิบัติใช้อันเป็นการรักษาแก่นสำคัญของศาสนา อีกทั้งยังเป็นการช่วยคลี่คลายให้ภัยพิบัติความไม่ปกติเหล่านั้นกลับสู่ภาวะความเป็นปกติได้โดยเร็วยิ่งขึ้น

สภาวะฉุกเฉินหรือสถานการณ์ที่ไม่ปกตินี้จะเรียกว่า อัน-นะวาซิล หรือ อัฏ-ฏอวาริ ซึ่งจะถือว่าเป็นประเด็นศาสนาที่มีคุณสมบัติพิเศษที่แตกต่างกับประเด็นศาสนาที่เกิดขึ้นในภาวะปกติ การวินิจฉัยและการออกคำชี้ขาดประเด็นศาสนาในสภาวะฉุกเฉินเช่นนี้ จะมีความความสัมพันธ์กับเจตนารมณ์สูงสุดของหลักศาสนาอิสลาม (มากอคิดซารีอะฮ์) และกระบวนการวินิจฉัยและการออกคำชี้ขาดจะมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้น จะขึ้นอยู่กับการจัดการที่เป็นระบบและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่ไม่ปกตินี้ มากไปกว่านั้นการชี้ขาดประเด็นศาสนาแบบอิจญ์ติฮาดญามาอี ถือเป็นการจัดการที่จำเป็นและสอดคล้องที่สุดในการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด 19 จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอธิบายบทบาทของฟิกฮ์อัน-นะวาซิล และบทบาทของอิจญ์ติฮาดญามาอีในการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด 19 และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ฟิกฮ์อัน-นะวาซิล กับเจตนารมณ์สูงสุดของหลักศาสนาอิสลาม (มากอคิด ซารีอะฮ์) ซึ่งงานวิจัยส่วนใหญ่พูดถึงแนวคิดดังกล่าวแบบทั่วไป แต่ไม่ได้รวบรวมหรือเจาะจงเพื่อการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด 19

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาหลักการ คุณสมบัติพิเศษบางประการของ ฟิกฮ์อัน-นะวาซิล และบทบาทของอิจญ์ติฮาดญามาอีในการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด 19
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ฟิกฮ์อัน-นะวาซิล กับเจตนารมณ์สูงสุดของหลักศาสนาอิสลาม (มากอคิดซารีอะฮ์)

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับฟิกฮ์อัน-นะวาซิล บทบาทของอิจญ์ติฮาดญามาอี และความสัมพันธ์ระหว่าง ฟิกฮ์อัน-นะวาซิล กับเจตนารมณ์สูงสุดของหลักศาสนาอิสลาม (มากอคิดซารีอะฮ์) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากอัล-กุรอาน อัล-ฮะดีษ และตำราวิชาการทั้งในอดีตและร่วมสมัย ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทั้งหมดเชิงวิเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา หาความถูกต้องของเนื้อหา และเนื้อหาที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับ

ผลการศึกษา

1) ฟิกฮ์อัน-นะวาซิล

ฟิกฮ์อัน-นะวาซิล มาจากคำสองคำที่มีความหมายต่างกันคือ ฟิกฮ์ และอัน-นะวาซิล ฟิกฮ์ในทางภาษาหมายถึงการเข้าใจ และทางวิชาการหมายถึงการเข้าใจกฎหมายอิสลามจากหลักฐานศาสนาอย่างละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ (Dar al-Ifta' Misriyyah, 2011) อัน-นะวาซิล เป็นพหูพจน์ของคำว่า อัน-นาซิลละฮ์ ซึ่งมีความหมายดั้งเดิม สิ่งที่เกิดขึ้น แต่คำนี้ได้กลายเป็นชื่อสำหรับภัยพิบัติที่เกิดขึ้น (Ibn manzur, 1879), (al-Zamakhshari, 1998), (al-Faiyumi, 1987), (Ibn Hajar, 2007)

ซึ่งจากรากศัพท์นี้ได้ใช้กับกฏุนาซียะฮ์ หลังจากนั้นคำนี้ถูกใช้ในหมู่นักกฎหมายอิสลามเพื่อบ่งบอกถึงปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นท่ามกลางอุมมะฮ์ และจำเป็นต่อการอิจญ์ติฮาดและออกคำชี้ขาดอย่างเร่งด่วน (Dar al-Ifta' Misriyyah, 2011) นอกจากคำว่า อัน-นะวาซิล แล้ว ผู้รู้และนักวิชาการได้ใช้คำว่า อัฎ-ฏอวาริ เป็นคำพ้องความหมายของคำว่า อัน-นะวาซิล เพราะคำว่า อัฎ-ฏอวาริ เป็นพหูพจน์ของคำว่า อัฎ-ตอริอะฮ์ ซึ่งมีความหมายว่าเหตุการณ์ฉุกเฉิน (Abadi, F. 1880), (Allam, S. 2020) จากคำนิยามที่ให้ไว้โดยนักกฎหมายอิสลามนี้ ชี้ให้เห็นว่า ฟิกฮ์อัน-นะวาซิล เป็นแขนงหนึ่งของฟิกฮ์อิสลามและประเด็นศาสนาที่มีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจ มากไปกว่านั้นจำเป็นต่อการอิจญ์ติฮาดและออกคำชี้ขาดอย่างเร่งด่วน

2) ความแตกต่างระหว่างฟิกฮ์อัน-นะวาซิลและอัล-ฟัตวา (การชี้ขาดประเด็นศาสนา)

อัล-ฟาตาวา หรือ อัล-ฟาตาวี เป็นพหูพจน์ของคำว่า อัล-ฟัตวา ซึ่งจะมีความหมายทางวิชาการคือ อธิบายหลักกฎหมายอิสลามตามหลักฐานให้กับผู้ที่สอบถาม อัล-ฟัตวา จะอธิบายหลักกฎหมายอิสลามที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว หรืออธิบายหลักกฎหมายอิสลามต่อสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น (Dar al-Ifta' Misriyyah, 2011), (Ibn hamdan, 1982) ดังนั้น ฟิกฮ์อัน-นะวาซิล จึงมีข้อแตกต่างจากอัล-ฟัตวา ดังต่อไปนี้

ก. ในแง่ของความเร่งด่วนและฉุกเฉิน ปัญหาทั้งหมดของอัน-นะวาซิล จะเป็นเหตุการณ์เร่งด่วนที่จำเป็นต้องมีการอิจญ์ติฮาด และคำชี้ขาดทางกฎหมายอย่างเร่งด่วนที่สุด ในขณะที่อัล-ฟัตวา บางครั้งก็เป็นเหตุการณ์เร่งด่วนและบางครั้งก็ไม่เร่งด่วน

ข. ในแง่ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วหรือไม่ อัน-นะวาซิล ปัญหาทั้งหมดเป็นเหตุการณ์เร่งด่วนที่เกิดขึ้นแล้วซึ่งจำเป็นต้องมีการอิจญ์ติฮาด และคำชี้ขาดทางกฎหมายอย่างเร่งด่วนที่สุด ในขณะที่ปัญหาของอัล-ฟัตวา บางครั้งเกิดขึ้นแล้วและบางครั้งก็ยังไม่เกิดขึ้น แต่ได้คาดการณ์ไว้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการศึกษาและการวิจัยทางกฎหมายอิสลาม (Dar al-Ifta' Misriyyah, 2011)

3) ชุมอิจญ์ติฮาดในประเด็นอัน-นะวาซิล

การอิจญ์ติฮาดหรือการวินิจฉัยในประเด็น อัน-นะวาซิล นั้นถือเป็น วายิบกัฟายะฮ์ แต่บางครั้งก็กลายเป็นวายิบอัยน์สำหรับผู้รู้ และผู้ที่มีความชำนาญเฉพาะในด้านนี้ และไม่มีผู้ที่มีความชำนาญด้านนี้ นอกเหนือจากพวกเขา (Allam, S. 2020), (Al-Nawawi, 1972)

บทบาทอิจญ์ติฮาดหรือการวินิจฉัย และการฟัตวา (การออกคำชี้ขาดประเด็นศาสนา) โดยทั่วไปแล้วสามารถจะดำเนินการโดยผู้รู้ด้านกฎหมายอิสลามเป็นรายบุคคลหรือแบบกลุ่มได้ แต่บทบาทของการออกคำชี้ขาดประเด็นศาสนาในส่วนของอัน-นะวาซิล นั้นสงวนไว้สำหรับแบบกลุ่มเท่านั้น อาทิเช่น สถาบันวิจัยด้านนิติศาสตร์ หน่วยงานและสถาบันฟัตวาที่รวบรวมนักวิชาการในสาขาศาสนาและสาขาที่เกี่ยวข้องและจำเป็นอื่นๆ หรือผ่านกิจกรรมโครงการที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในรูปแบบของการประชุมสัมมนาวิชาการภายในประเทศหรือระหว่างประเทศ เนื่องจากสถาบันเหล่านี้มีศักยภาพ

ค่อนข้างสมบูรณ์ ทั้งในแง่ของประสบการณ์ด้านกลไกและการจัดระบบที่สามารถจัดการดำเนินการ และตอบคำถามอัน-นวะซัลได้อย่างแม่นยำและสมบูรณ์มากกว่า (Allam, S. 2020)

4) ความแตกต่างระหว่างอิญาซัตญามาอียกับอิญาญมาอีย

อิญาซัตญามาอีย คือการวินิจฉัยประเด็นศาสนาโดยผู้รู้กฎหมายอิสลามจากหลักฐานโดยมติที่เป็นเอกฉันท์หรือเสียงส่วนใหญ่ (Asy-Syarafi, 1996) จากคำนิยามนี้ พบว่า อิญาซัตญามาอีย จะแตกต่างจากอิญาญมาอีย ในด้านต่อไปนี้

ก. มติของอิญาญมาอีย จำเป็นต้องเป็นมติที่เป็นเอกฉันท์โดยผู้รู้กฎหมายอิสลามในแต่ละยุคสมัย เท่านั้น แต่อิญาซัตญามาอียไม่จำเป็นต้องเป็นมติที่เป็นเอกฉันท์โดยผู้รู้กฎหมายอิสลามในแต่ละยุคสมัย แต่เพียงพอแล้วโดยได้รับการลงมติโดยกลุ่มเดียวหรือส่วนใหญ่ของผู้เชี่ยวชาญกฎหมายอิสลาม

ข. การอิญาญมาอีย ไม่จำเป็นต้องมีการประชุมของผู้รู้กฎหมายอิสลามในการออกคำชี้ขาดต่อประเด็นศาสนาประเด็นใดประเด็นหนึ่ง แต่การอิญาซัตญามาอีย จำเป็นต้องผ่านกระบวนการประชุมและระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญกฎหมายอิสลามเท่านั้น

5) หลักฐานที่รองรับอิญาซัตญามาอีย

อิญาซัตญามาอียได้รับการรับรองโดยอ้างอิงจากคัมภีร์อัล-กุรอาน อัลหะดีษ และอิญาญมาอียของผู้รู้และนักวิชาการ

ก. หลักฐานจากอัลกุรอาน

ซูเราะฮ์อัลอิหมรอม โองการที่ 159

وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ

ความว่า: และเจ้า (มุฮัมมัด) จงปรึกษากับพวกเขาในกิจการทั้งหลาย

ซูเราะฮ์อัลซุรอ โองการที่ 38

وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ

ความว่า: และกิจการของพวกเขาจะมีการปรึกษาหารือระหว่างพวกเขา

ซุรอ หรือการปรึกษาหารือ หมายถึงการประชุมเพื่อค้นหาคำตอบที่ถูกต้องที่สุด และการตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นตามหลักฐานของศาสนาอิสลาม กระบวนการนี้จะเกิดขึ้นยกเว้นผ่านการลงมติจากสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมที่มาจากสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (Syakban, M. I. 2011), (al-Qardhawi, Y. 1996)

ข. หลักฐานจากอัล-หะดีษ

หะดีษรายงานจากท่านชะอิดิบินมุฮัมมัดซัยยิด จากท่านอะลี ความว่า ครั้งหนึ่งฉันเคยพูดกับท่านรอซูลุลลอฮ์ โอ้ ท่านศาสนทูตของอัลลอฮ์ มีบางอย่างเกิดขึ้นระหว่างเรา ที่ไม่ปรากฏในคัมภีร์อัล-กุรอาน และอัล-หะดีษของท่าน ด้วย ท่านกล่าวว่า "จงรวบรวมบรรดาผู้รู้จากบรรดาผู้ศรัทธาแล้วให้เรื่องนี้เป็นการไต่ตรองระหว่างพวกเขาเหล่านั้น และอย่าตัดสินใจด้วยมุมมองเดียว (Al-Qurtubi, 2003), (Al-Khatib Al-Baghdadi, 1974)

ค. หลักฐานจากอิญมาอ์

อิญติฮาดญามาอ์เป็นวิถีแห่งอัล-ฮะลัฟ ตั้งแต่สมัยเคาะซาบะฮ์ ตาบีอิน ตะบีอ์อิตตาบีอิน และสมัยของบรรดาผู้ตามหลังจากนั้นตลอดเรื่อยมาจนทุกวันนี้ พิสูจน์ให้เห็นว่าชาวมุสลิมเห็นพ้องต้องกันว่าอิญติฮาดญามาอ์เป็นกระบวนการในการออกกฎหมายและคำชี้ขาดที่จำเป็นอย่างมากในอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามฉุกเฉินในสถานการณ์ที่โลกกำลังเผชิญกับการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 19

6) อิญติฮาดญามาอ์ในยุคก่อนและร่วมสมัย

ก. ยุคสมัยเคาะซาบะฮ์

รายงานโดยอิหม่ามอัล-บัยฮากีจากท่าน มัยมูน บิน มิรฮอน ได้กล่าวว่า เมื่อไรที่ท่านอาบูบักรได้พบประเด็นปัญหา ท่านมักจะค้นหาคำชี้ขาดใน อัล-กูราน และอัล-ฮะดีษ ถ้าไม่พบหลักฐานท่านจะรวบรวมสหายและประชุมหารือร่วมกันเพื่อหาข้อยุติหรือทางออกของปัญหานั้นๆ

ข. ยุคสมัยตาบีอิน

ท่าน อุมัร บิน अबดุลอาซิซ เมื่อตอนดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าการเมืองมะดีนะฮ์ ท่านได้เข้าเยี่ยมที่พักของท่าน อิบน์มรวาน หลังจากทำการละหมาดตอนเที่ยงเขาได้เชิญผู้รู้ด้านกฎหมายอิสลามในเมืองมะดีนะฮ์ ได้แก่ ท่าน อุรวะฮ์ บิน ซุบัยร, อุบัยดิลละฮ์ บิน अबดุลลอฮ์, अबดุลลอฮ์ บิน अबดุลลอฮ์, अबดุลลอฮ์ บิน อามีร์ และคอรีซะฮ์ บิน ซัยด์ พร้อมทั้งได้ปรึกษาหารือเพื่อหาคำชี้ขาดเกี่ยวกับประเด็นศาสนาหรือปัญหาที่ไม่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจน

ค. ยุคสมัยผู้รู้ มุญญิตาฮิดีน

ท่าน อนู ฮานีฟะฮ์ เมื่อท่านพบประเด็นปัญหาศาสนา ท่านได้ปรึกษาบรรดาศิษย์ของท่าน หลังจากได้รับคำชี้ขาด ท่านได้แนะนำให้บรรดาศิษย์ของท่านจดบันทึก

ง. อิญติฮาดญามาอ์ยุคสมัยปัจจุบัน

ปัจจุบัน ประเด็นปัญหาร่วมสมัยหลายอย่างเกิดขึ้นซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สุขภาพ และอื่นๆ สิ่งนี้ทำให้บรรดาผู้รู้จำเป็นต้องเอาแนวทางอิญติฮาดญามาอ์ ซึ่งเป็นวิถีของชาวมุสลิมมาชำนาน เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายนั้น องค์กรหลายแห่งได้ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อจัดการกับปัญหานี้โดยเฉพาะ อาทิเช่น

1) ศูนย์วิจัยอิสลาม กรุงไคโร อียิปต์ ก่อตั้งขึ้นในปี 1961 ค.ศ /1381 ฮ.ศ ตามกฎหมายมาตรา 103 ที่เกี่ยวข้องกับการขยายบทบาทของอัล-อัสฮัร องค์กรนี้นำโดยอิหม่ามเชคอัล-อัสฮัร และเลขาธิการ ซึ่งได้รวบรวมหน่วยงานสำคัญๆ หลากหลายแขนง เช่น หน่วยงานที่เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์กูราน หน่วยงานที่เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปัญหาฟิคว์ หน่วยงานที่เชี่ยวชาญด้านการฟื้นฟูมรดกอิสลาม หน่วยงานที่เชี่ยวชาญด้านการศึกษาประเด็นทางสังคมและอื่นๆ หนึ่งในข้อกฎหมายของศูนย์วิจัยนี้ ดังที่ระบุไว้ในข้อที่ 16 หน่วยงานนี้ประกอบด้วยสมาชิกผู้เชี่ยวชาญ 50 ท่าน ซึ่งเป็นตัวแทนของนิกายต่างๆ และได้ระบุไว้ในข้อ 17 บรรดาสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้ 1) สมาชิกของศูนย์วิจัยคือผู้รู้ที่เป็นที่ยอมรับและมีคุณลักษณะเป็นผู้ยำเกรงทั้งในอดีตและปัจจุบัน 2) สมาชิกของศูนย์วิจัยคือผู้รู้ที่มีความเชี่ยวชาญและจบการศึกษาระดับอุดมศึกษา

จากอัล-อัซฮัร หรือหนึ่งในสถาบันการศึกษาระดับสูงที่มีบทบาทในด้านการศึกษาอิสลาม 3) สมาชิกของศูนย์วิจัยคือ ผู้ที่มีผลงานวิชาการที่เป็นที่ยอมรับ หรือสนับสนุนองค์ความรู้ชั้นนำในด้านอิสลามศึกษา หรือเคยเป็นอาจารย์ สอนวิชาอิสลามศึกษา หรือปฏิบัติหน้าที่ในระบบศาล การพิทวา หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านนิติศาสตร์ไม่น้อยกว่า 5 ปี บทบาทหน้าที่สำคัญของสมาชิกศูนย์วิจัย ประกอบด้วย 1) ศึกษาและอภิปรายประเด็นต่างๆ ที่จำเป็นต่อประชาชน 2) ออกคำชี้ขาดหรือกฎหมายอิสลามสำหรับประเด็นดังกล่าวผ่านการประชุมที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยที่การประชุมครั้งแรกที่จัดโดยศูนย์วิจัยนี้เกิดขึ้นในปี 2507 ที่ อัล-อัซฮัร อัช-ชาร์ฟ

2) ดาร์ อัล-อิฟตาอ์ อัล-มิกรียะฮ์ (สถาบันชี้ขาดศาสนา อียิปต์) สถาบันนี้อยู่ภายใต้ การอุปถัมภ์ของกระทรวงยุติธรรมอียิปต์ ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 1895 ค.ศ / 1313 ฮ.ศ.

3) อัล-มาญญัมะฮ์ อัล-ฟิกห์ อัล-อิสลามียะฮ์ (องค์กรฟิกห์อิสลาม มักกะฮ์) องค์กรฟิกห์ อิสลามมักกะฮ์ภายใต้การอุปถัมภ์ของสมาคมโลกอิสลามในนครมักกะฮ์ ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 1978 ค.ศ / 1398 ฮ.ศ

4) อัล-มาญญัมะฮ์ อัล-ฟิกห์ อัล-อิสลามียะฮ์ (องค์กรฟิกห์อิสลาม เจดดะฮ์) องค์กรฟิกห์ อิสลามอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของสมาคมการประชุมอิสลามในนครเจดดะฮ์ ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 1981 ค.ศ / 1401 ฮ.ศ

5) อัล-มาญญัมะฮ์ อัล-ฟิกห์ อัล-อิสลามียะฮ์ (องค์กรฟิกห์อิสลาม อินเดีย) ก่อตั้งขึ้นในปี 1988 ค.ศ / 1408 ฮ.ศ.

6) อัล-มาญญัมะฮ์ อัล-ฟิกห์ อัล-อิสลามียะฮ์ (องค์กรฟิกห์อิสลาม ชูตาน) ก่อตั้งขึ้นในปี 1999 ค.ศ / 1419 ฮ.ศ.

7) สมาคมนักวิชาการชาวโมร็อกโก ก่อตั้งขึ้นในปี 2013 ค.ศ / 1433 ฮ.ศ.

8) สถาบันชี้ขาดและวิจัยในยุโรป ก่อตั้งขึ้นในปี 1997 ค.ศ / 1417 ฮ.ศ

9) สถาบันนักกฎหมายอิสลามในอเมริกา ก่อตั้งขึ้นในปี 2003 ค.ศ / 1423 ฮ.ศ.

(Syakban, M. I. 2011)

7) คุณสมบัติพิเศษของฟิกห์อัน-นะวาซิล

ฟิกห์อัน-นะวาซิลหรือประเด็นปัญหาฉุกเฉินที่จำเป็นต้องมีคำชี้ขาดอย่างเร่งด่วนจะมีคุณสมบัติพิเศษ ที่แตกต่างกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ปกติ ความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงของหลักการ ศาสนาเกิดขึ้นเนื่องจากสถานการณ์ที่ไม่ปกติที่ทำให้มุกลัฟและสังคมอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่อันตรายต่อชีวิต คุณสมบัติพิเศษที่สำคัญของฟิกห์อัน-นะวาซิล มีดังนี้

ก. หลักศาสนาและคำชี้ขาดสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ได้ ตามเงื่อนไขที่กำหนด เช่น ชะรีอะฮ์อนุญาตกินซากสัตว์เมื่อบุคคลนั้นอยู่ในสถานการณ์ที่จำเป็น ถ้าไม่กินซากสัตว์นั้นอาจส่งผลต่อชีวิตได้ และการใช้สิทธินี้จะอนุญาตตามปริมาณที่จำเป็นเท่านั้น

ข. บทลงโทษในโลกนี้จะถูกอนุโลม และบาปจะถูกอนุโลมขึ้นในโลกหน้า จากผู้ที่กระทำความผิด ต่อหลักศาสนาในภาวะฉุกเฉินนี้

ค. บุคคลที่อดทนหรือเสียชีวิตจากโรคระบาด โรคภัยไข้เจ็บ และอื่นๆ ภายใต้ภาวะฉุกเฉินนี้จะได้รับผลบุญที่ทวีคูณ

ง. ยังคงต้องจ่ายค่าเสียหายและประกันทดแทนหากกระทำการใดๆ อันเป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น ตามเงื่อนไขที่มีอยู่ภายใต้สถานการณ์ปกติ

จ. การอนุโลมในการกระทำสิ่งที่ไม่อนุญาตภายใต้สถานการณ์ปกติจะถือเป็นที่ยกเลิกเมื่อสถานการณ์กลับสู่ภาวะปกติ

ฉ. ไม่อนุญาตปฏิบัติที่ย้อนแย้งกับคำชี้ขาดที่ออกโดยสถาบันชี้ขาดสูงสุดของแต่ละประเทศ (Allam, S. 2020)

8) พิกฮ์อัน-นะวาซิลกับเจตนารมณ์สูงสุดของหลักศาสนาอิสลาม (มากอคิดซารีอะฮ์)

สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ต้องทำความเข้าใจในการจัดการกับปัญหาอัน-นะวาซิล หรือประเด็นฉุกเฉินเร่งด่วนนี้ คือต้องเข้าใจเจตนารมณ์สูงสุดของหลักศาสนาอิสลามและลำดับความสำคัญ เพราะหากให้ความสำคัญผิดเกี่ยวกับความสำคัญและลำดับความสำคัญของเจตนารมณ์สูงสุดของหลักศาสนาอิสลามนี้ อาจก่อให้เกิดการปฏิบัติหรือการออกคำชี้ขาดที่ไม่ตรงกับเจตนารมณ์สูงสุดได้ เช่น กรณีการแพร่ระบาดของโควิด 19 สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก คือการรักษาไว้ซึ่งชีวิตนั้นสำคัญกว่าการปฏิบัติศาสนกิจที่สามารถทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตได้

โดยทั่วไปแล้ว มากอคิดซารีอะฮ์หรือเจตนารมณ์สูงสุดของหลักการศาสนาอิสลามตามที่อธิบายโดยผู้รู้อุศูลฟิกฮ์ เป็นความหมายและจุดประสงค์ที่กำหนดโดยซารีอะฮ์ในการออกหลักศาสนาและคำชี้ขาดเพื่อประกันผลประโยชน์และเพื่อต่อต้านอันตรายของมนุษยชาติ (Ibn Asyur, T. 2009) มากอคิดซารีอะฮ์แบ่งออกเป็น ฏอริยาต ฮาญียาต และตะห์ซีนียาต

ฏอริยาต คือหลัก 5 ประการ คือการรักษาไว้ซึ่งชีวิต การรักษาไว้ซึ่งปัญญา การรักษาไว้ซึ่งศาสนา การรักษาไว้ซึ่งเชื้อสาย และการรักษาไว้ซึ่งทรัพย์สิน 5 ประการนี้ถือเป็นเจตนารมณ์สูงสุดเพื่อกำหนดคำวินิจฉัยหรือการพิทวา ถ้ามนุษยชาติสิ่งหนึ่งสิ่งใดใน 5 ประการนี้ จะส่งผลให้การดำเนินชีวิตประจำวันของมุสลิมย่อมประสบความยุ่งยาก มากไปกว่านั้นอาจจะอันตรายต่อชีวิตได้

ฮาญียาต คือเจตนารมณ์เพื่อกำหนดคำวินิจฉัยหรือการพิทวา ถ้ามนุษยชาติสิ่งที่เป็นฮาญียาต จะไม่ส่งผลถึงขั้นลดรอนชีวิตและประโยชน์ของแขนงหรือทำให้เสียสติปัญญา ศาสนา เชื้อสายและทรัพย์สิน แต่จะส่งผลให้การดำเนินชีวิตประจำวันของมุสลิมย่อมประสบความยุ่งยาก

ตะห์ซีนียาต คือเจตนารมณ์เพื่อกำหนดคำวินิจฉัยหรือการพิทวาที่สามารถทำให้ชีวิตมนุษยสมบูรณ์แบบมากขึ้น การไม่มีตะห์ซีนียาต ไม่ได้นำไปสู่ความยากลำบากในชีวิตมนุษย์ เช่น ศาสนาอิสลามสนับสนุนการใส่ผ้าหมวกขณะอยู่ในมัสยิดและในที่สาธารณะ และอื่นๆ (Ibn Asyur, T. 2009)

ผู้รู้อุศูลฟิกฮ์ได้กำหนดเจตนารมณ์สูงสุด 5 ประการนี้ คือการรักษาไว้ซึ่งชีวิต การรักษาไว้ซึ่งปัญญา การรักษาไว้ซึ่งศาสนา การรักษาไว้ซึ่งเชื้อสาย และการรักษาไว้ซึ่งทรัพย์สิน โดยใช้วิธีการอัล-อิสติกรอ์ นั่นคือการวิปัสณาตหลักการและคำชี้ขาดโดยผู้รู้จากการอิง อัล-กูราน อัล-ฮะดีษ การอิจญ์มาอ์ และการเกียซ ผู้รู้และ

นักวิชาการอิสลามไม่ได้มีความเห็นที่เป็นเอกฉันท์ต่อลำดับความสำคัญของเจตนารมณ์สูงสุดทั้ง 5 ประการ ที่กล่าวมาข้างต้น บางทัศนะได้กล่าวว่าการรักษาศาสนาต้องมาก่อนการรักษาชีวิต สติปัญญาและอื่นๆ ในขณะที่นักวิชาการบางทัศนะได้กล่าวว่า การรักษาชีวิตมีความสำคัญมากกว่าการรักษาศาสนา ในขณะที่นักวิชาการบางกลุ่ม ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อลำดับนี้ เหนือไปกว่านั้นนักวิชาการบางท่านก็ปฏิเสธการเรียงลำดับความสำคัญนี้โดยสิ้นเชิง

ผู้รู้และนักวิชาการอิสลามไม่ได้มีความเห็นที่เป็นเอกฉันท์ต่อลำดับความสำคัญของเจตนารมณ์สูงสุดของเจตนารมณ์สูงสุด 5 ประการนี้ สาเหตุมาจากการให้คำจำกัดความที่ต่างกันของคำว่า อัดดินหรือศาสนา ซึ่งหมายถึงศาสนาอิสลามโดยรวมหรือว่าหมายถึงแค่การปฏิบัติศาสนกิจ? ผู้รู้และนักวิชาการที่เห็นว่าคำว่า อัดดินหรือศาสนาหมายถึงศาสนาอิสลามโดยรวมก็จะมีทัศนะว่าการรักษาศาสนาต้องมาก่อนการรักษาชีวิต สติปัญญาและอื่นๆ ในขณะที่นักวิชาการที่เห็นว่าคำว่า อัดดินหรือศาสนานั้นหมายถึงการปฏิบัติศาสนกิจก็จะมีทัศนะว่าการรักษาชีวิตมีความสำคัญมากกว่าการรักษาศาสนา

มุมมองหนึ่งเสนอโดยนักวิจัยบางท่าน กล่าวว่า มีนักวิชาการเห็นพ้องต้องกันในการจัดลำดับของอิหม่าม อัล-ฆอซาลี คือการรักษาศาสนา การรักษาชีวิต การรักษาสติปัญญา การรักษาเชื้อสาย และการรักษาทรัพย์สิน ถือว่าเป็นทัศนะที่ไม่อิงจากหลักฐานที่เป็นที่ยอมรับได้ ดังนั้น ทัศนะของนักวิชาการทั้งสองทัศนะข้างต้น จึงไม่ขัดแย้งกัน เพราะคำว่า อัดดินหรือศาสนา ถ้าหมายถึงศาสนาอิสลามโดยรวม ผู้รู้และนักวิชาการก็จะมีทัศนะที่เป็นเอกฉันท์ว่าการรักษาศาสนาต้องมาก่อนการรักษาชีวิต สติปัญญาและอื่นๆ ในขณะที่นักวิชาการที่เห็นว่าคำว่า อัดดินหรือศาสนานั้น หมายถึงการปฏิบัติศาสนกิจก็จะมีทัศนะที่เป็นเอกฉันท์ว่าการรักษาชีวิตมีความสำคัญมากกว่าการรักษาศาสนา การจัดลำดับของอิหม่ามอัล-ฆอซาลีที่กล่าวมาข้างต้น เนื่องจากอิหม่ามอัลฆอซาลี มองคำว่า อัดดินหรือศาสนานั้น หมายถึงศาสนาอิสลามโดยรวม ไม่ใช่ศาสนาที่หมายถึงการปฏิบัติศาสนกิจ เพราะเราได้เห็นอิหม่ามอัลฆอซาลีในทางปฏิบัติได้ให้ความสำคัญกับการรักษาชีวิตมากกว่าการรักษาศาสนา (Jumaat, A. 2010)

ดังนั้น Jumaat, A. (2010) ได้เสนอมุมมองที่เกี่ยวกับการจัดเรียงของเจตนารมณ์สูงสุด 5 ประการนี้ คือ การรักษาไว้ซึ่งชีวิต การรักษาไว้ซึ่งปัญญา การรักษาไว้ซึ่งศาสนา การรักษาไว้ซึ่งเชื้อสาย และการรักษาไว้ซึ่งทรัพย์สิน การจัดเรียงนี้มีข้อดีสองประการ คือ 1) มนุษย์ควรรักษาชีวิตของตนก่อนอย่างแน่นอน จากนั้นค่อยดูแล สติปัญญา จากนั้นเขาก็สามารถปฏิบัติศาสนกิจและรักษาทรัพย์สินของเขาได้ เพราะหากปราศจากชีวิตและ สติปัญญา จะไม่ครบเงื่อนไขของการปฏิบัติศาสนกิจที่พระเจ้าได้กำหนดไว้ 2) เกิดความมั่งคั่งและความกลมกลืนของคำสอนของอิสลามกับชีวิตมนุษย์ชาติ ถึงแม้จะต่างเชื้อชาติ วัฒนธรรม และศาสนา เพราะการรักษาชีวิตและการรักษาสติปัญญาเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องเคารพและรักษาไว้ ต่างจากการรักษาศาสนา เพราะไม่สอดคล้องกับกลุ่มที่ไม่นับถือศาสนา

ทัศนะและข้อดีสองประการที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งสาส์น เพื่อรณรงค์และแสดงให้เห็นว่าการดูแลชีวิตในสภาวะฉุกเฉินมีความสำคัญมากกว่าการปฏิบัติตามคำสอนศาสนา บางประการ และเพื่อให้มุสลิมสามารถนำมาปฏิบัติใช้อันเป็นการรักษาแก่นสำคัญของศาสนา อีกทั้งยังเป็นการช่วยคลี่คลายให้ภัยพิบัติ ความไม่ปกติเหล่านั้น กลับสู่สภาวะความเป็นปกติได้โดยเร็วยิ่งขึ้น

บทสรุป

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของฟิกฮ์อัน-นะวาซิล และบทบาทของอิจญ์ติฮาดญามาอีย์ในการรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 ตลอดจนทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ฟิกฮ์อัน-นะวาซิล กับเจตนารมณ์สูงสุดของหลักศาสนาอิสลาม (มาก่อคิดชาอียะฮ์) เนื่องจากปัญหาของ อัน-นะวาซิล มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปกติ คุณลักษณะที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งคือการปิดประตูของคิลาฟเพื่อจัดการกับปัญหาของ อัน-นะวาซิล อุลามะฮ์และนักวิชาการ ตลอดจนประชาชนทั่วไปจำเป็นต้องตระหนักว่าการดูแลชีวิตในยามป่วยไข้มีความสำคัญมากกว่าการปฏิบัติตามคำสอนศาสนาบางประการ นอกจากนี้ การพิทวาในเรื่อง อัน-นะวาซิลก็ต้องดำเนินการโดยอิจญ์ติฮาดญามาอีย์ไม่ใช่เป็นรายบุคคล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรออกคู่มือและกระบวนการจัดการกับปัญหาโควิด 19 ไม่ว่าจะเป็นหนังสือสำหรับนักวิชาการ หรือเพื่อสาธารณะ
2. บทความนี้ได้เสนอต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อสร้างองค์กรที่รวบรวมผู้รู้และนักวิชาการในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะนักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลามและเจ้าหน้าที่ด้านการแพทย์ และจัดการประชุมที่นำโดยผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลามเพื่อวิจัยและออกคำวินิจฉัย ตลอดจนติดตามผลกระทบ และพัฒนาการล่าสุดของโควิด 19
3. ประสานงานกับหน่วยงานของภาครัฐหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทางศาสนา หรือหน่วยงานที่มีอำนาจออกคำชี้ขาดขั้นสุดท้ายสู่ขั้นตอนการนำปฏิบัติ
4. ในระดับสื่อและการประกาศคำชี้ขาดขั้นสุดท้ายสู่ขั้นตอนการนำปฏิบัติต่อสาธารณชนนั้นควรอธิบายให้ประชาชนทั่วไปทราบโดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาการอิจญ์ติฮาดญามาอีย์ในการรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินของหน่วยงานศาสนาอิสลามที่มีอยู่ในประเทศไทย และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานเหล่านั้นเพื่อให้อยู่ในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนศึกษาวิจัยงานแต่ละหน่วยงานในสถาบันให้ครอบคลุมทุกด้าน เช่น งานบริหารและธุรการ งานบริการการศึกษา งานสารสนเทศ และอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- Abadi. F. (1880). *Al-Kamus al-Muhit*. Cairo: al-Haiah al-Ammah lil Kitab.
- Al-Faiyumi. (1987). *Al-Misbah al-Munir*. Beirut: Matabah lubnan.

- Al-Khatib Al-Baghdadi. (1974). *Al-Faqih wal Mutafaqqih*. Cairo: Dar Ihya' Al-sunnah al-Muhammadiyah.
- Allam. S. (2020). *Fatawa al-Nawazil Covid 19*. Cairo: Idarah al-Abhas al-Syariyah.
- Al-Nawawi. (1972). *Al-Majmuk*. Juddah: Maktabah al-Irsyad.
- Al-Qardhowi. Y. (1996). *Al-Ijtihad fi al-Syariah al-Islamiyah*. Kuwait: Dar al-Qalam.
- Al-Qurtubi. (2003). *Jamik bayan al-Ilm wa Fadlih*. Cairo: Dar Ibn Hazam & Dar al-Rayyan.
- Al-Zamakhshari (1998). *Asas al-Balaghah*. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyah.
- Asy-syarafi. A. (1996). *Al-Ijtihad al-Jamai'I fi al-Tasyrik al-Islami*. Qatar: Wizarah al-Auqaf wa al-Syuun al-Islamiyah.
- Dar al-Ifta' Misriyyah. (2011). *Dhowabit al-Ikhtiyar al-Fiqhi inda al-Nawazil*. Cairo: Idarah al-Abhas al-Syariyah.
- Ibn Asyur. T. (2009). *Maqasid al-Syariah al-Islamiah*. Cairo: Dar al-Salam.
- Ibn Hajar. (2007). *Al-Talkhis al-Habir*. Cairo: Adwa' al-Salaf.
- Ibn Hamdan. (1982). *Sifat al-Fatwa wa al-Mustafti*. Beirut: Al-Maktab al-Ismali.
- Ibn Manzur. (1879). *Lisan al-Arab*. Beirut: Dar shodir.
- Jumaat. A. (2010). *Tartib al-Maqasid al-Syariah*. Kairo: al-Majlis al-Akla lil al-Syuun al-Islamiyah.
- Syakban. M. I. (2011). *Al-Ijtihad al-Jamai'i wa Ahamiyatuhu fi Muwajahah Musykilatil asr wa dauru al-Majamik al-Fiqhiyah fi Tatbiqih*. Cairo: Dar al-Salam.

บทเรียนของการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน

Lessons of the Animal Analogy in the Holy Quran

อับดุลฮาฟิซ ดอลเฮะ¹Abdulhafiz Doloh¹

(Received: April 28, 2022; Revised: June 27, 2022; Accepted: June 29, 2022)

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอายะฮ์ในคัมภีร์อัลกุรอานที่ได้ระบุถึงบรรดาสัตว์ต่างๆ และ 2) ศึกษาบทเรียนของการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ในคัมภีร์อัลกุรอาน โดยรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ ได้แก่ อัลกุรอาน อรรถาธิบายอัลกุรอาน และหะดิษ และข้อมูลแหล่งทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือสัตว์และพันธุ์พืชที่ถูกกล่าวในคัมภีร์อัลกุรอาน ตำรา และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ในคัมภีร์อัลกุรอาน ผลการศึกษา พบว่า 1) ในคัมภีร์อัลกุรอานได้มีการระบุถึงบรรดาสัตว์ต่างๆ ไว้ 27 ชนิด ปรากฏรวมอยู่ใน 79 อายะฮ์ โดยแบ่งไว้ 6 ประเภทคือ สัตว์ประเภทสัตว์บกสี่ขาไว้ 12 ชนิด จำนวน 39 อายะฮ์ สัตว์ประเภทสัตว์ปีกไว้ 4 ชนิด จำนวน 23 อายะฮ์ สัตว์ประเภทสัตว์น้ำประเภทปลา จำนวน 4 อายะฮ์ สัตว์ประเภทสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำประเภทกบ จำนวน 1 อายะฮ์ สัตว์ประเภทสัตว์เลื้อยคลานประเภทงู จำนวน 3 อายะฮ์ และสัตว์ประเภทแมลงและแมลง 7 ชนิด จำนวน 9 อายะฮ์ และ 2) การอุปมาอุปไมยเป็นหนึ่งในรูปแบบการใช้สำนวนโวหาร สำนวนภาษาในคัมภีร์อัลกุรอาน ที่สามารถเข้าใจได้โดยง่าย และยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนเนื้อหาของการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ในคัมภีร์อัลกุรอานนั้นส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับหลักการศรัทธามากกว่าหลักปฏิบัติ บรรดาสัตว์ที่พระองค์อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงกล่าวในคัมภีร์อัลกุรอานมาเป็นอุทาหรณ์หรือเปรียบเทียบนั้นมีทั้งหมด 7 ชนิด คือ อุฐู ลา สุนัข แมงมุม ตั๊กแตน แมลงวัน และตัววัน

คำสำคัญ บทเรียน การอุปมาอุปไมย บรรดาสัตว์ในคัมภีร์อัลกุรอาน

ABSTRACT

This study was a qualitative research that the purpose of the research were 1) to study the verses in the Holy Quran about animals. 2) To study the lessons from the analogy of animal in the Holy Quran. It is collected the data from two sources. Primary data, are the Holy Quran, the Translation of al-Quran and the Hadith. The secondary data are the book about the animals and

1 สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

1 Academy of Islamic and Arabic Studies, Princess of Naradhiwas University (Corresponding author / Email : Abdulhafiz.d@pnu.ac.th)

the plant that were stated in the Holy Quran, text books and the data from internet. This research analysis the data by interpret, follow with confirm the document. The result of the study found show that : 1) there are 27 kinds of animal were identified in 79 verses of the Holy Quran. It is divided to 6 types of animals. There are 12 types of four-legged land animals, 39 verses. There are 4 types of poultry animals, 23 verses, 4 verses of fish, frog-type amphibians, 1 verse, snake-type reptiles, 3 verses and 7 types of insects and insects, 9 verses. 2) Analogy is the one of literary style as the language of the Holy Quran. It is easy to understand and it educate the virtue and morality. Most of animals analogy in the Holy Quran relate about faith more than practical. There are 7 kinds of animal that are choose to compared in the Holy Quran are camels, donkies, dogs, spiders, grasshoppers, house flies and gnats.

Keywords: *lesson, the analogy, the animals in the Holy Quran*

บทนำ

อัลกุรอานเป็นพระดำรัสของอัลลอฮ์ (ช.บ.) ที่ประทานลงมาแก่ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ.ล.) โดยผ่านมะลาอิกะฮ์ (เทวทูตญิบรีล) ด้วยภาษาอาหรับที่มีความท้าทาย เริ่มด้วยซูเราะฮ์อัลฟาตีฮะห์ และปิดท้ายด้วยซูเราะฮ์อันนาซ และได้บัญญัติสำหรับผู้อ่านอัลกุรอาน ซึ่งอัลกุรอานมีความลึกลับจริง ยิ่งตรง ดังนั้น อัลกุรอานจึงเป็นคัมภีร์สุดท้ายที่รวบรวมบรรดาคัมภีร์ก่อนหน้าไว้ทั้งหมด (อะหมัด ฟอน เดนเฟอ์, 2551) และเป็นคำภีร์ที่รวบรวมเหตุการณ์ในทุกๆ ช่วงเวลา ข้อคิดหรือซูเราะฮ์นั้นเรียงจากเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า อัลกุรอานคือธรรมนูญแก่มนุษย์ทุกคน เปรียบเสมือนคู่มือในการดำเนินชีวิต และเป็นคำตอบแก่คำถามในทุกๆ ด้าน เช่น ด้านการศรัทธา ด้านกฎหมาย ด้านคุณธรรมจริยธรรมในชีวิตของมนุษย์ และได้วางแนวทางในการปฏิบัติในทุกๆ ด้านที่ได้กล่าวข้างต้นอีกด้วย (วะฮะบะห์อัซซุฮัยลี, 1996) อัลกุรอานถูกประทานมายังมนุษยชาติ มีเป้าหมายเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต เพื่อให้ความชัดเจนในแนวทางและหลักคำสอนต่างๆ ในอัลกุรอาน ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ (ช.บ.) ได้ตรัสไว้ในซูเราะฮ์อันนะฮล อายะฮ์ที่ 44 ความว่า “และเราได้ให้อัลกุรอานแก่เจ้าเพื่อเจ้าจะได้ชี้แจง (ให้กระจ่าง) แก่มนุษย์ซึ่งสิ่งที่ได้ถูกประทานมาแก่พวกเขา และเพื่อพวกเขาจะได้ไตร่ตรอง”

อัลกุรอานเป็นปฐมบทของศาสตร์แขนงต่างๆ และศาสตร์หนึ่งที่มีความโดดเด่นอย่างชัดเจนจากคัมภีร์ คือ ภาษาศาสตร์ เพราะอัลกุรอานคือแบบฉบับของไวยากรณ์อาหรับทั้งหมด มีสำนวนโวหาร ตลอดจนฉันทลักษณ์ ภาษาศาสตร์ที่สละสลวย เหมาะเจาะและคล้องจอง มีวิธีการสอนที่หลากหลายรูปแบบและแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้รูปแบบการสอนที่น่าสนใจอย่างหนึ่งคือ วิธีการสอนแบบการอุปมาอุปไมย

การอุปมาอุปไมยตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายว่า อุปมา หมายถึง สิ่งหรือข้อความที่ยกมาเปรียบ มักใช้คู่กับอุปไมย ส่วนอุปไมย หมายถึง สิ่งหรือข้อความที่พึงเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นเพื่อให้

เข้าใจแจ่มแจ้งคู่กับอุปมา ซึ่งคำว่า “อุปมาอุปไมย” หมายถึงการเปรียบเทียบกัน การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งทั้งสองมีความหมายที่สอดคล้องภายใต้ลักษณะหนึ่ง โดยมีจุดประสงค์เพื่อชี้แจงและเปิดเผยความหมายให้กระจ่าง กล่าวคือ เป็นการเปรียบเทียบเพื่อชี้แจงความหมายร่วมกันของสิ่งที่เปรียบกับสิ่งที่ถูกเปรียบ (อาลียา โยธาสมูห์, 2552) การอุปมาอุปไมยถือเป็นหนึ่งในรูปแบบการใช้สำนวนภาษาในคัมภีร์อัลกุรอาน ที่สามารถเข้าใจได้ง่าย อันเป็นการปลูกฝังคุณธรรมอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับผู้ไตร่ตรองพิจารณา ส่วนเนื้อหาของการอุปมาอุปไมยในคัมภีร์อัลกุรอาน ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับหลักการศรัทธาในศาสนาอิสลามมากกว่าหลักปฏิบัติ สิ่งที่คัมภีร์ได้นำมาบอกตัวอย่างเปรียบเทียบเปรียบส่วนใหญ่มักเป็นรูปธรรมที่สัมผัสได้ และเข้ากับสติปัญญาทั้งสิ้น จุดประสงค์ของการใช้สำนวนโวหารอุปมาอุปไมยเพื่อปลูกฝังการศรัทธาที่มั่นคงในหัวใจของ ผู้ศรัทธาด้วยการเปลี่ยนสิ่งที่เปี่ยมนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรม ตัวอย่างอายะฮ์อัลกุรอานที่มีการใช้สำนวนอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างผู้ศรัทธาในอิสลามและผู้ปฏิเสธศรัทธาในซูเราะฮ์ฮูด อายะฮ์ที่ 24 พระองค์อัลลอฮ์ (ช.บ.) ได้ทรงตรัสเอาไว้ ความว่า “อุปมาทั้งสองฝ่ายดังเช่นคนตาบอดและหูหนวก กับคนมองเห็นและได้ยิน ทั้งสองนี้จะเท่าเทียมกันหรือพวกเขามีได้ไ้ไตร่ตรองหรือ” อีกหนึ่งความอัศจรรย์ของคัมภีร์อัลกุรอานนั้นก็คือ การที่ได้กล่าวถึงบรรดาสัตว์ต่างๆ เอาไว้ และที่สำคัญคัมภีร์อัลกุรอานได้มีการใช้สำนวนเปรียบเทียบในลักษณะการอุปมาอุปไมย บรรดาสัตว์ต่างๆ เหล่านั้นไว้ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ (ช.บ.) ได้ทรงตรัสไว้ในซูเราะฮ์อัลญุมอะฮ์ อายะฮ์ที่ 5 ความว่า “อุปมาสภาพของบรรดาผู้ที่ได้รับคัมภีร์แต่เราอดแล้วพวกเขาก็ได้ปฏิบัติตามที่พวกเขาได้รับมอบหมาย อุปไมยดังลาที่แบกคัมภีร์จำนวนหนึ่ง (บนหลังของมัน) อุปมาหมู่ชนที่ปฏิเสธต่อสัญญาต่างๆ ของอัลลอฮ์ (ช.บ.) มันช่างชั่วช้าจริงๆ และอัลลอฮ์ (ช.บ.) จะไม่ชี้แนะแก่หมู่ชนผู้ชั่วร้าย”

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่งในการทำวิจัยเกี่ยวกับบทเรียนของการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน รวมถึงการศึกษาอายะฮ์อัลกุรอานที่ได้รับบรรดาสัตว์ต่าง ๆ ไว้ ทั้งนี้การศึกษาวินิจฉัยเพื่อให้ทราบถึงเหตุและผลของตัวบทอัลกุรอานที่ได้รับนุซูลหรืออายะฮ์อัลกุรอานที่ใช้สำนวนโวหารเปรียบเทียบ และเพื่อให้ทราบถึงบทเรียนของการเปรียบเทียบในสิ่งดังกล่าวอย่างลึกซึ้งและทราบถึงความหมายที่แท้จริงในตัวบทอัลกุรอานดังกล่าว

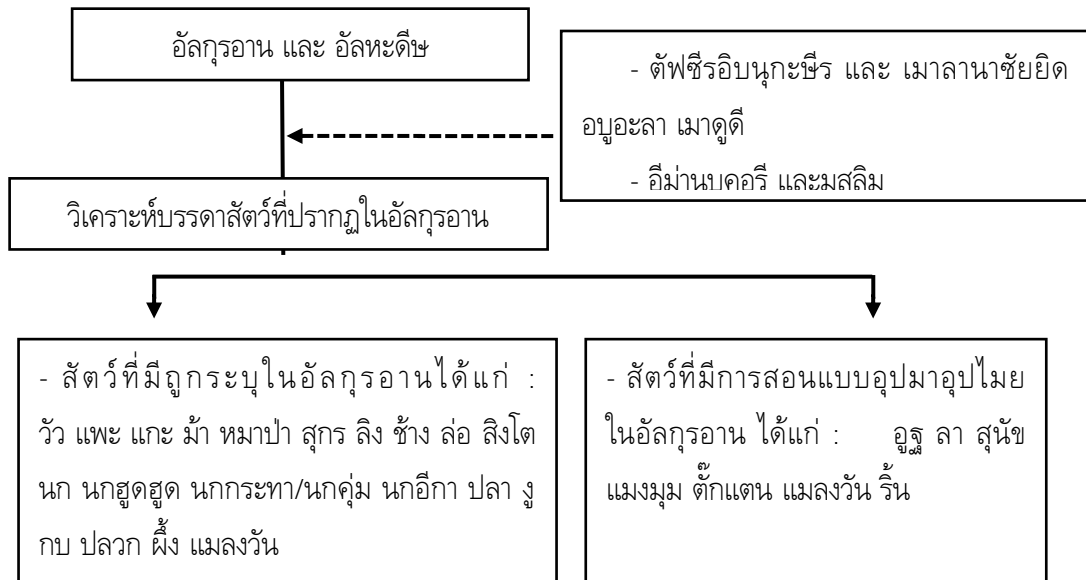
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาอายะฮ์ที่ได้รับนุซูลถึงบรรดาสัตว์ต่างๆ ในคัมภีร์อัลกุรอาน
2. เพื่อศึกษาบทเรียนของการสอนแบบอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ในคัมภีร์อัลกุรอาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องบทเรียนของการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน เป็นการศึกษาวินิจฉัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดหลักจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษ โดยอ้างอิงข้อมูลจากนักวิชาการอิสลาม ได้แก่ นักวิชาการตัฟซีรอิบนุกะซีร์ และนักวิชาการหะดีษ ท่านอิหม่ามบุคอรี และท่านอิหม่ามมุสลิม และศึกษาหัวข้อต่างๆ ดังนี้ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคัมภีร์อัลกุรอานความมหัศจรรย์ของคัมภีร์อัลกุรอานความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสรรพสัตว์ สิทธิของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์ในอิสลาม อายะฮ์อัลกุรอานที่กล่าวถึงบรรดาสัตว์ที่ถูกระบุ

ในคัมภีร์อัลกุรอาน ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการอุปมาอุปไมย จุดประสงค์ของการใช้สำนวนโวหารอุปมาอุปไมย อายะฮ์อัลกุรอานที่มีการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ วิเคราะห์อายะฮ์อัลกุรอานที่มีการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ และ บทเรียนของการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ในคัมภีร์อัลกุรอาน และผู้วิจัยได้วิเคราะห์สัตว์ต่าง ๆ ทั้งหมดที่ถูกกล่าวไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน และสัตว์ที่มีการใช้สำนวนโวหารอุปมาอุปไมย ดังแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 1: แผนภาพกรอบแนวคิด

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากเอกสารมีความเกี่ยวข้องโดยตรงที่ เกี่ยวกับการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ที่ปรากฏในอัลกุรอาน ได้แก่ หนังสือตัฟฮีมุลกุรอาน หนังสือตัฟซีร์ฉบับ แปลภาษา ตัฟซีร์อิบนุกะซีร์ หนังสือหะดีษอเฮียะฮ์ และหนังสือสัตว์และพันธุ์พืชที่ถูกกล่าวในคัมภีร์อัลกุรอาน และ ข้อมูลในเว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ตามแหล่งข้อมูลโดยแบ่งเป็น 2 แหล่งประกอบด้วย แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เช่น อัลกุรอาน อรรถาธิบายอัลกุรอาน และหะดีษของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ.ล.) และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เช่น ข้อมูลจากหนังสือสัตว์และพันธุ์พืชที่ถูกกล่าวในคัมภีร์อัลกุรอาน ตำรับตำราต่างๆ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ที่ เกี่ยวข้องกับการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ในคัมภีร์อัลกุรอาน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยรูปแบบการวิจัยเชิงเอกสาร ทำการเรียบเรียงรวบรวมเนื้อหาโดยการแจกแจงเป็นหมวดหมู่ เพื่อการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาอายะฮ์ที่ได้รับจนถึงบรรดาสัตว์ต่างๆ ในคัมภีร์อัลกุรอาน 2) ศึกษาบทเรียนของการสอนแบบอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ในคัมภีร์อัลกุรอาน วิธีการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ ได้แก่ อัลกุรอาน อรรถาธิบายอัลกุรอาน และหะดิษของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ.ล.) และข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือสัตว์และพันธุ์พืชที่ถูกกล่าวในคัมภีร์อัลกุรอาน ตำรับตำราต่างๆ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความ ยืนยันเอกสารและสรุปแบบอุปมา เพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่วางไว้โดยมีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ในคัมภีร์อัลกุรอานได้รับจนถึงบรรดาสัตว์ไว้ 27 ชนิดด้วยกัน โดยสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ทั้งหมด 6 ประเภทคือ

1. ประเภทสัตว์บกสี่ขา ได้แก่

1.1 วัว ในคัมภีร์อัลกุรอานได้รับจนถึงเรื่องราวของวัวไว้ทั้งหมด 7 แห่งด้วยกัน โดย 4 แห่งแรก ได้ใช้คำว่า คำว่าบะกอเราะฮ์ ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-บะกอเราะฮ์ ทั้ง 4 แห่ง คืออายะฮ์ที่ 67, 68, 69 และ 71 ส่วนอีก 3 แห่งทรงใช้คำว่า อัลบะกัร ซึ่งก็หมายถึงวัวเช่นกัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-บะกอเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 76 และซูเราะฮ์อัล-อันอาม อายะฮ์ที่ 144 และ 146

1.2 อูฐ ในคัมภีร์อัลกุรอานได้รับจนถึงเรื่องราวของอูฐ ไว้ทั้งหมด 2 แห่งด้วยกัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-อะอฺรอฟ อายะฮ์ที่ 40 และซูเราะฮ์อัล-หอกซียะฮ์ อายะฮ์ที่ 17

1.3 แพะ ในคัมภีร์อัลกุรอานได้รับจนถึงเรื่องราวของแพะ ไว้ 1 แห่งด้วยกัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-อันอาม อายะฮ์ที่ 143

1.4 แกะ ในคัมภีร์อัลกุรอานได้รับจนถึงเรื่องราวของแกะ ไว้ 2 แห่งด้วยกัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-อันอาม อายะฮ์ที่ 143 และซูเราะฮ์อัล-อันบียาต อายะฮ์ที่ 78

1.5 ลา ในคัมภีร์อัลกุรอานได้รับจนถึงเรื่องราวของลาไว้ทั้งหมด 3 แห่งด้วยกัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์ลุมมาน อายะฮ์ที่ 19 ซูเราะฮ์อันนะหฺล อายะฮ์ที่ 8 และซูเราะฮ์อัล-ญุมอะฮ์ อายะฮ์ที่ 5

1.6 ล่อ ในคัมภีร์อัลกุรอานได้รับจนถึงเรื่องราวของล่อ ไว้เพียง 1 แห่งเท่านั้นคือ ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อันนะหฺล อายะฮ์ที่ 8 โดยใช้คำพหูพจน์ว่าอัลบิฮอลู

1.7 ม้า ในคัมภีร์อัลกุรอานได้รับจนถึงเรื่องราวของม้า ไว้ 6 แห่งด้วยกัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อันนะหฺล อายะฮ์ที่ 31 ซูเราะฮ์ศ็อด อายะฮ์ที่ 31 ซูเราะฮ์อัล-อิมรอน อายะฮ์ที่ 14 และซูเราะฮ์อัล-อาติยาต อายะฮ์ที่ 1 อายะฮ์ที่ 2 และอายะฮ์ที่ 3

1.8 หมาป่า ในคัมภีร์อัลกุรอานได้รับจนถึงเรื่องราวของหมาป่า ไว้ทั้งหมด 3 แห่งด้วยกัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์ยูนุส อายะฮ์ที่ 13, 14 และ 17

1.9 สุนัข ในคัมภีร์อัลกุรอานได้รับจนถึงเรื่องราวของสุนัข ไว้ทั้งหมด 5 แห่งด้วยกัน แห่งแรกปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-อะอฺรอฟ อายะฮ์ที่ 176 และอีก 4 แห่ง ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-กะฮฟ 1 ครั้ง ในอายะฮ์ที่ 18, และ 3 ครั้งในอายะฮ์ที่ 22

1.10 สุกกร ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของสุกกร ไว้ 4 แห่งด้วยกัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-บาคอเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 173, ซูเราะฮ์อัล-มาอิดะฮ์ อายะฮ์ที่ 3, ซูเราะฮ์อัล-อันอาม อายะฮ์ที่ 145, ซูเราะฮ์อัน-นะหฺล อายะฮ์ที่ 115 และซูเราะฮ์อัล-มาอิดะฮ์ อายะฮ์ที่ 60

1.11 ลิง ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของลิง ไว้ 3 แห่งด้วยกัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-บาคอเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 65, ซูเราะฮ์อัล-มาอิดะฮ์ อายะฮ์ที่ 60 และซูเราะฮ์อัล-อะร็อฟ อายะฮ์ที่ 166

1.12 ช้าง ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของช้าง ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-ฟیل ซึ่งเป็นชื่อซูเราะฮ์ที่หมายถึงช้าง

1.13 สิงโต ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของสิงโต ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-มุดัสซิร อายะฮ์ที่ 51

2. ประเภทสัตว์ปีก

2.1 นก ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของนก ไว้ทั้งหมด 18 แห่งด้วยกัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-อันอามอายะฮ์ที่ 38 ซูเราะฮ์อัล-บาคอเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 260 ซูเราะฮ์อัล-อิมรอน อายะฮ์ที่ 49 ซูเราะฮ์อัล-มาอิดะฮ์ อายะฮ์ที่ 110 ซูเราะฮ์ยูนุส อายะฮ์ที่ 36 และ 41 ซูเราะฮ์อัล-ฟیل อายะฮ์ที่ 3 ซูเราะฮ์อัล-มุลก์ อายะฮ์ที่ 19 (2 แห่งในอายะฮ์นี้) ซูเราะฮ์อัน-นะหฺล อายะฮ์ที่ 19 ซูเราะฮ์อัล-อัมบิยาอฺ อายะฮ์ที่ 79 ซูเราะฮ์อัล-ฮัจญ อายะฮ์ที่ 31 ซูเราะฮ์อัน-นุร อายะฮ์ที่ 41 ซูเราะฮ์อัน-นัมล อายะฮ์ที่ 16 - 17 และ 20 ซูเราะฮ์คีด อายะฮ์ที่ 19 ซูเราะฮ์สะบะอฺ อายะฮ์ที่ 10 และซูเราะฮ์ อัล-วาเกอะฮฺ อายะฮ์ที่ 21

2.2 อีกา ในคัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวถึงอีกา ไว้เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-มาอิดะฮ์ อายะฮ์ที่ 31

2.3 นกฮูด-ฮูด ในคัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวถึงนกฮูด-ฮูด ไว้เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัน-นัมล อายะฮ์ที่ 20

2.4 นกคุ่ม/นกกระทา ในคัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวถึงนกคุ่ม/นกกระทา ไว้ 3 แห่งด้วยกัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-บาคอเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 57 ซูเราะฮ์อัล-อะร็อฟ อายะฮ์ที่ 160 และซูเราะฮ์ฏอฮา อายะฮ์ที่ 80

3. ประเภทสัตว์น้ำ (ปลา)

ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของปลา ไว้ 4 แห่งด้วยกัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-กะฮ์ฟ อายะฮ์ที่ 61 และ 63, ซูเราะฮ์ฮัค-ศอฟฟาต อายะฮ์ที่ 142 และซูเราะฮ์อัล-เกาะลัม อายะฮ์ที่ 48

4. ประเภทสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ/สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก (กบ)

ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของกบ ไว้เพียงแห่งเดียว ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-อะร็อฟ อายะฮ์ที่ 133

5. ประเภทสัตว์เลื้อยคลาน (งู)

ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของงู ไว้เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-อะร็อฟอายะฮ์ที่ 107

6. ประเภทแมงและแมลง

6.1 มด ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของมด ไว้เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัน-นัมล (เป็นซูเราะฮ์ที่เป็นชื่อของมด) อายะฮ์ที่ 18

6.2 ปลวก ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของปลวก ไว้เพียงแห่งเดียว ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์สะบะอ์ อายะฮ์ที่ 14

6.3 แมงมุม ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของแมงมุม ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-อันกะบฏ (ซูเราะฮ์แมงมุม) อายะฮ์ที่ 41

6.4 ตั๊กแตน ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของตั๊กแตน ไว้ 2 แห่ง ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-อะร็อฟ อายะฮ์ที่ 133 และซูเราะฮ์อัล-เกาะมัร อายะฮ์ที่ 7

6.5 ผึ้ง ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของผึ้ง ไว้ 2 แห่ง ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์เดียวกันคือซูเราะฮ์อัน-นะหْلِ (ซูเราะฮ์ผึ้ง) อายะฮ์ที่ 68 และ 69

6.6 แมลงวัน ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของแมลงวัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-ฮัจญ์ อายะฮ์ที่ 73

6.7 ริน ในคัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุถึงเรื่องราวของริน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-บะกอเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 26

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สัตว์ที่ถูกระบุในอัลกุรอานทั้งหมด 27 ชนิด และบางชนิดได้มีการยกอุทาหรณ์ ซึ่งสัตว์ที่มีการใช้สำนวนอุปมาอุปไมย มีทั้งหมด 7 ชนิดด้วยกัน คือ

1. อุฐ ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-อะร็อฟ อายะฮ์ที่ 40 มีใจความว่า ผลตอบแทนของผู้ที่ปฏิเสธศรัทธา นั่นคือ บทลงโทษแห่งไฟนรก และการทำความดีของเขาทั้งหลายนั้น จะไม่ถูกตอบรับในวันกิยามะห์ สำหรับสำนวนอุปมาอุปไมยในอายะฮ์นี้ คือ “และพวกเขาจะไม่ได้เข้าสวรรค์ จนกว่าอุฐจะลอดเข้าไปในรูเข็มได้” ซึ่งสิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน เพราะอุฐนั้นจะไม่มีทางที่จะสามารถลอดเข้ารูเข็มได้อย่างแน่นอน

2. ลา ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-ญุมูอะฮ์ อายะฮ์ที่ 5 กล่าวถึงชาวเยซูด (กลุ่มที่ได้รับคัมภีร์เตารอต) และถูกสั่งให้ปฏิบัติตามทั้งในสิ่งที่เขาคิดว่าควรใช้และข้อห้ามต่างๆ ตามที่ในคัมภีร์ได้กล่าวไว้ แต่พวกเขาก็ไม่ยอมปฏิบัติตามแนวทางและข้อบัญญัติที่ได้กล่าวในคัมภีร์นั้น สำหรับสำนวนอุปมาอุปไมยในอายะฮ์นี้ คือ “เปรียบเสมือนกับลาที่แบกหนังสือ” จำนวนหนึ่งอยู่บนหลังของมัน (ซึ่งเป็นสิ่งที่ประโยชน์) และมันจะไม่ได้ประโยชน์แต่อย่างใดเลยจากหนังสือเหล่านั้นนอกจากความเหนื่อยยากและความหนักที่ต้องแบกไว้อยู่บนหลังของมันเท่านั้น เพราะลาไม่สามารถอ่านหนังสือได้

3. สุนัข ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-อะร็อฟ อายะฮ์ที่ 176 เป็นการกล่าวถึงหมู่ชนผู้ที่ดื้อรั้นปฏิเสธต่อสัญญาณต่างๆ ของอัลลอฮ์ (ช.บ.) และไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติที่อัลกุรอานได้กล่าวไว้ สำหรับสำนวนอุปมาอุปไมยในอายะฮ์นี้ คือ “อุปมาของผู้นั้น จึงดังอุปไมยของสุนัขหากเจ้าขับไล่มัน มันก็จะเหวี่ยงกลับหันหลังหนีแหละ” กล่าวคือผู้ที่ดื้อรั้นใครจะแนะนำเขาหรือไม่ ต่อให้มีใครแนะนำเขาก็ไม่ปฏิบัติตามพวกเขาย่อมมีสภาพ

เหมือนเดิม คือประพตชั่ว ดังเช่นสุนัขใครจะไล่กัดมัน หรือปล่อยมันไว้แต่ลำพัง มันก็จะมีสภาพหอบพร้อมกับ แลบลิ้นห้อยลงมา

4. แมงมุม ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-อันกะบูต อายะฮ์ที่ 41 เป็นการกล่าวถึงผู้ที่ยึดเอาสิ่งอื่นมา ลักการบูชานอกจากอัลลอฮ์ (ช.บ.) เป็นผู้คุ้มครองตนจากภัยต่าง ๆ สำหรับสำนวนอุปมาอุปไมยในอายะฮ์นี้ คือ “อุปมาบรรดาผู้ที่ยึดเอาอื่นจากอัลลอฮ์ (ช.บ.)” อุปมาดังแมงมุมที่ชักใยทำรัง สำหรับการเปรียบเทียบกับแมงมุม นั้น เพื่อแสดงถึงความศรัทธาของบรรดาผู้ที่นำสิ่งอื่นมาศรัทธานอกจากอัลลอฮ์ (ช.บ.) พระองค์ทรงเปรียบบุคคล เหล่านี้เป็นดังรังของแมงมุม ซึ่งเป็นรังที่บอบบางที่สุดและไม่สามารถปกป้องภัยต่างๆได้เลย (เมาดูตี, เมาลานา ซัยยิด อิบดุลอะลา, 2560) และรังนั้นจะเปลี่ยนแปลง จะไม่คงที่ ไม่คงรูปแบบเดิมในอายะฮ์นี้ นั่นก็หมายถึง บุคคล ที่นำสิ่งอื่นมาเคารพบูชา นอกจากอัลลอฮ์ (ช.บ.) นั้น สิ่งที่เขาเคารพบูชา จะไม่สามารถปกป้องเขาจากภัยต่างๆได้เลย ซึ่งตัวอย่างต่างๆเหล่านั้น อัลลอฮ์ (ช.บ.) ได้ทรงตรัสไว้แล้วในคัมภีร์อัลกุรอาน และความจริงเหล่านั้น จะไม่มีใครตระหนักนอกจากผู้ที่มีความรู้เท่านั้น

5. ตั๊กแตน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-เกาะมัร อายะฮ์ที่ 7 เป็นการกล่าวถึงสภาพที่สลายตาของพวก เขาลดต่ำลงเนื่องจากหาวดิทถึงสภาพอันน่าสะพรึงกลัวของวันแห่งการฟื้นชีพ โดยที่พวกเขาออกมาจากหลุมศพ ต่างๆ ประหนึ่งดังว่าพวกเขาคือฝูงตั๊กแตนที่กระจายไปทั่ว สำหรับสำนวนอุปมาอุปไมยในอายะฮ์นี้ คือ “เสมือน หนึ่งพวกเขาเป็นตั๊กแตนที่บินว่อน” เป็นการเปรียบผู้ที่ฟื้นคืนชีพในวันกิยามะฮ์กับฝูงตั๊กแตนที่บินกระจายไปทั่ว เพราะฝูงตั๊กแตนไม่มีทิศทางในการบินอย่างแน่นอน กล่าวคือพวกเขาที่ฟื้นคืนชีพจากหลุมฝังศพในสภาพที่ หวาดกลัว ลนลาน ไร้ทิศทาง (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ, 2556) เพื่อแสดงความน่าสะพรึงกลัวแห่งวันอาคีเราะห์ วันแห่งการฟื้นคืนชีพอีกครั้งหลังจากที่ได้ตายลงไปแล้ว จากอายะฮ์นี้กล่าวคือ สภาพของบุคคลที่ฟื้นคืนชีพในวัน อาคีเราะห์ สลายตาของพวกเขาลดต่ำลงเนื่องจากหาวดิทถึงสภาพอันน่าสะพรึงกลัวของวันแห่งการฟื้นชีพ โดย ที่พวกเขาออกมาจากหลุมศพต่างๆ ก็เปรียบเสมือนฝูงตั๊กแตนที่บินว่อนไร้ทิศทาง และแตกกระจายไปทั่ว เพราะ ความกลัวและตกตลึง พวกเขาจึงไม่สามารถจะซ่อนสลายตาขึ้นมาได้ มันเป็นวันที่ลำบากยิ่ง

6. แมลงวัน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-ฮัจญ์ อายะฮ์ที่ 73 เป็นการหยิบยกขึ้นมาเพื่อที่จะตอบย้า แก่พวกเคาพบูชาเทวรูปว่า เทวรูปเหล่านั้น ไม่มีอำนาจอันใดเลยโดยสิ้นเชิง เพราะต่อให้มันรวมกันสร้างสิ่งเล็กๆที่ ไรค่าอย่างหนึ่งขึ้นมา เช่น แมลงวัน มันก็ไม่สามารถทำได้ สำหรับสำนวนอุปมาอุปไมยในอายะฮ์นี้ คือ “อุทาหรณ์หนึ่ง ถูกยกกลมากล่าวไว้แล้ว” อุทาหรณ์ต่างๆ ที่ถูกยกกลมาก่อนหน้านั้นและ “สิ่งที่พวกเจ้าวิงวอนขออื่นจากอัลลอฮ์ (ช.บ.)” สิ่งขอหรือลักการบูชานอกจากอัลลอฮ์ (ช.บ.) นั้น “มันไม่สามารถจะให้บังเกิดแม้แต่แมลงวันสักตัว” อย่า ว่าแต่ให้คุ้มครองเลย แม้แต่แมลงวันสักตัวมันก็ไม่สามารถสร้างได้ แล้วมันจะคุ้มครองตนได้อย่างไร นี่เป็นการ แสดงถึงความอ่อนแอและการไม่มีอำนาจของสิ่งที่พวกเขาสักการะวิงวอน (เมาดูตี, เมาลานา ซัยยิด อิบดุลอะลา, 2560) และอัลกุรฏีบีย์กล่าวว่าที่พระองค์กล่าวถึงแมลงวันโดยเฉพาะนั้น ก็ด้วยเหตุผล 4 ประการ คือ เพราะความ น่าเกลียดของมัน ความอ่อนแอของมัน ความสกปรกของมันและจำนวนมากของมัน (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ, 2556)

7. ริน ปรากฏอยู่ในซูเราะฮ์อัล-บะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 26 จุดประสงค์ของอายะฮ์นี้คือ พระองค์ ไม่ทรงละอาย คือ ไม่เป็นการเสียเกียรติและไม่กลัวที่จะยกอุทาหรณ์สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งเล็กน้อย

หรือสิ่งที่ใหญ่กว่าก็ตาม สำหรับสำนวนอุปมาอุปไมยในอายะฮ์นี้ คือ“แท้จริงอัลลอฮ์ (ช.บ.)ไม่ทรงละอายในการที่พระองค์จะทรงยกอุทาหรณ์ใดๆขึ้นเปรียบเทียบไม่ว่าจะเป็นรึ้นสักตัวหนึ่งแล้วก็สิ่งที่ยิ่งไปกว่านั้น” ไม่มีสิ่งใดที่จะต่ำต้อยและเล็กไปยิ่งกว่าตัวรึ้นและพระองค์ยังได้บอกอีกว่า แม้แต่สิ่งที่เล็กที่สุดพระองค์ก็ทรงยกมาเป็นอุทาหรณ์ได้เช่นกัน และถึงแม้จะปรากฏว่ามันต่ำต้อยและเล็ก เช่น ตัวรึ้น และเช่นเดียวกันก็จะไม่ทำให้เสียเกียรติแต่ประการใดที่ให้มีมันขึ้นมา และเอามันมาชดเชยเป็นอุทาหรณ์ สำหรับการเปรียบเทียบกับรึ้น เพื่อแสดงว่า พระองค์อัลลอฮ์ (ช.บ.)ไม่ทรงละอายที่จะทรงยกอุทาหรณ์ใดๆขึ้นเปรียบเทียบเลย ไม่ว่าจะเป็นตัวรึ้นสักตัวหนึ่ง หรือ “สิ่งที่ยิ่งไปกว่านั้นก็ตาม” และการที่พระองค์ทรงยกอุทาหรณ์นั้น เพื่อให้พวกที่ถือดีดั่งไม่ยอมเชื่อ เนื่องจากไม่ใช้ปัญญาหาความเข้าใจในอุทาหรณ์ดังกล่าว พวกเขาเหล่านั้นจะหลงทางด้วยการปฏิเสธศรัทธา ปฏิเสธองการต่างๆของพระองค์ และสำหรับผู้ที่ใช้ปัญญานั้น ย่อมเข้าใจในอุทาหรณ์ดีแล้ว พวกเขาเหล่านั้นก็จะได้รับแนวทางที่ถูกต้อง และศรัทธาต่อพระองค์

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง คีตาบทเรียนของการอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ในคัมภีร์อัลกุรอาน ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. คีตาบอายะฮ์ที่ได้รับถึงบรรดาสัตว์ต่าง ๆ ในคัมภีร์อัลกุรอาน

ในคัมภีร์อัลกุรอานได้รับถึงบรรดาสัตว์ไว้ 27 ชนิด รวมอายะฮ์อัลกุรอานทั้งหมด 79 อายะฮ์ โดยสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ไว้ 6 ประเภทคือ 1. ประเภทสัตว์บกสี่ขา 12 ชนิด 39 อายะฮ์ 2. ประเภทสัตว์ปีก 4 ชนิด 23 อายะฮ์ 3. ประเภทสัตว์น้ำ (ปลา) 4 อายะฮ์ 4. ประเภทสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ/สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก (กบ) 1 อายะฮ์ 5. สัตว์ประเภทสัตว์เลื้อยคลาน (งู) 3 อายะฮ์ และ 6. ประเภทแมงและแมลง 7 ชนิด 9 อายะฮ์

2. คีตาบทเรียนของการสอนแบบอุปมาอุปไมยบรรดาสัตว์ในคัมภีร์อัลกุรอาน

การอุปมาอุปไมย เป็นรูปแบบการสอนรูปแบบหนึ่งสามารถเข้าใจได้โดยง่าย เป็นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการเปรียบเทียบเชิงความหมายระหว่างสิ่งหนึ่งที่เป็นนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรม ได้อย่างเหมาะสม คุณค่าอย่างหนึ่งของการอุปมาอุปไมยในอัลกุรอานก็คือ เป็นการชี้แจงความหมายซึ่งถือเป็นคุณลักษณะพิเศษของบัญญัติอิสลาม กล่าวคือการอุปมาอุปไมยถือเป็นสิ่งที่ช่วยในการชี้แจงหรืออธิบายความหมายได้ดีที่สุด หากถามว่าเหตุใดการยกอุปมาอุปไมยจึงมีส่วนช่วยในการสร้างความกระจ่างให้ความหมายคำตอบก็คือสิ่งที่ได้จากการอุปมาอุปไมยคือการเปรียบเทียบความหมายที่ถูกบ่งถึงกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังนั้นผู้ที่รู้ถึงสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบก็จะทำให้ผู้นั้นออกห่างจากคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกับสิ่งนั้น ๆ และส่วนผู้ที่ไม่รู้เขาก็จะไม่มีความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะที่คล้ายคลึงดังกล่าวเลย เพราะฉะนั้น การอุปมาอุปไมยจึงสามารถเปลี่ยนนามธรรมให้เป็นภาพที่ชัดเจนแก่สติปัญญามนุษย์เพราะการรับรู้ของมนุษย์เรามักถูกกระตุ้นก็ต่อเมื่อเป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นและสัมผัสได้ซึ่งตรงข้ามกับการให้ความหมายที่เป็นลักษณะนามธรรมเพราะเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นและสัมผัสได้นั่นเอง (อาลียา โยธาสมุทร์, 2552)

2.1 จุดประสงค์ของการอุปมาอุปไมย เพื่อเป็นการยืนยันถึงการเป็นพระเจ้าผู้ทรงเอเกะของอัลลอฮ์ (ช.บ.) การยืนยันถึงการเกิดขึ้นจริงของ การฟื้นคืนชีพ การตอบแทน และการคิดบัญชีการกระทำใน

ปรโลก เพื่อเป็นปลูกฝังการศรัทธาที่มั่นคงในหัวใจของผู้ศรัทธา ด้วยการเปลี่ยนสิ่งที่เป็นนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรมและเพื่อเป็นข้อเตือนสติแก่มนุษย์ ให้พินิจพิจารณาด้วยสติปัญญา ปกป้องมนุษย์จากการหลงผิด และสนับสนุนส่งเสริมให้กระทำดี ออกห่างจากการกระทำและความประพฤติดีที่ไม่ดีทั้งหลาย

2.2 บรรดาสัตว์ที่ถูกระบุในคัมภีร์อัลกุรอาน โดยการใช้สำนวนภาษาอุปมาอุปไมย พระองค์ทรงยกมาเป็นอุทาหรณ์หรือเปรียบเทียบนั้นมีทั้งหมด 7 ชนิดได้แก่ อูฐ ลา สุนัข แมงมุม ตั๊กแตน แมลงวัน และตัวรึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องหลักการศรัทธามากกว่าหลักปฏิบัติ และการเปรียบเทียบนั้นส่วนใหญ่เป็นการเปรียบเทียบถึงกลุ่มชนผู้ที่ปฏิเสธศรัทธา ปฏิเสธต่อโอองการหรือคำสั่งของพระองค์ ผู้ที่ดื้อรั้นไม่ยอมฟังผู้อื่นและนำสิ่งอื่นมาลัการบูชาออกจากพระองค์ เพื่อเป็นการเชิญชวนกลุ่มชนเหล่านั้นสู่ทางนำของอัลลอฮ์ (ช.บ.) ที่ถูกส่งมายังท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ศ.ล.) ซึ่งออกมาในรูปแบบการเตือนผ่านการสอนที่ใช้สำนวนอุปมาอุปไมยนั้น ก็ได้ฉายให้เห็นภาพคร่าว ๆ ของผลที่จะตามมา (อะมีน บิน อับดุลลอฮ์ อัช-ชะกอวีย์, 2560)

2.3 บทเรียนที่ได้จากการศึกษา

บทเรียนที่ได้รับจากการศึกษาอายะฮ์อัลกุรอานที่ได้ระบุถึงสัตว์ต่างๆ ไว้โดยการใช้สำนวนภาษาในรูปแบบอุปมาอุปไมยคือ ได้ชี้แจงและเปิดเผยความหมายให้กระจ่าง เป็นหนึ่งในรูปแบบการใช้สำนวนภาษาในคัมภีร์อัลกุรอาน ที่สามารถเข้าใจได้ง่ายตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรมอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการเปลี่ยนสิ่งที่เป็นนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรม (อาลียา โยธาสมูห์, 2552) สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของบุคคลสองแง่ กล่าวคือสภาพของ ผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ (ช.บ.) และสภาพของผู้ปฏิเสธศรัทธาต่ออัลลอฮ์ (ช.บ.) ซึ่งผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ (ช.บ.) นั้นจะได้รับความโปรดปรานจากพระองค์ (อะมีน บิน อับดุลลอฮ์ อัช-ชะกอวีย์, 2560) เพื่อบรรลุถึงแก่นแท้ของการให้เอกภาพต่ออัลลอฮ์ (ช.บ.) จิตใจจะไม่ผูกพันกับสิ่งอื่นนอกจากพระองค์ ไม่ว่าจะเป็นการหวังในความเมตตาและผลบุญหรือแม้กระทั่งการเกรงกลัวในบทลงโทษ (อับดุลอะซีซ บิน ดาวูด, 2560) ปฏิบัติในสิ่งที่พระองค์ทรงกำหนดและออกห่างจากสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม ปรารถนาและมุ่งมั่นที่จะทำความดี (อาลียา โยธาสมูห์, 2552) เพราะหวังในผลบุญและการตอบแทนและหวังถึงความสุขที่จะได้รับทดแทนในโลกหน้า

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1.1 นำเรื่องราวอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับสัตว์เป็นบทเรียนในการดำรงชีวิต
- 1.2 อุปมาอุปไมยในอัลกุรอานชวนคิดให้มนุษย์ไตร่ตรองในการดำรงชีวิตและถือเป็นบทเรียนอันล้ำค่า และสามารถแยกแยะชั่วดีเพื่อความปลอดภัยทั้งโลกนี้และโลกหน้า

2. ข้อเสนอแนะในการจัดทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรมีการศึกษาเรื่องอุปมาอุปไมยในด้านต่างๆ ที่ถูกระบุในอัลกุรอาน
- 2.2 ควรมีการศึกษาเรื่องการอุปมาอุปไมยที่สอดคล้องกับการพัฒนาชีวิตและสังคม

เอกสารอ้างอิง

- เมาดูดี, เมาลานา ซัยยิด อนุลออะลา. (2560). *ตัฟฮีมุลกุรอาน*. บรรจง บินกาซัน ผู้แปล. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม.
- วะฮฺบะห์อัซซุฮัยลี. (1996). *ฟิคุฮุลอิสลามวาอาดิลาตุฮฺ*. เบรุต: دارุลฟิกร
- สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ. 2556. *ความหมายอัลกุรอานเป็นภาษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ
- อะมีน บิน อับดุลลอฮฺ อัช-ชะกอวียฺ. (2560). *อรรถาธิบายซูเราะฮ์อัล-อะฮฺรอฟ*. อุศนา พ่วงศิริ ผู้แปล. กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ท เพรส.
- อะหมัด ฟอน เดนเฟอ์. (2551). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคัมภีร์อัลกุรอาน*. บรรจง บินกาซัน ผู้แปล. กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ท เพรส.
- อับดุลอะซีซ บิน ดาวูด. (2560). *อธิบายบทเรียนต่างๆ ที่สำคัญสำหรับคนทั่วไป*. ชุฟอัม อุซษมาน ผู้แปล. กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ท เพรส.
- อาลียา โยธาสมุทร. (2552). *การศึกษาวิเคราะห์อุปมาอุปไมยในคัมภีร์อัลกุรอาน*. วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

**Pendidikan Abstinen dan Jangkitan Virus Kelamin dalam
Kesihatan Seksualiti dan Reproduksi di Malaysia
Abstinence Education and Sexual Transmitted Disease Regarding
Sexuality Health and Reproductive in Malaysia**

Nazerah Mustafa¹

Abdul Latiff Abu Bakar¹

Mokmin Basri²

Abur Hamdi Usman²

(Received: April 28, 2022; Revised: June 13, 2022; Accepted: June 28, 2022)

ABSTRAK

Tujuan artikel ini untuk membincangkan mengenai Pendidikan Abstinen dari Barat yang menimbulkan pelbagai gejala jangkitan virus kelamin di kalangan remaja yang terlibat. Pendidikan Seksualiti dan Reproduksi dalam Islam merungkai masalah ini dengan melihat perbezaan dengan Pendidikan Abstinen dari Barat. Objektif kajian ini ialah untuk mengenalpasti keupayaan remaja menyelaraskan kebahayaan jangkitan virus kelamin berpunca dari Pendidikan Abstinen di Barat. Di samping itu, memahami pengertian Islam mengenai zina dan kedudukan Pendidikan Seksualiti yang menunjukkan keutamaan dalam Islam. Metod kajian ini menggunakan analisis dokumen dari kitab-kitab ulama lampau dan ulama-ulama kontemporari. Buku-buku teks sekolah rendah dan menengah mengenai pendidikan seksualiti juga boleh dirujuk. Selain itu, tesis/ jurnal dari tajuk berkenaan pada tahun-tahun sebelumnya yang diperolehi dari perpustakaan. Keabsahannya boleh dipercayai dengan merujuk kepada bahan-bahan rujukan serta bibliografi yang disertakan. Hasil kajian ini bertujuan memberi jawapan kepada tiga (3) persoalan kajian, iaitu; pertama, mengadakan penyelarasan Pendidikan Abstinen dengan Pendidikan Seksualiti dan Reproduksi dalam Islam. Hal ini ternyata perbezaannya di antara dua perspektif dari bahan-bahan yang dirujuk dan kelihatan ia berbeza dari empat (4) sudut seperti dibincang. Kedua, pandangan Islam terhadap perbuatan zina yang menimbulkan pelbagai jangkitan penyakit virus kelamin (STIs) yang sukar untuk diubati. Ketiga, kedudukan Pendidikan Kesihatan Seksual dan Reproduksi dalam Islam yang yang seharusnya menjadi

---

¹ Universiti Islam Malaysia (UIM), Selangor, Malaysia

² Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS), Malaysia. (Corresponding author / Email : aburhamdi@kuis.edu.my)

pegangan golongan remaja atas dorongan ibubapa, guru-guru dan lain-lain pihak. Ibubapa seharusnya memperkukuhkan pegangan anak remaja dan menggalakkan mereka menjadi lebih bertanggungjawab serta mengambil berat untuk kebaikan sendiri. Implikasinya, Penyakit Virus Kelamin ini tidak boleh dipandang ringan dan akibatnya boleh membawa maut. Jika kita mempunyai pegangan kukuh, kita dapat menghadapi sebarang cabaran dengan tidak tertekan dan lebih tabah. Dengan itu, menjadi harapan semua agar golongan remaja memperoleh suatu kesedaran berkaitan Pendidikan Abstinensi dan bersedia untuk melaksanakan Pendidikan Seksualiti & Reproduksi yang berasaskan perspektif Islam. Oleh itu, untuk tujuan tersebut, negara Malaysia berusaha agar remaja dapat membesar dan sebagai insan pelindung dan berkembang pendokong agama Islam yang diredhai Allah.

Kata Kunci: *Kedudukan, Pendidikan, Seksualiti, Virus, Abstinensi*

ABSTRACT

This article aims to discuss the Abstinence Education in the West, which causes various symptoms of Sexual Transmitted Disease (STD) among teens involved. Sexuality Health and Reproductive in Islam help overcome the problems by looking at the difference between Abstinence Education from the West. The objectives of this study are to know the ability of teens to coordinate the threat of Sexual Transmitted diseases that originated from the west. Besides, it is to understand the meaning of Islam regarding unlawful sexual intercourse (Zina) and lastly about the preference for Sexuality Education in Islam. The method of this study is to use the document analysis from the previous books of Ulama and the Ulama of contemporaries. The primary and secondary school textbooks for sexuality education also can be referred to. Besides that, thesis and journals with the concerned topics were used according to the libraries' related fields. The accesses may be encountered by looking at all presented materials and the bibliography. The research findings answer three questions: firstly, the coordination of the Abstinence Education with Sexuality Education and Reproductive in Islam. The difference between the two perspectives from the books referred to and the differences can be seen in four aspects (4) as discussed. Secondly, the Islamic view towards unlawful sexual intercourse (zina) raised various Sexual Transmitted Diseases (STIs). Thirdly, the position on Sexuality, Health and Reproductive in Islam shows its preferences in Malaysia. The parents should strengthen their hold grips on teens and tend to be responsible for the teens and care for their goods. The implication is that sexual disease is not to take lightly, and as a result, it causes

death. If hope abounds in us, we will be able to endure any situation with distress and be more determined. Therefore, the hope is that all teens are expected to gain some awareness regarding the backward of Abstinence Education. They are ready to implement Sexuality Health Education based on Islamic practiced. The conclusion is that the Malaysian might put the efforts that teens are growing into good people as a protective and expanding to support the Islamic religion in the coming future, with the blessing of Allah.

Keywords: *Positions, Education, Sexuality, Virus, Abstinence*

Pendahuluan

Kesihatan merupakan salah satu elemen terpenting kepada manusia, sama ada fizikal atau pun mental. Barat menerima Pendidikan Abstinensi sebagai satu pendekatan pendidikan menjaga kesihatan remaja. Pada mulanya sebagai satu pendekatan berjaga-jaga (protected sex) dengan pengambilan alat kondom untuk pencegahan kehamilan dan jangkitan virus kelamin. Manakala perlakuan seks tidak selamat (unsafe sex) adalah di sebaliknya. Berdasarkan kajian yang dijalankan oleh Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2008), kebanyakan remaja yang berusia 15 hingga 24 tahun telah dijangkiti HIV/AIDs, berpunca dari amalan hubungan seks bebas/rambang.

Brady dan Halpern-Fiesher (2007), menjelaskan bahawa remaja yang mengadakan seks oral atau seks vagina mengalami permasalahan negatif sama ada kehamilan yang tidak dikehendaki atau berasa bersalah dan ada juga yang merasa keselesaan. Banyak kajian telah mengenalpasti bahawa tahap yang lebih tinggi jangkitan ini adalah dari kalangan yang bertukar pasangan, tidak konsisten menggunakan kondom dan bertukar ganti seks dan penggunaan dadah (Atkinson et al., 2010). Suttmoller et al. (2002), menyatakan bahawa orientasi seksual yang negatif seperti sifilis dan hepatitis B menjadi prediktor bagi seseorang untuk terjangkit penyakit HIV/AIDs. Oleh itu, Paul et al. (2000), menyatakan agama merupakan suatu prediktor terhadap pengawalan nafsu bagi lelaki atau perempuan dan yang essential untuk menanggukkan hubungan seksual.

Justeru itu, Chin et al. (2012) menyatakan pihak Barat mempopularkan pendidikan Intervensi Abstinensi boleh mengurangi kehamilan yang tidak dirancang, jangkitan infeksi seks dan HIV/AIDs. Underhill et al. (2007), menyatakan terdapat pula segolongan orang Barat tidak menyokong kegunaan abstinence, malah mereka lebih cenderung kepada abstinence-only dan Comprehensive Sexuality Education (CSE), (Ott & Santelli, 2007). Namun, didapati kedua-dua

modul ini kelihatan gagal menangani isu remaja. Perkara ini disebabkan Barat melindungi pelaku dari aspek Hak Asasi Manusia, tambahan lagi dalam Pendidikan Abstinensi dan CSE ini tidak terdapat aspek kegerunan dalam hukuman. Maka, segolongan remaja yang dikenali sebagai remaja berisiko mudah terkesan dengan perubahan ini tambahan pula, tidak ada bimbingan sewajarnya dari mana-mana pihak.

Penglibatan remaja dengan berbagai kelakuan seks ini terdedah kepada pelbagai penyakit yang sangat berbahaya. Berdasarkan Harden (2014), remaja membentuk sikap ketidakmampuan berfikir secara rasional atas tingkah laku seksual sama ada baik buruk perbuatan itu. Hal ini seiring dengan Hamsan dan Mohamad (2010) menyatakan bahawa pada perkembangan pertama berlaku ialah termasuk perubahan hormon dan fizikal remaja. Bagaimanapun, Subhi et al. (2012) menjelaskan seseorang remaja mula terjebak dengan jangkitan virus kelamin apabila mereka mula ketagihan seks dan bertukar-tukar pasangan. Salah satu bahaya seks terlarang adalah kerana penularan penyakit melalui kegiatan seks bebas dan seks rambang (Mansur, 2012). Hasbullah (2016), menjelaskan kesan pengguguran bayi dalam kandungan boleh mengakibatkan sistem reproduktif rosak dan menjejaskan masa depan remaja. Hal ini berpunca dari kemahuan diri remaja itu sendiri dan agama Islam tidak membenarkan perbuatan ini dilakukan sama sekali. Oleh itu, remaja harus menjauhi kegiatan seks terlarang yang membolehkan sistem reproduktif tidak dapat berfungsi lagi dan menghalang kebahagiaan masa depan remaja itu sendiri.

Metodologi Kajian

Metod kajian ini dijalankan melalui pendekatan kualitatif dengan bentuk analisis dokumen dari bahan-bahan yang relevan seperti kitab ulama lampau dan ulama kontemporari, buku-buku teks sekolah rendah dan menengah serta tesis/ jurnal dari tahun-tahun lepas diperolehi dari perpustakaan.

Kajian ini bertujuan menjawab tiga (3) persoalan kajian, iaitu; Pertama, mengadakan empat (4) penyelarasan Pendidikan Abstinensi dengan Pendidikan Islam dilihat dari perbezaan yang terdapat daripada bahan-bahan yang dirujuk. Kedua, pandangan Islam mengenai perbuatan zina sehingga timbul jangkitan penyakit virus kelamin (STIs). Pendidikan Abstinensi dari pihak Barat yang menunjukkan kelahiran anak luar nikah dan sukar diubati sekiranya dijangkiti Penyakit Virus Kelamin (STIs) dan hal ini memberi kelainan sama sekali dengan

pendidikan Islam. Ketiga, kedudukan mengenai tujuh (7) perkara yang menunjukkan Pendidikan Kesihatan Seksual dan Reproduksi menjadi keutamaan dalam Islam.

Dengan itu, Masri Sulaiman (2003), menyatakan bahawa penyelidikan ialah proses penambahan pengetahuan tentang manusia dan alamnya. Dalam erti kata lain, Bryman dan Bell (2007) menyebut teknik kajian ini boleh menggunakan pelbagai strategi untuk mencapai tahap keabsahan yang tinggi. Oleh itu, kitab-kitab ulama lampau dan ulama kontemporari banyak memberi pengisian yang relevan. Begitu juga sumber dari buku-buku teks sekolah rendah dan menengah serta tesis dan jurnal diperolehi dari perpustakaan, memberikan banyak jawapan kepada ketiga-tiga persoalan kajian yang disebutkan.

Hasil Kajian

1. Penyelarasan Pendidikan Abstinensi Barat dengan Pendidikan Islam dalam Menangani Punca Jangkitan Virus Kelamin.

Pendidikan Abstinensi dari Barat perlu diselaraskan dengan pendidikan Islam yang berasaskan al-Quran dan sunnah Rasulullah SAW. Berdasarkan Buku Laporan Tahunan 2017, dikelolakan oleh JAKIM, ada penambahbaikan Undang-Undang Keluarga Islam dan Undang-Undang Tatacara Jenayah Syariah bagi memastikan usaha penyelarasan, penyeragaman dan pemerkasaan undang-undang Islam. Oleh itu empat penyelarasan perlu diuraikan mengenai Pendidikan Abstinensi Barat dengan Pendidikan Islam iaitu seperti berikut:

1.1 Pengisian ilmu dan amal

Penyelarasan pertama ini merupakan langkah awal bagi melahirkan manusia yang bertaqwa dan berakhlak mulia. Price (2020) dan Khanna et al. (1992) berhujah bahawa pengisian ilmu dan amal sebagai melengkapi fizikal, mental dan fungsinya serta melenyapkan penyakit yang bermula dengan kesihatan seksualiti dan sistem reproduktif. Chandiramani (2005), turut menyatakan wanita seharusnya mencapai piawaian tertinggi bagi kesihatan seksual dan reproduktif mereka.

Ilmu mengajar manusia supaya sentiasa melahirkan kewaspadaan agar tidak timbul kemuncak keghairahan semasa bercinta. Pada setiap pertemuan antara lelaki dan perempuan, Islam menggalakkan ada wakil peneman dari pihak wanita dengan pengetahuan ahli keluarga untuk suai kenal tentang perkahwinan. Islam melarang lelaki mahu menggauli wanita sebelum nikah dan menggunakan kondom bagi mengelakkan kehamilan luar nikah dan seterusnya

jangkitan virus kelamin. Sekiranya berlaku pelanggaran akhlak, maka hukuman dijalankan setelah mengambil kira faktor-faktor kesalahan tersebut. Bagaimanapun, hukum wajib ialah perbuatan apabila dikerjakan akan diberi redha Allah taala dan jika ditinggalkan akan mendapat siksaan sepertimana dijanjikan oleh yang Maha Berkuasa, (Al-Zuhaily, 2005).

Ketetapan agama Islam menjadi tenaga dan pencetus utama untuk membentuk peribadi yang baik dan akhlak yang terpuji (Haron Din, 2001). Dalam erti kata lain, kemaslahatan umum mengatasi kemaslahatan individu, di mana syariat Islam tidak diturunkan untuk menghukum bahkan untuk mendidik manusia. Seharusnya setiap manusia itu perlu mengetahui peranan ilmu terhadap perkembangan diri seseorang itu, sama ada menjadikan manusia itu terpuji atau pun tercela. Ilmu tanpa amal akan membawa manusia itu ke tahap bahaya dan begitu juga amal tanpa ilmu akan menjurus kepada kebinasaan. Ilmu dan amal perlu diperolehi secara tekun dan bersungguh-bersungguh bagi menjamin keutuhan iman seseorang. Oleh itu, tujuannya jelas iaitu memelihara tujuan pensyarian hukum Islam dengan memelihara ilmu dan amal yang berasaskan *maqasid ash-shariah*.

1.2 Peningkatan pengetahuan ibubapa dan remaja mengenai jenis kesalahan jenayah Syariah

Penyelarasan kedua ini adalah perlu meningkatkan pengetahuan ibubapa dan remaja untuk mengetahui jenis kesalahan jenayah Syariah ini. Kesalahan jenayah ini bersabit di bawah hudud dan qisas, namun, hanya disabitkan kesalahan di bawah takzir kerana pelakunya adalah kanak-kanak. Sekiranya ibubapa dan remaja tidak mempunyai pengetahuan mengenai penyakit ini, lantas mereka akan mengambil ringan tentang kehinaan dan keazaban penyakit yang dikenali sebagai jangkitan virus kelamin. Selain itu, ibubapa sendiri tidak mengambil tahu aktiviti anak sama ada mereka ada terlibat atau tidak dengan pergaulan bebas. Sekiranya anak terlibat, mahu atau tidak, proses pemulihan perlu dilakukan terhadap anak yang telah terlibat dengan hal tersebut. Hal ini didapati banyak implikasi buruk sekiranya tidak dibendung dari awal lagi.

Jangkitan virus kelamin yang menyebabkan gangguan psikologi dan kemelaratan penyakit tertular ini yang dikategorikan sebagai boleh membawa maut (Ulwan, 2015). Menurut para pengkaji menyebutkan tentang kepedulian masyarakat masih terlalu rendah dan punca jangkitan virus kelamin ini bertebaran secara meluas. Remaja yang terlibat dalam risiko kelakuan seksual ini mengalami masalah mental yang mengganggu perkembangan pelajaran mereka dan penderitaan yang sangat berat sehingga menyebabkan kematian. Oleh itu, ibu

bapa dan remaja sepatutnya menyertai kuliah yang menerangkan jenis kesalahan ini dan dengan ini meningkatkan lagi perspektif ibubapa dan menjauhkan mereka dari kelalaian terhadap isu ini. Sexuality Information and Education Council of the United States, (SIECUS, 2004).

1.3 Pendidikan seksualiti Islam menyarankan remaja supaya menjejaki akhlak tasawuf

Penyelarasan ketiga ini merupakan suatu keluhuran sifat istiqamah dan kewarakan yang dimasukkan ke dalam hati. A. Gani (2015) menyatakan akhlak tasawuf merupakan pengertian lahiriah dan batiniah serta merupakan alat kawalan kejiwaan dan sosial bagi individu dan masyarakat. Turnbull et al. (2008) menyatakan dari pandangan *Department for Education and Employment* (DfEE), di United Kingdom melihat dari sudut perkahwinan memberi ikatan yang sihat dalam Islam. Remaja disarankan supaya menyelaraskan perasaan luhur ketika tidak membuka mata, telinga, tangan, lidah, mulut, kaki dan paha untuk pelaksanaan persetubuhan. Oleh itu, dengan pegangan tersebut, mereka berkeupayaan menangani lapar dengan berpuasa, berpakaian sederhana dan berbudi luhur sesama insan dan meninggalkan perselingkuhan.

1.4 Menjauhi Perjuangan Ideologi Barat Mengenai Penyakit Virus Kelamin (STIs)

Penyelarasan keempat adalah mengenai perjuangan ideologi Barat tentang persetujuan melakukan seksual sesama sendiri. Perjuangan ini disokong oleh golongan Liberalism, G25 dan Sekularisma di mana perjuangan itu berasaskan Hak Asasi Manusia. Perjuangan ini adalah menjadi suatu ancaman kepada Islam dan mereka mentafsir semula al-Quran dan al-Hadith dengan menggunakan rasional kecerdikan akal (Yusof & Nordin, 2005). Kepandaian akal yang tidak akur pada syariat tidak boleh dominan dalam mentadbir Pendidikan Abstinan dan jangkitan virus kelamin (Zarif & Abdullah, 2015).

Pendidikan seksualiti merupakan satu pengaruh terhadap kehidupan setiap manusia di mana dunia ini akan berkembang. Namun yang menggugatkan adalah seks bebas iaitu melakukan hubungan tanpa ikatan perkahwinan yang sah dan bertukar-tukar pasangan melakukan seks rambang.

Perbuatan zina merupakan perbuatan keji yang menimbulkan dosa sosial dan menimbulkan penularan penyakit HIV/AIDS. Penyakit ini didapati sulit untuk disembuhkan sehingga menyebabkan perkahwinan juga boleh dibubarkan. Kejahatan nafsu manusia yang mengenyepikan perkahwinan dan naluri seksual disalurkan dengan cara yang bertentangan

dengan nilai Islam. (Sidi Gazalba, 1981). Keluarga yang bersatu pada asalnya dijadikan alasan untuk menuntut perceraian oleh salah satu pasangan. Dengan itu, hukuman yang berat dikenakan bukan hanya terhadap pelaku, malah seluruh pihak yang terlibat dengan kegiatan perzinaan (Abu al-Ghuddah, 1998).

Bagaimanapun, Malaysia menerima Deklarasi Kaherah 1994, dan membina pendidikan berasaskan Maqasid Syariah serta tidak dipengaruhi oleh Hak Asasi Manusia di Barat (Aziz, 2007). Oleh itu, akal rohaniyah yang akur pada syariat dan mencerminkan sikap *al-akhlak al-karimah* dapat mendidik dengan fitrah dan mampu menangani permasalahan dengan kewibawaan yang berpotensi dapat menjamin keselamatan yang abadi.

Sahal Mahfudz (1994) yang memetik pendapat dari para Imam Mazhab, memahami zina seperti berikut:

- i. Menurut Syafi'iyah, zina adalah perbuatan laki-laki memasukkan penisnya ke dalam lubang vagina perempuan yang bukan isteri tanpa *syubhat*.
- ii. Menurut Malikiyah, zina adalah perbuatan laki-laki menyenggamai perempuan lain yang bukan isterinya pada lubang vagina atau duburnya.
- iii. Menurut Hanafiyah, zina adalah persenggamaan antara laki-laki dan perempuan di vaginanya tanpa *syubhat*.

Kebanyakan remaja tidak dapat menahan diri dari aktif dengan kegiatan seks tanpa mempedulikan perasaan orang sekeliling. Kajian Mohammad dan Ishak (2014) menunjukkan rakan sebaya mempunyai dorongan utama untuk remaja terlibat dengan masalah pergaulan bebas dan merasa bangga dengan penglibatan tersebut. Kebanggaan remaja adalah berdasarkan keseronokan apabila mendapat perhatian dari pasangan berbanding rakan sebaya yang tidak mempunyai pasangan. Hasil kajian Abg Ghafar (2010), di Taman Seri Puteri memberikan pandangan yang berbeza-beza bagaimanapun motif utama melakukan hubungan intim adalah perhatian, kasih sayang, kebahagiaan daripada pasangan dan sanggup melakukan apa saja untuk tujuan tersebut.

Mengikut kajian Abdullah et al. (2014), remaja berumur antara 15-17 tahun mengalami kehamilan dengan teman lelaki namun, apa berlaku sebaliknya apabila dimungkirkan oleh pasangan dan melahirkan bayi bersendirian atau pun remaja mengalami keguguran pada usia remaja. Bayi yang dilahirkan menjadi bebanan dan remaja mengalami kemurungan, tanpa berfikir panjang, bayi tersebut menjadi mangsa buangan atau pun mangsa pembunuhan yang

kejam. Dari itu, berlaku satu kejahatan kesan dari kesulitan hidup dan timbul kerosakan sistem reproduktif yang boleh memusnahkan masa depan remaja tersebut.

Kajian KPWK M mendapati bahawa remaja antara 13-17 tahun yang pernah terlibat dengan seks terlarang ini, 11.3 peratus yang didapati kehamilan dan ini menyebabkan kelahiran sebanyak 60.8%, mati dalam kandungan (8.5%), digugurkan (31.1%), keguguran (24.1%). Menurut Alphonsus (2003), seks merupakan suatu kuasa dalaman yang paling utama dalam mempengaruhi tingkah laku yang negatif. Maka dari itu, berlaku kelangsungan manusia yang defektif dengan kehamilan yang tidak dikehendaki dengan jangkitan virus kelamin. Remaja menghadapi jangkitan virus kelamin ini diklasifikasikan sebagai penyakit menular yang destruktif kepada kesihatan manusia.

Penyakit yang ditakuti ialah *Chlamydia Trachomatis* menyebabkan kemandulan pada wanita dan bagi lelaki, zakar akan mengeluarkan cecair dan pengalaman kencing amat memedihkan kerana ia berisiko menjangkiti uretra dan testis. Gonorea (penyakit kencing nanah) boleh menyebabkan wanita mengalami kehamilan ektopik di mana janin membesar di luar rahim dan boleh membawa maut kepada janin dan bakal ibu terbabit. Lelaki pula boleh menghidap kerosakan sperma (epididymitis) dan mampu merebak ke *rectum* menyebabkan kegatalan, pendarahan, dan kek uningan seperti nanah. Ketuat Genital (Human Papilloma Virus) juga mengakibatkan barah mulut, ketuat kemaluan, kanser serviks dan jangkitan sifilis kronik berisiko mengalami kerosakan otak dan jantung, (Richard, 2006).

HIV /AIDS merupakan satu penyakit yang kronik dan sangat ditakuti di mana sistem imunisasi tubuh badan pelaku sangat lemah dan peningkatan jumlah pengidap AID ini disebabkan oleh faktor sosial dan kedudukan peranan serta tingkah laku seseorang. Wanita yang hidup dengan HIV positif, bukan sahaja menjejaskan kesihatan mental, tetapi juga seksual dan reproduktif, juga sumber manusia. Selain itu, wanita ini turut mengalami kemurungan, insomnia, menjadi malu dan rasa terasing, (Orza et al., 2015). Penyebaran penyakit virus HIV/AIDS dan sebagainya ini tergolong dalam satu kemudaratan umum (al-dharar al-'amm), Al-Quran dan al-Hadith memberikan tuntutan dari sudut kemaslahatan termasuk memelihara kesihatan dan membentuk manusia yang berkualiti. Hasil Muzakarah Nasional MUI (1995), tentang HIV/AIDS di Bandung telah menyimpulkan bahawa penyebaran virus HIV/AIDS di Indonesia telah sampai pada tahap yang kritikal (al-dharar al-'amm). Kelompok perilaku berisiko tinggi dan begitu juga di Malaysia yang menghadapi tingkat penyebaran yang cepat dan

mendadak. Islam berpandangan bahawa zina adalah suatu perbuatan yang mengundang musibah dan kelakuan ini sangat dimurkai Allah SWT.

Di Malaysia, tahun 2000, jumlah jangkitan HIV/AIDS dalam kalangan wanita melebihi 400 kes dan tahun 2006 hingga 2009, kes wanita dijangkiti 875 kes dan tidak dinafikan bahawa HIV/AIDS dianggap sebagai penyebab utama kematian dalam kalangan penghidap sejak sekian lama (UNAIDS, 2004; WHO, 2009). Kematian dikesan sekitar tahun 1986 sehingga akhir tahun 2017, telah mencecah 42,864, hasil penggunaan vaksin atau terapi antiretroviral yang semakin meningkat. Sumber: Kementerian Kesihatan Malaysia; Malaysia AIDS Council (MAC), 2017. Aisyah @Eshah Mohamed. (2002) menyatakan mereka dilihat sebagai golongan yang menerima hukuman dan banyak organ yang terlibat sebagai satu kemudahan tersembunyi selama giat di sebalik kesedaran sementara. Mashrom dan Rahimah (2016), menyatakan bahawa pengidap penyakit ini terjejas sama ada dari segi ekonomi atau aspek pekerjaan sosio-budaya di mana mereka akan kehilangan rakan-rakan dan dipandang hina oleh masyarakat. Oleh itu, Islam mewajibkan menahan diri dan akur pada hukum syarak yang telah ditetapkan oleh Allah SWT.

2. Kedudukan Pendidikan Kesihatan Seksual dan Reproduksi dalam Islam

Syariat Islam merangkumi semua hukum agama sama ada yang berkaitan dengan kewujudan dan kepercayaan tauhid yang mendalam serta tiada berbelah bagi (al-'itiqad) terhadap Ilahi. Perbuatan bersifat praktis yang merangkumi hubungan seseorang individu dengan Ilahi (al-'ibadat) yang bersifat zahir dan rohaniah serta tujuan syariat untuk menegakkan keadilan untuk seluruh umat (Murad, 2003). Hubungan sesama manusia dengan kerendahan hati budi dan pekerti serta penyucian jiwa (al-akhlaq/al-tasawwuf) diperlukan oleh setiap manusia maupun orang yang tak bermoral sekali pun. Di sini jelas menunjukkan akhlak begitu penting untuk mengatur kehidupan yang lebih baik (Haron Din, 2001). Syariat Islam juga telah menjelaskan sejak lebih 1400 tahun yang lalu bahawa setiap manusia yang dilahirkan suci dan bebas daripada dosa, tidak seperti dakwaan sesetengah kepercayaan yang lain (Keene, 2002), dan perbuatan zina sebagai sesuatu yang wajib dijauhi dari umatnya. Seandainya berlaku, maka adalah wajar dikesali dan melakukan perkara berikut:

2.1 Perkukuhkan Jiwa Tauhid, Ibadah dan Akhlak

Pengertian bertauhid kepada Ilahi dan berakhlak mulia merupakan suatu pembawaan dari dalam jiwa yang menampakkan kemampuan manusia melahirkan pelbagai kebijaksanaan. Menurut Quasem (1975), akhlak ialah suatu sikap (hay'ah), mengakar dalam jiwa

yang melibatkan tabiat, perangai, tingkahlaku dan budipekerti yang selaras dengan tuntutan syarak. Jika sikap itu lahirnya perbuatan yang baik dan terpuji, maka ia disebut akhlak yang baik dan juga sebaliknya. Hamka (1983) mengatakan tentang pepatah Arab bahawa bukan tubuh badan yang menjadi pandangan, namun lantaran jiwa manusia yang perlu disempurnakan. Tubuh yang tidak mempedulikan perbuatan keji (al-fahisyah) iaitu perbuatan zina atau penyimpangan orientasi seksual akan terkait dengan masalah sosial dan jangkitan infeksi tersebut. Ada remaja yang melakukan homoseksual biasanya melakukannya di depan khalayak ramai tanpa ada sedikit rasa malu. Jiwa manusia yang terlibat tidak mencapai kesempurnaan dan menuju kebinasaan.

Dari itu, Ahmad (1975), memetik dari Imam al-Ghazali yang mendefinisikan manusia yang dapat menyempurnakan sifat peribadinya, justeru berusaha demi kebaikan sesama manusia dan mengabdikan diri kepada Ilahi. Kedudukan akhlak yang nalurnya tunduk pada hawa nafsu atau akal yang waras menekankan bahawa sifat peribadi yang jujur dan ikhlas dengan diri sendiri (Haron Din, 2001). Setiap perlakuan ibadah serta agama Islam menjamin kebahagiaan di dunia dan akhirat (Haron Din, 2001). Al-Quran begitu luas membahas masalah berhubungan dengan akhlak yang dapat dinikmati secara integral apabila kesemua nilai akidah, syariat dan akhlak dapat dilaksanakan (Draz, 2008). Akidah, ibadah dan merupakan satu gagasan ilmu dan akhlak Islamiah serta prinsipnya adalah bersumber kepada wahyu dan bersifat universal. Oleh itu, ini menunjukkan bahawa Pendidikan Kesihatan Seksualiti dan Reproduksi memberikan kejujuran dan keikhlasan sebagai sifat asas untuk mendalami ilmu tauhid, ibadah dan akhlak yang sangat diperlukan oleh setiap individu dalam Islam.

2.2 Amalan Respiritualiti dalam Islam

Akhlak dalam Islam, memerlukan pertanggungjawaban (accountability) kepada manusia yang leka dengan kelalaian. Mereka seharusnya kembali melakukan respiritualiti kepada Ilahi setelah meninggalkan aktiviti spiritualiti yang seharusnya menyediakan jalan pembebasan daripada Allah SWT (Fahmi & Susanto, 2018). Maka, gejala seksual yang mengancam kehidupan beragama atau jahiliah moden yang berasaskan hawa nafsu tidak diatasi dan menolak apa yang dikatakan hidayah Allah (Outb, 1985). Golongan remaja, melakukan despiritualiti terutamanya berlatarbelakangkan keluarga yang tiada pendidikan asas, giat melakukan perzinaan tanpa menyedari akibat jangkitan virus kuman.

Muhammad Daud Ali, (2011), menyatakan ruang lingkup akhlak dalam Islam meliputi semua aktiviti manusia dalam segala bidang kehidupan. Kebiasaannya, kebanyakan remaja

menunjukkan tahap yang rendah dalam pengetahuan ibadah dan mengabaikannya lantas mereka mudah terjerumus dalam tingkah laku yang negatif. Pengetahuan tauhid boleh diertikan sebagai mengukuhkan lagi peribadi manusia untuk melakukan ibadah kepada Ilahi. Darjat al-Quran lebih tinggi dari segalanya dan hikmahnya meliputi sekalian alam. Sepertimana hujjah yang pernah dikatakan oleh Manna Khalil Al-Khattan, (1996), bahawa Rasulullah s.a.w diturunkan Allah untuk mengeluarkan manusia dari jalan yang gelap kepada yang terang dan membimbing mereka ke jalan yang lurus. Hal ini bererti manusia perlu menjalani suatu jalan spiritualiti yang kaedahnya sempurna menurut al-Quran.

Hassan (2011) melihat kepentingan pendidikan, media dan masyarakat dalam membina nilai-nilai akhlak serta pertanggungjawaban dan keimanan seseorang boleh diukur dengan melihat perilaku akhlaknya (Hassan, 2001). Menurut Zakaria dan Zulkifli (2017) akhlak sebagai asas kepada sistem nilai Islam dan ibu bapa bersetuju akan tanggungjawab mereka walaupun pada tahap mana pembelajaran anak. Hal ini seiring dengan Zaydan, A.K. (1993), menerangkan bahawa masyarakat akan menjadi baik sekiranya setiap keluarga itu baik. Bagaimanapun, kerendahan hati seseorang berbudi pekerti santun membawa kepada berjiwa lembut dan berhemah tinggi. Oleh itu, Pendidikan Seksualiti dan Reproduksi menyatakan bahawa perlunya meninggalkan despiritualiti atas segala larangan Ilahi dan kembali melakukan respiritualiti atas setiap keterlanjuran serta menghayati proses spiritualiti dalam erti kata yang sebenar.

2.3 *Al-Daruriyyah Al-Khams*

Maqasid syariah *Al-Daruriyyah Al-Khams* menjadi alat penting untuk merancang pembangunan Negara yang sesuai dengan syariat termasuk hal perancangan golongan remaja. Al-Ghazali (t.th.) membahagikan *Al-Daruriyyah Al-Khams* kepada lima (5) prinsip dalam *mabadi al-khamsah* atau *al-usul al-khamsah* iaitu memelihara agama (hifz al-din), nyawa (hifz al-nafs), akal (hifz al-'aql), keturunan atau kehormatan (hifz al-nasl/al-'irdh) dan harta (hifz al-mal). Selain itu, syariat Islam juga bermatlamat untuk menjana kemaslahatan (kebaikan dan manfaat) serta mengelak mafsadah (keburukan dan bahaya). Bagaimanapun, pemeliharaan lima prinsip ini sukar dilakukan sepertimana disebut oleh (Sudarsona 1990), golongan remaja di mana sahaja baik di Timur mahu pun di Barat melakukan keburukan ataupun juvenile delinquency (kenakalan remaja). Muhyidin (2014), menyatakan konflik sesama keluarga di mana mereka berkeliaran sehingga larut malam dan mengambil minuman keras, mendatangkan ancaman terhadap keselamatan jiwa orang lain serta nafsu berahi yang menuruti syahwat.

Dalam kitab *Bidayatul Mujtahid*, Ibn Rusyd (t.th.) menyebutkan bahawa zina terjadi karena persetubuhan yang tidak sah ke atas orang yang digauli dan pengertian ini sudah disepakati oleh para ulama. Berzina dengan mengeluarkan sperma dengan tangan untuk menikmati kepuasan seksual, alat indera digerakkan dalam melakukan homoseksual (lelaki dengan lelaki), lesbian (wanita dengan wanita), dan oral seks juga bersetubuh dengan binatang. Hal ini menjadi fenomena dalam sesuatu negeri itu bererti mereka menghalalkan azab Allah SWT. Maka, segala tindak tanduk yang diketengahkan oleh individu, masyarakat tidak memelihara prinsip *Al-Daruriyyah Al-Khams*.

Oleh itu, diikuti dari Pendidikan Seksualiti dan Reproduksi bahawa remaja seharusnya mengambil kira setiap prinsip *Ad-Dharuriyyah al-Khams* yang dinyatakan bagi menyelamatkan zuriat yang sah dari segi undang-undang Islam.

2.4 Ibu Bapa Mendidik Anak dengan Hikmah

Ibu bapa mendidik anak dengan penuh hikmah dengan limpahan kasih sayang. Ibubapa merupakan individu paling hampir kepada perkembangan peribadi anak dalam setiap institusi keluarga, (Abdul Hamid et. al., 2011). Kebijaksanaan ibubapa akan mncorakkan pertimbangan secara lahiriah dan rohaniah serta mewujudkan hubungan hormat satu sama lain, (Abdul Rahim et.al., 2006). Abdullah Yusof (1979) memberikan sinonim dengan makna *Kamus Dewan* (Baharom et al., 2005), perkataan budi bermaksud akal, sifat dan perbuatan baik, bicara dan daya upaya, manakala, pekerti merujuk kepada perangai, tingkah laku, watak kelakuan dan akhlak. Hal ini disimpulkan sebagai keperibadian manusia dan ibu bapa seharusnya menanamkan pendidikan seawal usia kanak-kanak. Sifat keperibadian yang ada kecenderungan berfikir mengikut akal budi dan bertindak dengan penuh kesantunan budi bahasa akan membolehkan mereka memiliki sifat istiqamah dan wara sebaik meningkat dewasa.

Namun, sekiranya pendidikan tidak diawasi pada peringkat awal remaja, mereka akan terjebak dalam kalangan remaja berisiko, yang berkelakuan seperti tontonan video lucah dan *chatting* di alam maya. Kajian Pakianathan (2016), mendapati bahawa remaja ini mempunyai keinginan dan kebebasan yang tinggi dalam mencuba segala yang baru seperti kerelaan melakukan perzinaan (Pak, 2010). Hormon wanita (estrodial) meningkat secara mendadak dan hormon lelaki (testorone) melonjak tinggi pada tahap perkembangan seks paling aktif (Glasier et al, 2006). Aktiviti seksual luar nikah dan konflik buangan bayi yang berlaku dalam keluarga menjadi faktor penyebab berlaku ketidakstabilan emosi dari kalangan remaja. Zakaria dan Zulkifli (2017) menyebut ramai remaja yang terjebak disebabkan oleh permasalahan yang

melingkungi mereka seperti keluarga yang berpecah belah, penderaan seksual keluarga, ketagihan pornografi dan penyalahgunaan dadah serta keganasan yang tidak terkawal. Mereka memupuk percintaan dengan keadaan yang menyimpang dari ketentuan hukum, adat dan kesopanan dalam Islam. Akbar (1983) menyatakan keterlanjuran berlaku dan perbuatan suka sama suka walaupun bukan pada haknya, menyebabkan akhlak yang negatif menimpa masyarakat.

Namun, remaja yang memiliki *resilien* yang tinggi, didapati kurang mempunyai ciri-ciri berisiko tersebut. Perjuangan menahan nafsu adalah jihad dan *ubudiah* yang membolehkan anak berfikir dan bertindak menyelamatkan akhlak mulia. Remaja dilatih untuk meninggalkan perlakuan nafsu dengan pendirian yang benar dan tetap. Maka, Allah memelihara seseorang yang sentiasa menjauhkan diri dengan dosa, maksiat dan syubhah. Berasaskan Al-Quran, aplikasinya dalam menegakkan disiplin akidah, syariah dan nilai-nilai akhlak yang berhikmah itu satu keutamaan. Oleh itu, kedudukan Pendidikan Seksualiti dan Reproduksi mendapati bahawa setiap ibu bapa harus memberi pendidikan secara berhikmah menjadi keutamaan bagi semua pihak.

2.5 Menjaga Tujuh Anggota Badan

Pemahaman menjaga ketujuh anggota badan, sebagai akhlak yang sesuai dengan syariat. Zulpaiddi (2010), menyatakan bahawa satu kaedah mengatasi seks ialah menjauhi pengajaran seks instruktif. Menurut Dewi Indrawati (2005), melihat dari perspektif Akbar (1982), menyimpulkan bahawa pendidikan seksualiti (*tarbiyah al-jinsiyah*) membahaskan berkaitan membersihkan dan memuliakan tujuh anggota badan. Hal ini menjurus kepada akhlak yang mulia yang menentukan ke arah kebaikan dengan tujuan untuk mencapai kebahagiaan (Ya et al., 2012).

Pendidikan seksual di Barat memberi kebebasan untuk memenuhi tuntutan nafsu syahwat berdasarkan hak asasi manusia. Mereka tidak memandang penting pada Institusi perkahwinan dan kebanyakan keluarga dibina dari anak luar nikah. Pendidikan Barat membenarkan kebebasan mutlak manusia yang mengakibatkan kehamilan, tambahan lagi dijangkiti virus kelamin (Ashraf, 1998). Pendidikan Abstinensi dan *Comprehensive Sexuality Education* gagal menemui jalan penyelesaian terhadap perkara ini. Pendidikan seksualiti Islam berpandangan perkara ini harus diatasi segera dalam Islam. Oleh itu, kedudukan Pendidikan Seksualiti dan Reproduksi menyatakan bahawa kembali memelihara ketujuh anggota tubuh badan memberi tanda keluhuran iman di dada.

2.6 Akal *Taklifiyah*

Bahagian anggota manusia iaitu akal (*al-'aql*), yang merupakan anugerah Ilahi yang paling utama dan membolehkan manusia itu menjalani kefungsi kehidupan biasa. Menurut Ibn Manzur (1958), akal bermaksud memperoleh ilmu dan pengalaman serta berupaya menahan diri dan kebijaksanaan. Menurut Azmi dan Wahab (2013), yang dipetik dari al-Harith al-Muhasibi (1398) menyatakan akal adalah sebagai tabiat (*gharizah*) untuk mengetahui ilmu bersifat penelitian (*nazariyyah*). Dengan itu, akal yang bertempat di bahagian otak yang bersifat penelitian, Abdul Ghani (2017) memetik dari saintis Barat bahawa perubahan bahan kimia neurotransmitter bahagian tengah depan otak (*ventral tegmental area*) akan mengecil dan melemahkan fungsi kawalan badan. Cline (2008) menegaskan ketagihan pornografi mengakibatkan penyakit seperti barah yang sukar disembuhkan. Menurut Reisman (2010), ketagihan pornografi menjadikan segala pandangan berahi adalah benar dan menggiurkan. Dengan itu, perbuatan menjauhi perzinaan adalah mengetahui melalui penelitian akal dan menyatakan *taklifiyah* (pertanggungjawaban) bagi menjauhkan masyarakat daripada sifat tercela. Namun, pornografi antara perkara yang boleh menyebabkan sikap tercela dan kemerosotan jiwa akibat kesan ketagihannya melebihi dadah. Oleh itu, kedudukan Pendidikan Seksualiti dan Reproduksi menggesa supaya sebenarnya memelihara akal yang bersifat nampak dan akal fikiran kerana ia merupakan yang paling utama dalam kehidupan.

2.7 Hubungan Sosial Remaja

Hubungan sosial remaja dilihat dari pembelajaran sosial yang menunjukkan pergaulan dan tingkahlaku yang positif. Berne (1964), menyatakan perasaan, pemikiran dan tingkah laku manusia pada dasarnya tidak terlepas dari pengaruh persekitaran dan manusia mempelajari dengan menggunakan peta kognitif dengan alat petunjuk dan jalan. Prinsip pendidikan Islam yang bertujuan berbakti terhadap diri sendiri, keluarga, masyarakat dan tanah air. Pengaruh persekitaran yang positif membolehkan seseorang mempunyai matlamat yang muktamad. Hasan (1991), menyatakan bahawa Ibnu Sina menuntut agar dijaga minat belajar, dan bakat naluri serta kesanggupan tabii mengikut landasan.

Namun, transformasi sosial menjadikan remaja sukar menyesuaikan diri dengan fenomena krisis nilai yang mempengaruhi struktur dan norma. Ismail (2008), menyatakan segelintir remaja memilih cara songsang sepertimana dalam sub-budaya *mat-motor* dan faktor risiko ini dikaitkan dengan menemui bahaya, kerugian atau kecederaan (Baharom et al., 2005). Gaya hidup *hedonism* menjerat remaja dengan hubungan seks luar nikah yang menimbulkan

pelbagai kerencaman emosi seperti kebimbangan (depressed), kemurungan (anxiety), ketagihan merokok, dadah, alkohol, gangsterisme (Egeland & Farber, 1984). Abdul Rashid (2006), menyatakan bahawa pengaruh faktor dalaman diri yang terlalu menuruti runtunan raging hormone menyebabkan remaja berisiko tidak memelihara kemaluan dalam pergaulan. Makhsin (2007) mengatakan bahawa perhatian sumbang yang dilakukan remaja seharusnya memberi perhatian khusus. Quasem (1975), menekankan pergaulan dengan orang-orang *solih* sebagai satu kaedah membentuk akhlak yang mulia dalam diri seseorang. Masyarakat melalui satu bentuk penyelesaian kolektif dengan arus perdana yang sangat kompleks dengan ancaman kemodenan.

Menurut Ibn Qayyim Al-Jawziyyah,(t.th.), tarbiyah Islamiyah ini bersifat syumul meliputi kaedah Tarbiyah Islamiyah yang terdiri dari berikut:

- a. Tarbiyah Imaniyah (mendidik iman) iaitu mentadabur sifat kesempurnaan dengan keluasan rahmat, tanda-tanda kekuasaan-Nya.
- b. Tarbiyah *Ruhiyyah* (mendidik rohani) iaitu mendalami sam'iyat, memperbanyakkan solat dan zikir bagi mendapatkan kekuatan jiwa.
- c. Tarbiyyah *Fikriyyah* (mendidik fikiran) iaitu meningkatkan keupayaan bertafakur (amalan hati) dan ibadah (fizikal) yang menghantarkan manusia kepada *ma rifatullah* (mengenal Allah).
- d. Tarbiyah *Atifiyyah* (mendidik perasaan) iaitu perasaan dalam naluri (instinct) manusia yang berupaya menggerakkan manusia dalam segala hal dalam kehidupan.
- e. Tarbiyah *Khuluqiyah* (mendidik akhlak) iaitu meluruskan akhlak yang sempurna dengan perbuatan yang baik (al-birr) dan mengosongkan kecintaan yang bathil.
- f. Tarbiyah *Iradiyah* (mendidik cita-cita) iaitu mendidik setiap Muslim mempunyai kesungguhan dalam setiap perkara yang dicita-citakan.
- g. Tarbiyah *Badaniyah* (mendidik jasadiyah) iaitu meliputi pembinaan badan di waktu sihat, pengubatan di waktu sakit, pemenuhan keperluan *nutrient* dan berolah raga.
- h. Tarbiyah *Ijtima'iyah* (mendidik bermasyarakat) iaitu masyarakat dididik untuk tidak menyakiti hati dan perasaan masyarakat di sekitarnya.

- i. Tarbiyah *Jinsiyyah* (mendidik seksual) iaitu dilakukan dengan memperbanyakkan pendidikan tentang bahaya dan kerusakan yang timbul, penyimpangan terhadap fitrah kelamin dan ancaman terhadap dosa zina.

Dengan sembilan (9) pendekatan tarbiyah Islamiyah ini, diyakini dapat membebaskan golongan remaja dari kekeliruan pemikiran dan *fahishah* sebagai satu perbuatan keji samada dilakukan secara terang-terangan atau bersembunyi. Oleh itu, digariskan dalam Garispanduan Pendidikan Seksualiti bahawa sosial remaja perlu berlandaskan faktor-faktor persekitaran yang mempengaruhi faktor motivasi akhlak manusia. Firman Allah SWT dalam surah al-An'am ayat 151 telah menyebut maksudnya "... Dan janganlah kamu hampiri kejahatan-kejahatan yang terang daripadanya dan yang tersembunyi...".

Begitu juga dengan firman Allah SWT Dalam surah al-Isra' ayat 32 telah menyebut maksudnya "*Dan janganlah kamu menghampiri zina, sesungguhnya zina itu adalah satu perbuatan yang keji dan satu jalan yang jahat.*"

Oleh itu, dalam melaksanakan peranan ini, ada dijelaskan dalam sebuah hadis Rasulullah SAW yang bermaksud Maksudnya: "*Daripada Abu Hurairah RA telah berkata: Rasulullah SAW telah bersabda: "Sesiapa membebaskan seorang mukmin dari suatu kesulitan dunia, maka Allah SWT akan membebaskannya dari suatu kesulitan pada hari kiamat. Dan sesiapa memberi kemudahan kepada orang yang berada dalam kesulitan, maka Allah SWT akan memberikan kemudahan ke atasnya di dunia dan akhirat. Dan sesiapa menutupi aib seorang muslim, maka Allah SWT akan menutup (aib) nya di dunia dan akhirat. Dan Allah SWT akan menolong hamba selama hamba tersebut menolong saudaranya ..."*

Kesimpulan

Kajian ini menjurus kepada tiga jawapan pokok persoalan kajian iaitu; Pertamanya, penyelarasan Pendidikan Abstinensi dari pihak Barat dengan Pendidikan Seksualiti Islam. Topik ini amat bermanfaat kepada golongan ibu bapa dan guru-guru serta lain-lain pihak yang berkecimpung dalam hal remaja. Golongan remaja itu sendiri harus menerima cabaran untuk memahami pengertian yang terdapat dalam penyelarasan tersebut. Penyelarasan ini lahir dari kesedaran untuk menjejaki sifat istiqamah dan warak sejak dari seawal usia kanak-kanak. Keduanya, pandangan Islam mengenai zina sehingga lahirnya jangkitan penyakit virus kelamin.

Islam mempunyai pandangan yang amat berbeza sekali mengenai perbuatan zina yang menimbulkan banyak implikasi yang amat serius. Pengguguran atau pembuangan bayi dan sebagainya serta jangkitan penyakit virus kelamin yang mengancam organ-organ yang digunakan untuk mengecapi kesedapan yang hanya sementara. Penderitaan akibat tekanan kesakitan penyakit seperti klamidia, gonorea, ketuat genital, sifilis dan HIV/AIDs yang perlu dihindari oleh remaja. Selain itu, mereka sering hanyut dengan stigma yang diberikan oleh orang lain, menyebabkan mereka terasa mahu bunuh diri, namun dikuatkan hati untuk mengelak kesesatan. Ketiganya, kedudukan Pendidikan Seksualiti Islam dari pandangan Islam, antaranya terdiri dari tujuh (7) perkara yang menjadi keutamaan. Ketujuh perkara tersebut iaitu; i). Perkukuhkan jiwa tauhid, ibadah dan akhlak; ii) Amalan Respiritualiti dalam Islam; iii) Al-Daruriyyah Al- Khams; iv) Ibu Bapa Mendidik Anak dengan Hikmah; v) Menjaga Tujuh Anggota Badan; vi) Akal Taklifiyah Anugerah Ilahi; vii) Hubungan Sosial Remaja.

Lihat dari kefahaman ketujuh perkara di atas, ibubapa, guru-guru dan semua pihak dapat memperelokkan diri sendiri dan diri remaja. Kefahamannya membolehkan remaja berkecimpung dalam pelbagai bidang dan paling mendasar ialah bertambah keimanan untuk menjauhi segala aktiviti seks. Dari pembelajaran yang diperolehi dari sembilan (9) ciri tarbiyah Islamiyah oleh Ibnu Qassim al-Jawziyah, memberikan ilham yang banyak untuk menjadikan semua pihak berperibadi mulia. Oleh itu, mereka tergolong dalam kalangan yang terselamat dari sebarang bahaya dan dirahmati Ilahi.

Rujukan

- A. Gani. (2015). Pendidikan Akhlak Mewujudkan Masyarakat Madani. *Al-Tadzkiyyah: Jurnal Pendidikan Islam*, 126-137.
- Abdul Ghani, S. F. (2017). Kecelaruan Jantina Boleh Dirawat. Dlm. *Utusan Malaysia*, 9 Disember 2017.
- Abdul Hamid, Z. et al. (2011), Hubungan antara Penglibatan Ibu Bapa dan Pencapaian Akademik Pelajar Miskin di Negeri Selangor. *Journal of Islamic and Arabic Education*, 3(2), 31- 40.
- Abdul Rahim et. al., (2006). *Institusi Keluarga Menghadapi Cabaran Alaf Baru*. Kuala Lumpur: Utusan Publication.

- Abdul Rashid, A. R. (2006). *Krisis Dan Konflik Institusi Keluarga*. Kuala Lumpur: Utusan Publication.
- Abdullah Yusof. (1979). *Kamus Sinonim*. Kota Bharu: Syarikat Diana Sdn Bhd.
- Abdullah, S., Ghani, S. A., Akil, S. S. S. M. S., & Faudzi, N. M. (2014). Relationship of parent and peer attachment with coping strategy among teenagers pregnancy. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 114, 334-338.
- Abg Ghafar, S. (2010). *Keinginan Melakukan Hubungan Intim Dan Kesannya Kepada Remaja: Kajian kes di Taman Sri Puteri, Bangi*. Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Abu al-Ghuddah, A. S. (1998). *Qararat wa Taushiyat Majma' al-Fiqh al-Islamy*. Damsyik: Dar al-Qalam.
- Ahmad, Z. A. (1975). *Konsepsi Negara Bermoral Menurut Imam al-Ghazali*. Jakarta: Bulan Bintang.
- Aisyah @Eshah Mohamed. (2002). Wanita, ketidaksetaraan sosial dan risiko jangkitan AIDS. *Akademika*, 61, 71- 89.
- Akbar, A. (1983). *Seksualitas ditinjau dari Hukum Islam*. Jakarta: Ghalia Indonesia.
- Al-Ghazali, A. H. (t.th.). *Dawabit Al-Maslahah Al-Syariah Al-Islamiyah Al-Syatibi, Al-Muwafaqah usul Al-Syariah*. Jil. 1.
- Al-Jawziyyah, I. Q. (t.th.). *Tuhfah al-Maulud bi Ahkam al-Maulud*. Beirut: Dar al-Fikr.
- Alphonsus, Y. S. H (2003) *Pengetahuan Seks Dan Sikap Terhadap Seks Di Kalangan Guru Sekolah Menengah*. Jabatan Psikologi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Al-Zuhaily, W. (2005). *Al-Fiqh al-Islamy wa Adillatuh*. Jil. 7. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.
- Ashraf, S. A. (1998). The concept of sex in Islam and sex education. *Muslim Education Quarterly*, 15(1): 37-43.
- Atkinson, J. S., Williams, M. L., Timpson, S. C., & Schønnesson, L. N. (2010). Multiple sexual partnerships in a sample of African-American crack smokers. *AIDS and Behavior*, 14(1): 48-58.
- Aziz, S.A. (2007). Muslim s Right to Freedom of Religion in Malaysia: Piercing Through the Confusion and Contradiction. *Malayan Law Journal*, 7.
- Azmi, M. F., & Wahab, M. R. (2013). Kedudukan Akal dalam Pendalilan Akidah. *Jurnal Teknologi*, 63(1): 31-39.

- Baharom, N. et al. (2005). *Kamus Dewan Edisi Keempat*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Berne, E. (1964). *Games People Play, The Psychological of Human Relationship*. London: Penguin.
- Brady, S. S., & Halpern-Felsher, B. L. (2007). Adolescents reported consequences of having oral sex versus vaginal sex. *Pediatrics*, 119(2): 229-236.
- Bryman, A. & Bell, E. (2007). *Business Research Method*. New York: Oxford University Press.
- Chandiramani, R. (2005). Mapping the Contours. In W. Chavkin & E. Chesler (Eds.). *Where Human Rights Begin: Health, Sexuality, and Women in the New Millennium*, 127(2):56-77.
- Chin, H. B., Sipe, T. A., Elder, R., Mercer, S. L., Chattopadhyay, S. K., Jacob, V. & Santelli, J. (2012). The effectiveness of group-based comprehensive risk-reduction and abstinence education interventions to prevent or reduce the risk of adolescent pregnancy, human immunodeficiency virus, and sexually transmitted infections: two systematic reviews for the Guide to Community Preventive Services. *American journal of preventive medicine*, 42(3): 272-294.
- Cline, V. B. (2008). *Pornography Addiction*. Website: <http://library.cityvision.edu/pornography-addiction>.
- Dewi Indrawati. (2005). *Pendidikan Seks dalam Perspektif Ali Akbar*. Tesis Pascasarjana, Universiti Islam Negeri Syarif Hidayatullah, Jakarta.
- Draz, M. A. (2008). *The Moral World of the Qur'an*. London: I. B. Tauris.
- Egeland, B., & Farber, E. A. (1984). Infant-mother attachment: Factors related to its development and changes over time. *Child Development*, 55(3): 753-771.
- Fahmi, M. N., & Susanto, S. (2018). Implementasi Pembiasaan Pendidikan Islam dalam Membentuk Karakter Religius Siswa Sekolah Dasar. *PEDAGOGIA: Jurnal Pendidikan*, 7(2): 85-89.
- Glasier, A., Glmezoglu, A. M., Schmid, G. P., Moreno, C. G., & Van Look, P. F. (2006). Sexual and reproductive health: a matter of life and death. *The Lancet*, 368(9547): 1595-1607.
- Hamka. (1983). *Tasauf Moderen*. Jakarta: Panjimas.
- Hamsan, H. H., & Mohamad, M. (2010). *Belia berisiko: profil, faktor penyebab & intervensi*. Kuala Lumpur: Institut Penyelidikan Pembangunan Belia Malaysia, Kementerian Belia dan Sukan Malaysia.

- Harden, K. P. (2014). A sex-positive framework for research on adolescent sexuality. *Perspectives on Psychological Science*, 9(5): 455-469.
- Haron Din. (2001). *Manusia dan Islam*. Jil. 1 & 2. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Hasan, L. (1991). *Asas-Asas Pendidikan Islam*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Hasbullah, F. (2016). Seksualiti Remaja: Isu dan Cabaran keluarga di Malaysia. *Seminar Isu-Isu seksualiti Peringkat Kebangsaan 2016*. Dewan Perdana, Universiti Sultan Mizan Zainal Abidin (UniSZA), Kuala Terengganu, 19 Mac 2016.
- Hassan, M. K. (2011). *Voice of Islamic Moderation from the Malay World*. Ipoh, Perak: Emerging Market Innovative Research (M) Sdn Bhd.
- Ibn Manzur, M. M. (1958). *Lisan Al-Arab*. Beirut: Dar Sadir.
- Ibn Rusyd. (t.th.). *Bidayatul Mujtahid wa Nihayatul Muqtaashid*. Jil. 2. Beirut: Dar al-Fikr.
- Ismail, R. (2008). *Kumpulan Mat Motor dan Perlumbaan Motosikal Haram: Suatu Tinjauan Sosiologikal. Dalam Transformasi Masyarakat: Cabaran Keluarga, Gender dan Sosiobudaya*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Keene, M. (2002). *World religions*. Oxford: Lion Publishing plc.
- Kementerian Kesihatan Malaysia, Council AIDS Malaysia (2017). Kuala Lumpur.
- Kementerian Pembangunan Wanita Keluarga dan Masyarakat (KPWK). (2014). *Kajian Penduduk dan Keluarga Malaysia Kelima*. Putrajaya: KPWKM.
- Khanna, J., van Look, P. F., & Griffin, P. D. (1992). *Reproductive Health: a key to a brighter future: biennial report: 1990-1991*. Geneva: World Health Organization.
- Murad, K. (2003). *Shariah: the way of justice*. Leicestershire: The Islamic Foundation.
- Laporan Tahunan JAKIM, (2017), Kuala Lumpur.
- Makhsin, M. (2007). *Sains Pemikiran Dan Etika*. Selangor: PTS Profesional.
- Mansur, A. (2012). Bahaya Pergaulan Bebas. *Utusan Malaysia Online*. Dilayari pada 7/2/2012.
- Mashrom, M & Rahimah, A.A. (2016). Sokongan Sosial Wanita yang dijangkiti HIV/AIDS. *SKIMXIV Proceedings I-M 2015*(2): 123-137.
- Masri, S. (2003). *Kaedah Penyelidikan dan Panduan Penulisan*. Kuala Lumpur: Utusan Publication & Distributors Sdn Bhd.
- Mohammad, F. M. & Ishak, M. Z. (2014). Gejala Hubungan Seks dalam Kalangan Pelajar: Satu Kajian Kes. *Seminar Kebangsaan Integriti Keluarga 2014*. UMS 11 Disember 2014.
- Muhammad Daud Ali. (2011). *Pendidikan Agama Islam*. Jakarta: PT. Raja Grafindo Persada.

- Muhyidin, I. (2014). Layanan Informasi tentang Perilaku seks dalam Bingkai Islam. *Konseling Religi: Jurnal Bimbingan Konseling Islam*, 5(1): 41-54.
- Muslim, I. (2005). *Sahih Muslim*. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah.
- Orza, L., Bewley, S., L ogie, C.H., Crone, E.T., Moroz, S., Strachan, S., Welbourn, A. (2015). How does living with HIV impact on women's mental health? Voices from a global survey. *Journal of the International AIDS Society*, 18(Suppl 5), 20289.
- Ott, M. A., & Santelli, J. S. (2007). Abstinence and abstinence-only education. *Current opinion in obstetrics & gynecology*, 19(5): 446-452.
- Pak, J. (2010). Growing problem of abandoned babies in Malaysia. *BBC News Asia-Pacific*.
- Pakianathan, P.Y. (2016). *Faktor-Faktor yang Mempengaruhi Salah Laku Seks Dalam Kalangan Pelajar Sekolah Menengah*. (Tesis Doktor Falsafah, Fakulti Pendidikan dan Pembangunan Manusia, Universiti Pendidikan Sultan Idris.)
- Paul, C., Fitzjohn, J., Eberhart-Phillips, J., Herbison, P., & Dickson, N. (2000). Sexual abstinence at age 21 in New Zealand: The importance of religion. *Social Science & Medicine*, 51(1): 1-10.
- Price, K. (2020). What is reproductive justice? How women of color activists are redefining the pro-choice paradigm. *Meridians*, 19(S1): 340-362.
- Quasem, M. A. (1975). *The Ethics of Al-Ghazali: A Composite Ethics in Islam*. Petaling Jaya, Selangor: National University of Malaysia.
- Outb, M. (1985). *Jahiliah Abad Dua Puluh*. Bandung: Penerbit Mizan.
- Reisman, J. (2010). *History & Science: Erototoxic Images drive Sex Trafficking Demand*. Diperolehi daripada http://www.drjudithreisman.org/archives/History_and_Science_-_Erototoxic_Images_Drive_Sex_Trafficking_Demand.pdf
- Richard, L. (2006). Sweet MD. *Clinical Gynecology*.
- Sahal Mahfudz. (1994). *Nuansa Fikih Sosial*. Yogyakarta: LKIS.
- Sidi Gazalba. (1981). *Diambang pintu perkahwinan*. Kuala Lumpur: Penerbitan Pustaka Antara.
- SIECUS. (2004). *Guideline for Comprehensive Sexuality Education: Kindergarten-12th Grade Education*.
- Subhi, N., Bakar, R. A., Ahmad, N., Hoesni, S. M., Ibrahim, F., & Mohamad, M. S. (2012). Hubungan seksual remaja: Antara cinta dan nafsu. *e-BANGI*, 7(1): 15-25.
- Sudarsona, S. H. (1990). *Kenakalan Remaja: Prevensi, Rehabilitasi dan Rasionalisasi*. Jakarta: Renika Ciptan.

- Sutmoller, F., Penna, T. L., de Souza, C. T. V., Lambert, J., & Oswaldo Cruz Foundation STD/HIV Prevention Group. (2002). Human immunodeficiency virus incidence and risk behavior in the Projeto Rio : Results of the first 5 years of the Rio de Janeiro open cohort of homosexual and bisexual men, 1994 – 1998. *International Journal of infectious diseases*, 6(4): 259-265.
- Turnbull, T., Van Wersch, A., & Van Schaik, P. (2008). A review of parental involvement in sex education: The role for effective communication in British families. *Health Education Journal*, 67(3): 182-195.
- Ulwan, A. N. (2015). *Tarbiyatul Aulad fil Islam*. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.
- UNAIDS. (2004). *Women and HIV/AIDS: Confronting the crisis*. Available from: <http://www.avert.org/women-hiv-aids.htm> [19 Ogos 2010]
- Underhill, K., Operario, D., & Montgomery, P. (2007). Abstinence-only programs for HIV infection prevention in high-income countries. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 75(4): 57-99.
- WHO. (2009). *Women and health: Today's evidence tomorrow's agenda*. Geneva: World Health Organization.
- Ya, R. et al. (2012), *Peranan Guru Pendidik Islam Menerusi Falsafah Pendidikan Islam Dalam Membentuk Kemenjadian Individu Murid Yang Berakhlak*. Bangi: Fakulti Pendidikan, UKM.
- Yusof, F. B. M., & Nordin, N. R. B. (2005). *Pandangan Gerakan Islam Liberal Terhadap Hak AsasibWanita*. http://eprints.utm.my/id/eprint/11541/1/Pandangan_Gerakan_Islam_Liberal_Terhadap_Hak_Asasi_Wanita.pdf
- Zakaria, S. M., & Zulkifli, N. A. (2017). Pengalaman remaja di rumah perlindungan dan perubahan dalam makna hidup. *Journal of Social Science and Humanities. eBangi-Special*, (3).
- Zarif, M. M. M & Abdullah, W. H. (2015). Kedudukan Dan Peranan Hadith Dalam Terjemahan Liberalism Terhadap Al-Quran. Dlm. K. Ahmad, A. S. Faisal & M. Abd Razzak (Pnyt.). *Salah Faham Terhadap Sunnah: Isu Dan Penyelesaian*. Kuala Lumpur: Penerbit APIUM.
- Zaydan, A. K. (1993). *al-Wajiz fi Usul-al-Fiqh*. Kaherah: Dar al-Tawzi' wa al-Nasyr al-Islamiyah.
- Zulpaiddi. (2010). *Pendidikan Seks pada Remaja Menurut Islam*. (Tesis Pascasarjana Universiti Islam Negeri Syarif Hidayatullah, Jakarta).

**Faktor Penglibatan Masyarakat Islam Tiga Wilayah Sempadan Selatan Thailand
dalam Pertandingan Seni Suara Burung Ketitir dan
Kefahaman Terhadap Status Hukum**
**Factors Influencing Muslim Community of the Tree Southern Provinces of Thailand
Participation in the Zebra Dove Bird Sound Competition and
Their Understanding of the Legal Status**

Muhammadhusnee Yanya¹

Asyraf Hj Ab. Rahman²

(Received: April 28, 2022; Revised: June 06, 2022; Accepted: June 29, 2022)

ABSTRAK

Pertandingan sukan tradisional berasaskan seni suara burung ketitir adalah popular dalam kalangan masyarakat Islam di tiga wilayah Selatan Thailand. Ini boleh dilihat, apabila aktiviti ini dipertandingkan hampir setiap hari kecuali hari Jumaat di kebanyakan tempat dan daerah. Kekeliruan masyarakat Selatan Thailand mengenai pertikaian para ilmuan agama tempatan terhadap status hukum menjadikan pertandingan burung ini masih aktif sehingga ke hari ini. Kertas ini membincangkan faktor penglibatan pertandingan dan tahap kefahaman peserta pertandingan burung tentang kedudukan hukum dalam pertandingan. Kertas ini menggunakan pendekatan kualitatif melalui kaedah temu bual terhadap 9 peserta pertandingan dan pemerhatian ikut serta di lokasi pertandingan. Kajian mendapati faktor minat atau kegemaran diri, faktor sosial, faktor mempromosi burung, faktor ekonomi dan hadiah sebagai faktor penglibatan pertandingan burung ketitir. Kajian juga mendapati rata-rata peserta masih berbeza pandangan terhadap status hukum pertandingan burung iaitu, harus hukumnya, kurang baik dalam beberapa aspek, tidak tahu dan mengandungi unsur perjudian kerana melibatkan bayaran yuran dan hadiah yang diambil dari sumber yuran tersebut.

Kata Kunci: *Burung Ketitir, faktor Penglibatan, Status Hukum*

---

¹ Islamic Studies Program, Pattani Community College, Pattani. (Corresponding author / Email : husneeyanya@gmail.com)

² Department of Nationhood and Civilization, Centre For Fundamental And Liberal Education, Universiti Malaysia Terengganu (UMT)

ABSTRACT

Traditional sports competitions based on the art of the bird's sound are popular among the Muslim community in the three southern provinces of Thailand. This can be seen, when the activity is contested almost every day except Friday in most places and districts. The confusion of the Southern Thai community over the legal status makes this bird contest still active to this day. This paper discusses the factors influencing Muslim Community of the three Southern Provinces of Thailand participation in the zebra dove bird sound Competition and their understanding of the legal status. The paper uses a qualitative approach through the method of interviews with 9 competition participants and participatory observations at the competition location. The study found that personal interest, socio economic factors, as well as bird promotion and prizes are motivating factors for the community participation in the bird competition. The study also found that most of the participants have different views on the legal status of bird competitions such as permissible, not good in some aspects, do not know the legal status and involve elements of gambling as the payment of fees and prizes are taken from source of the fees.

Keywords: *zebra dove bird, bird competition, Islamic Legal status*

Pendahuluan

Pertandingan sukan tradisional berasaskan burung amat popular di tiga wilayah sempadan Selatan Thailand khususnya pertandingan seni suara burung ketitir. Fenomena ini boleh dilihat di kebanyakan tempat atau daerah di tiga wilayah Selatan Thailand. Hampir setiap hari masyarakat Islam khususnya peminat burung ketitir menganjurkan aktiviti permainan burung ini bagi mengisi masa lapang mereka. Bahkan, aktiviti ini telah berkembang pesat sehingga berjaya menembusi peringkat antarabangsa apabila Wilayah Yala, dengan kerjasama Pusat Perbandaran Wilayah Yala dan Pusat Pentadbiran Wilayah Sempadan Selatan Thailand telah berjaya menganjurkan Festival Pertandingan Seni Suara Burung Ketitir Peringkat Asia Tenggara (Mallika Khananurak, 2006). Sejak dari itu, pertandingan dan permainan burung Ketitir semakin mendapat tempat di hati para peminat khususnya masyarakat Islam daripada pelbagai lapisan masyarakat. Namun begitu, di sebalik keghairahan peminat burung menceburi pertandingan burung dan kejayaan penganjuran pertandingan di peringkat kebangsaan dan antarabangsa, masyarakat Selatan Thailand terutamanya penduduk Islam masih dibelenggu

kekeliruan dari sudut kedudukan hukum pertandingan burung tersebut (Temu bual Asae Semela, 2014, Disember 11).

Terdapat beberapa isu di sebalik penganjuran pertandingan burung ini. Masalah yang amat ketara dan perlu diberi perhatian ialah apabila pertandingan dikaitkan dengan pembayaran yuran dan hadiah. Justeru, timbul beberapa persoalan dari sudut hukum hadiah yang diberikan, sama ada ia berkait rapat dengan konsep perjudian atau pertaruhan. Ini adalah kerana, setiap perjudian umumnya ditakrifkan sebagai permainan yang mendatangkan kerugian atau keuntungan (Al-Baijuri, 1974). Tambahan pula, asas utama perjudian ialah hadiah yang diambil daripada pertaruhan yang dikeluarkan oleh setiap peserta dan peserta yang terlibat pula perlu menanggung salah satu daripada kebarangkalian iaitu sama ada mendapat keuntungan ataupun kerugian (Ashraf Mh. Hashim, 2003). Keadaan ini boleh dilihat apabila para peserta disyaratkan perlu membayar yuran pendaftaran bagi melayakkan mereka menyertai pertandingan tersebut. Hadiah pertandingan pula, diambil daripada sebahagian bayaran yuran pendaftaran yang dikenakan (Azman Ab Rahman, 2007). Selain daripada hadiah bagi pemenang dalam pertandingan burung, hadiah cabutan nombor bertuah juga disediakan. Hadiah dalam bentuk ini, boleh dilihat di mana-mana lokasi pertandingan. Pihak penganjur akan menyediakan kupon bagi setiap peserta yang menyertai pertandingan (Mallika Khananurak, 2006). Walau bagaimanapun, kupon yang dibeli oleh peserta burung kadangkala dengan tujuan semata-mata untuk menyertai pertandingan tanpa mengharapkan hadiah cabutan nombor bertuah dan ada juga yang mengharapkan hadiah tersebut. Menurut Yusuf al-Qaradawi (2014), sekiranya tujuan peserta membayar wang hanya untuk memperoleh nasib yang lebih bagi mendapatkan hadiah sahaja dan tidak mempunyai niat langsung untuk terlibat dengan pertandingan yang diadakan, maka hukumnya adalah haram. Apatah lagi, sekiranya kupon yang dibeli lebih daripada satu. Dalam situasi ini, jelas menunjukkan unsur pertaruhan semata-mata bagi mendapatkan hadiah dan pertaruhan seperti ini adalah haram di sisi Islam.

Dalam konteks masyarakat Islam tiga wilayah Selatan Thailand pula, pertandingan tersebut masih aktif dianjurkan hingga kini. Hal ini boleh dilihat, melalui perselisihan pendapat dalam kalangan para ilmuan agama terhadap hukum pertandingan burung ketitir yang disertai dengan bayaran dan hadiah. Terdapat dua pandangan berbeza tentang hukum pertandingan yang disertai dengan bayaran dan hadiah. Pendapat pertama ialah dibenarkan melakukan pertandingan kerana wang penyertaan tersebut dianggap sebagai sewa tempat atau sewa penyangkut tiang sangkar dalam pertandingan. Ia boleh dijadikan hadiah bagi pemenang pertandingan, malah tidak dianggap sebagai perjudian (Temu bual Abdulrahmah Toklong, tarikh

29 Oktober 2013). Pendapat yang kedua ialah tidak dibenarkan kerana berunsur pertaruhan dan perjudian melalui bayaran yuran penyertaan dan hadiah yang diambil dari sumber tersebut (Temu bual TG Hj Ismail Bendang Badam, tarikh 2 Febuari 2013). Pertikaian pendapat dari sudut hukum dalam kalangan para ilmuan agama ini, menjadikan masyarakat awam terkeliru kedudukan hukum sebenar pertandingan yang dijalankan.

Kekeliruan status hukum pertandingan dalam kalangan peserta pertandingan secara khususnya, menjadi lebih serius apabila para penuntut ilmuan agama (tok lebai, tok fakir dan ustaz) turut terlibat sebagai peminat dan peserta pertandingan burung ketitir. Melalui pemerhatian ikut serta di beberapa lokasi pertandingan, adalah didapati sebahagian masyarakat Islam yang menyertai pertandingan burung ketitir terdiri daripada golongan yang berkupiah. Menurut salah seorang peserta pertandingan Haji Ahmad Khokpo (tarikh 28 Disember 2014), golongan yang menyertai pertandingan burung ketitir adalah terdiri dari pelbagai peringkat umur dan lapisan masyarakat termasuklah golongan penuntut ilmuan agama. Penyertaan golongan ini telah menarik perhatian masyarakat awam untuk turut terlibat dalam pertandingan. Ini kerana, penyertaan mereka membuatkan masyarakat awam beranggapan pertandingan yang dianjurkan adalah harus. Kertas ini cuba untuk mengenal pasti faktor penglibatan masyarakat Islam tiga wilayah Selatan Thailand dalam pertandingan dan tahap kefahaman mereka terhadap kedudukan hukum Islam pertandingan burung ketitir.

Metodologi Kajian

Kajian ini dilakukan dalam bentuk pendekatan kualitatif. Ia dapat ditakrif sebagai suatu pendekatan yang tidak menggunakan elemen kuantitatif atau nombor-nombor statistik, tetapi lebih menekankan kepada kajian interpretasi atau tafsiran (Chai Pothisita, t.th). Kajian ini dilakukan ke atas sembilan orang peminat burung ketitir yang beragama Islam di tiga wilayah sempadan Selatan Thailand. Peminat burung dalam kajian ini merujuk kepada golongan yang pernah menyertai pertandingan burung ketitir di pelbagai peringkat sama ada peringkat besar atau kecil. Kriteria peserta pertandingan burung dari sudut pemilihan informan adalah berdasarkan kepada kategori mereka yang pernah menjadi juara pertandingan burung ketitir. Pemilihan informan juga adalah berdasarkan kepada kelangsungan penglibatan dalam pertandingan burung ketitir tidak kurang daripada tujuh tahun. Sejumlah informan ini dipilih dengan tujuan bagi mendapatkan sebanyak mungkin informasi yang diperlukan. Dalam kajian kualitatif, saiz sampel tidak dapat ditentukan dari awal kajian. pemilihan sampel dan analisis

data adalah secara berterusan hingga sampai satu tahap di mana tidak lagi ditemui maklumat yang baru atau maklumat yang diperoleh sudah bertindan dengan maklumat yang diperoleh sebelumnya. Ini dipanggil sebagai titik ketepuan (Othman Lebar, 2009) Keseluruhan informan yang terlibat dalam kajian ini adalah seramai sembilan orang. Manakala lokasi pertandingan adalah di tiga wilayah utama iaitu Pattani, Yala dan Naratiwat. Proses pengumpulan data pula dilakukan bermula November 2014 sehingga Mac 2015.

Data dikumpul melalui temu bual semi berstruktur. Ia digunakan dengan menggabungkan temu bual terbuka atau tidak berstruktur dengan temu bual berstruktur. Soalan-soalan dalam temu bual ini dibinakan terlebih dahulu, tetapi jawapan kepada soalan-soalan tersebut adalah terbuka, boleh dikembangkan mengikut budi bicara pengkaji dan informan (Othman Lebar, 2009). Temu bual semi berstruktur berdasarkan protokol temu bual berkaitan latar belakang peserta burung, penglibatan serta kefahaman hukum. Proses kutipan dan analisis data melalui temu bual dalam kajian ini melibatkan tujuh peringkat seperti yang dinyatakan oleh Klave iaitu *thematizing* (skop tema yang ingin diperoleh), *designing* (soalan dalam protokol temu bual dan nota catatan), *interviewing* (proses temu bual), *transcribing* (transkrip temu bual dalam teks), *analyzing* (membaca transkrip dan mengenal pasti tema), *verifying* (mengesahkan kredibiliti data) dan *reporting* (menulis laporan). (Othman Lebar, 2009)

Dapatan dan Perbincangan

1. Profil Informan

Informan kajian adalah seramai sembilan orang dan mereka terdiri daripada pelbagai peringkat umur yang dikategorikan kepada empat iaitu 23-34 tahun, 35-49 tahun, 50-64 tahun dan 65-79 tahun. Informan daripada kumpulan 50-64 tahun adalah seramai lima orang (55.56%), diikuti dengan kumpulan 35-49 tahun seramai dua orang (22.22%). Manakala kumpulan umur 20-34 tahun adalah seramai seorang (11.11%) dan kumpulan 65-77 tahun seramai seorang (11.11%).

Dari aspek pendidikan pula, terutamanya pendidikan aliran agama, kajian mendapati mereka memperoleh pendidikan aliran agama di institusi pengajian pondok iaitu seramai empat orang. Tiga orang pula memperoleh pendidikan aliran agama di peringkat sekolah tadika sahaja. Dua orang lagi memperoleh pendidikan aliran agama di peringkat sekolah menengah Arab. Dari segi pekerjaan pula, kesemua informan bekerja sendiri. Antara pekerjaan mereka ialah penternak burung ketitir seramai enam orang, pembuat sangkar burung seramai seorang, pekebun seramai seorang dan pembimbing para jamaah haji seramai seorang.

Kesemua informan mempunyai pengalaman dalam pertandingan burung ketitir tidak kurang daripada tujuh tahun. Ia merupakan kriteria pemilihan mereka sebagai sampel kajian. Hasil kajian menunjukkan pengalaman informan dalam pertandingan burung ketitir adalah dalam lingkungan tujuh hingga 40 tahun. Ini menunjukkan pengalaman mereka dalam pertandingan adalah berbeza. Data yang diperoleh menunjukkan seramai empat orang mempunyai pengalaman antara 7-10 tahun, dua orang berpengalaman selama 30 tahun dan dua orang pula mempunyai pengalaman selama 40 tahun dan seorang mempunyai pengalaman 17 tahun. Dari segi peringkat pertandingan yang mereka pernah ikuti pula, data menunjukkan kesemua informan pernah mengikuti pertandingan di peringkat mingguan dan wilayah. Di peringkat kebangsaan pula, kesemua (melainkan IN7) pernah mengikuti pertandingan. Semua informan terlibat dalam pertandingan peringkat antarabangsa kecuali dua orang iaitu IN7 dan IN9. Dari segi juara pertandingan pula, kesemua informan pernah menjadi juara pertandingan di peringkat mingguan. Di peringkat wilayah, enam orang sahaja yang mendapati juara pertandingan. Informan yang berjaya dalam peringkat kebangsaan pula adalah seramai tiga orang dan dua orang di peringkat antarabangsa.

Jadual 1: Taburan Dapatan Profil Informan

Profil Diri	IN1	IN2	IN3	IN4	IN5	IN6	IN7	IN8	IN9
Umur									
23-34									x
35-49						x	x		
50-64	x	x		x	x			x	
65-77			x						
Pendidikan Agama									
Tadika							x	x	x
Sekolah Arab	x					x			
Pondok		x	x	x	x				
Pekerjaan									
Bekerja Sendiri	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Pendapatan Bulanan									
< 3,000									
3,000-9,999		x					x	x	x
10,000 >	x		x	x	x	x			
Penglibatan									
Mingguan	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Wilayah	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Kebangsaan	x	x	x	x	x	x		x	x
Antarabangsa	x	x	x	x	x	x		x	
Pengalaman									
7-10						x	x	x	x
17		x							
30				x	x				
40	x		x						
Juara Pertandingan									
Mingguan	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Wilayah	x	x	x	x	x	x			
Kebangsaan	x	x	x						
Antarabangsa		x	x						

2. Faktor Penglibatan Pertandingan Burung Ketitir

Kajian yang dijalankan telah mengenal pasti beberapa hasil kajian berkaitan faktor penglibatan informan dalam pertandingan burung ketitir di Selatan Thailand. Terdapat lima faktor yang diperolehi daripada kajian ini sepertimana di bawah:

2.1 Faktor Minat dan Kegemaran dalam diri

Kajian mendapati antara faktor utama penglibatan informan dalam pertandingan adalah didorong oleh minat dan kegemaran dalam diri untuk melibatkan diri dalam pertandingan burung ketitir. Minat dan kegemaran menyebabkan informan mengikuti setiap pertandingan yang dianjurkan sehingga ke hari ini. Hal ini diakui sendiri oleh informan (IN6) bahawa telah terlibat dalam pertandingan burung ketitir di setiap lokasi pertandingan yang dianjurkan melainkan pada hari Jumaat sahaja apabila tiada pertandingan yang dianjurkan. Ini kerana kebimbangan mereka tidak sempat untuk menunaikan solat Jumaat. Ini menunjukkan hari Jumaat adalah penting bagi mereka. Kenyataan beliau adalah seperti berikut:

“Gi (pergi) ngangok (tanding) kerana suka, baghe (hadiah) yo (dia) tadok (tidak) meting (penting) sangak (sungguh) dok, sebab yo (dia) tughong (turun) moda (modal) atah (atas) bare (hadiah) tu (itu) tiga ghatuh kub (300 Bath), utung (untung) seghatuh lima puluh kub (150 Bath),,,tubik (keluar) gi (pergi/mengikuti) ngangok per(tandingan) tak begheti (berhenti), med (mulai) di haghi (hari) sattu (sabtu) sapa (sehingga) haghi (hari) khamih (khamis)...buleh (dapat) sain (kawan) ghama (ramai)”

Kenyataan di atas menunjukkan faktor minat dan kegemaran diri sendiri terhadap permainan burung menyebabkan beliau terlibat secara langsung dalam pertandingan yang dianjurkan. Ini menunjukkan perasaan minat berperanan penting dan berjaya mempengaruhi serta mendorong informan berusaha gigih untuk menjuara sesuatu pertandingan yang dianjurkan. Menurut Mohamad Surya (2003), perasaan minat sangat besar pengaruhnya dalam pencapaian sesuatu pekerjaan. Ini bermakna, orang yang tidak berminat terhadap sesuatu pekerjaan, mungkin tidak akan berjaya menyelesaikan sesuatu pekerjaan dengan baik.

2.2 Faktor Sosial (mendapati kawan)

Kajian mendapati faktor sosial atau mendapati kawan turut menjadi penyebab informan mengikuti pertandingan. Faktor ini telah menjadi pendorong bagi dua orang informan (IN2 dan IN8) untuk melibatkan diri dalam pertandingan. Mereka mengakui selain faktor ekonomi dan promosi burung, faktor sosial atau mendapati kawan baru turut mempengaruhi mereka terlibat dalam pertandingan yang dianjurkan. Menurut IN2, ramai dalam kalangan peminat burung yang mengikuti pertandingan burung ketitir adalah tujuan mendapati kawan untuk saling kenal-mengenal di samping mempelajari hal ehwal burung daripada peminat-peminat burung ketitir lain. Kenyataan ini dikongsikan oleh IN2 seperti berikut:

“Ado(ada) jugok (juga) setengah (setengah) oghe(orang) maghi (mari) ngangok (tanding) nok (nak) jupok (jumpa) gu (teman) kawe-kawe (kawan-kawan), lamo-lamo (lama) tok (tak) jupok (jumpa)...seghupo (serupa) tepat (tempat) besa(besar) ghama (ramai) boleh (boleh) jupo (jumpa), seghupo (seumpama) semaye (solat) mayat (jenazah) nok (nak) jupok (jumpa) sain-sain (kawan-kawan)...tanyo (Tanya) po (apa) khoba (khabar)”.

Pemerhatian dan temu bual yang dilakukan oleh pengkaji mendapati suasana persahabatan dalam kalangan peminat burung ketitir adalah amat rapat serta boleh dilihat di setiap lokasi pertandingan. Lokasi pertandingan burung pula merupakan lokasi pertemuan bagi kalangan peminat burung ketitir. Mereka terdiri dari pelbagai lapisan masyarakat sama ada masyarakat awam, orang kenamaan, golongan terpelajar dan lain-lain. Mereka berkumpul dan bertukar idea, bertanya khabar serta bersalak ketawa dengan peminat burung. Menurut P.K8, mereka saling bantu membantu dan mempunyai ikatan tali persahabatan yang amat kuat. Beliau turut berkesempatan bertemu dengan kawan-kawan lama yang sebelum ini tidak pernah ditemui. Kenyataan melalui temu bual bersamanya berbunyi:

“Gi (pergi) ngangok (tanding) nak temung (bertemu) gu (kawan) gatek, gi (pergi) situ boleh (dapat) temung (bertemu) belako (semua) sain-sain (kawan-kawan) kawe gu (sahabat/kawan) hak lama tak jupak (jumpa), kade-kade (kadang-kadang) sain (kawan) lama tak

jupak (jumpa), maghi jupak (jumpa) sining (di sini) jadi oghe besa banyak (ramai yang jadi pemimpin/orang atasan)"

Perbincangan di atas menunjukkan dorongan sosial atau mendapati kawan baru merupakan antara faktor yang menyebabkan informan melibatkan diri dalam pertandingan. Ini adalah kerana, di lokasi pertandingan terdapat peserta yang pelbagai peringkat umur dan kedudukan dalam masyarakat. Dapatan kajian menunjukkan informan suka membina hubungan persahabatan sesama golongan peminat burung khususnya golongan yang berpangkat tinggi dalam masyarakat seperti pemimpin kampung, pegawai kerajaan dan lain-lain. Informan membina hubungan dan merapatkan hubungan dengan mereka kerana mereka dipandang mulia disisi informan dan juga orang lain. Dalam Islam, membina hubungan atau menjalinkan persahabatan adalah perkara yang dituntut. Ia adalah sebuah hubungan yang membawa makna saling mengambil berat seseorang terhadap yang lain. Proses membina hubungan telah diperkenalkan oleh Allah SWT menerusi firman-Nya yang bermaksud "Sesungguhnya orang-orang mukmin itu bersaudara, oleh itu damaikanlah antara kedua saudaramu" (Surah al-Hujurat:10). Dalam konteks pertandingan sebegini, ia adalah sesuatu yang positif apabila semua manusia tanpa mengira pangkat dan kedudukan dapat disertakan dalam program serta kapasiti dengan peserta yang ramai.

2.3 Faktor Mempromosi Burung / Reputasi

Hasil kajian mendapati faktor mempromosi burung dan reputasi burung turut mendorong informan terlibat dalam pertandingan. Informan yang terlibat dalam pertandingan cuba untuk memperkenalkan atau mempromosi burung mereka kepada peminat burung lain. Hal ini dapat dilihat dalam kalangan IN1, IN2, IN3, IN5 dan IN9. Mereka bersepakat menyatakan ramai dalam kalangan peminat burung ketitir yang mengikuti pertandingan di setiap lokasi pertandingan bagi tujuan memperkenalkan atau mempromosi burung mereka kepada peminat burung lain.

Maklum balas informan di atas menunjukkan bahawa mereka mengikuti pertandingan di setiap lokasi pertandingan untuk tujuan mempromosikan burung mereka. Bagi mereka, kemasyhuran dan keuntungan adalah sangat penting. Hal ini dijelaskan oleh IN3 yang mengatakan bahawa burung ketitir walaupun memiliki suara yang indah, tetapi jika hanya dinikmati suaranya di rumah tanpa mengikuti pertandingan tidak akan memberi manfaat kepada pemiliknya. Hal ini kerana, dia tidak mendapat apa-apa keuntungan dari segi ekonomi. Dengan mengikuti sesuatu pertandingan membolehkan mereka memperkenalkan burung

kepada peminat burung lain di samping membolehkan mereka menjual burung tersebut kepada peminat lain. Kenyataan ini dibuktikan oleh IN3:

“Bughong (burung) kito (kita) dok (tinggal) dale (dalam) umoh (rumah) mole’ (indah) setagho mano pon (setakat mana pun) tok (tak) jadi kalu (kalau) kito (kita) tok (tak) masok (masuk) taneng (tanding), seghupo (seumpama) oghe (orang) baco (baca) Qo’ae (Qur’an) la diyo (dia) seda’ (sedap) soghe (hanya dia sahaja), kito (kita) gi (pergi) taneng (tanding) buleh (boleh) tau (tahu) la ada pengade (pengadil), seghupo (seumpama) nok (hendak) khosena (promosi),,,koh tu (ketika itu) amo (saya) gi (pergi) Singapor minggu kali (seminggu sekali) gi (pergi) ngangok (tanding) gi jua (serta jual) bughong (burung).”

Faktor ini diperkukuhkan lagi dengan kenyataan IN1 dan IN9. Menurut IN1, walaupun faktor hadiah dianggap sebagai faktor yang penting namun faktor tersebut merupakan faktor sampingan sahaja. Ini adalah kerana nilai hadiah yang disediakan oleh pihak penganjur adakalanya rendah dan tidak memadai jika dibandingkan dengan perbelanjaan dari kos perjalanan, penginapan, makanan dan lain-lain.

Apa yang lebih penting tujuan informan melibatkan diri dalam pertandingan adalah untuk memperkenalkan burung ketitir yang hebat dari sudut seni suara sehingga ada peminat yang sanggup membeli burung tersebut. Justeru itu, kebanyakan peminat yang memiliki burung ketitir bersuara indah, mereka akan mengikuti setiap pertandingan untuk memperkenalkan dan mempromosikan burung mereka. Faktor ini melalui temu bual bersama IN5 seperti berikut:

“Nak (hendak) khosana (promosi) bughong (burung) kata molek (indah suara), tu (itu) jutuwe (tujuan) gi (ikut) ngangok (pertandingan), rangwan (hadiah) buke (bukan) paumai (matlamat) lak (utama), supa (cohtoh) nga (dengan) buleh (dapat) chawe (piala) duk (tinggal) taghoh (simpan) show situ, hak (yang) tu dah nak tunyok (tunjuk) bughong (burung) molek (baik)”

Faktor memperkenalkan burung dan promosi ini turut dikaitkan juga dalam kalangan jutawan atau orang kenamaan. Mereka mengikuti pertandingan semata-mata untuk mencari nama atau reputasi di samping mempromosi burung mereka. Maklum balas dari IN2 umpamanya, menunjukkan sebahagian daripada mereka (jutawan) sanggup mengupah orang lain membela atau memelihara burung mereka.

Berdasarkan beberapa kenyataan sebelum ini, jelas menunjukkan mempromosi burung dan mencari reputasi adalah antara faktor yang mempengaruhi informan mengikuti pertandingan khususnya dalam kalangan jutawan atau orang kenamaan dalam masyarakat. Bagi mereka, kemasyhuran dan keuntungan adalah sangat penting. Sebahagian mereka sanggup

mengupah orang lain membela atau memelihara burung mereka. Sebahagian lagi sanggup membayar dengan harga yang tinggi untuk memiliki burung yang terindah suaranya bagi menjuarai pertandingan di samping mempromosi burung mereka. Ini menunjukkan bahawa faktor mencari reputasi sangat penting sehingga informan sanggup membuat apa sahaja demi kemasyhuran atau kenamaan.

2.4 Faktor Ekonomi

Selain faktor di atas, dorongan ekonomi atau perniagaan burung turut menjadi penyebab informan terlibat dalam pertandingan burung ketitir. Hal ini kerana, lokasi pertandingan burung dianggap sebagai lokasi perniagaan burung dan alatan yang berkaitan. Kajian mendapati IN1, IN4 dan IN8 sanggup membayar yuran bagi membolehkan mereka mengikuti pertandingan bagi tujuan perniagaan burung. Menurut IN4, lokasi pertandingan adalah merupakan lokasi perniagaan burung. Perniagaan tersebut berlaku melalui jualan burung kepada peminat burung, sama ada dari dalam atau luar negara. Kenyataan IN4 menjelaskan di bawah ini:

“Gi (pergi) ngangok (tanding) nok (nak) gi (pergi) jua (jual) bughong (burung), bilo (apabila) bene (menang) peka’ (peringkat) haluh (kecil) boleh (boleh) gi (pergi) tewah (tandinga) peka’ (peringkat) tigo ghatoh (300 Bath) peka’ besa (peringkat besar) pah tu (lepas itu) peka’ (peringkat) Asian, baghu (baru-baru) ning (ini) jua (jual) dua ghatoh limo (250,000 Bath), pahtu (lepas itu) demo (peminat) maghi (mari) caghi (cari) dumoh (di rumah) jua (jual) anak (anak) bako (keturunan) diyo (burung) dua-tiga puloh ghibu (20,000-30,000 Bath),,,”.

Faktor ini diperkukuhkan lagi dengan kenyataan IN1 dan IN8 yang menyebut bahawa peminat burung ketitir yang mengikuti pertandingan bukan sekadar mempromosi burung mereka sahaja. Malah, ia juga bertujuan menghasilkan perniagaan melalui jualan burung tersebut. IN1 pernah menjual burung ketitir sebanyak 7 ekor sewaktu mengikuti pertandingan di Wilayah Krabi. Atas faktor inilah, beliau telah mengikuti pertandingan di merata tempat, khususnya pertandingan di peringkat besar. Ini dinyatakan oleh beliau seperti berikut:

“Yo (perkara ini) tak leh (tidak boleh) kigho (kira) goning (burung ketitir) deh!, kita gi (pergi/mengikuti pertandingan) naik di Krabi, bo molek wak (bawa) gi (pergi/mengikuti pertandingan) 9 ekor leka’ (dapat johan) 7 ekor nomor (nombor) 1, 2, 3, pah (lepas itu) demo (orang) sana beli”.

Melalui temu bual dan pemerhatian yang dibuat, pengkaji mendapati mana-mana burung yang menjadi juara pertandingan harganya akan melonjak naik. Ini turut diakui oleh IN2, IN6 dan IN7 yang terlibat dalam pertandingan burung ketitir atas faktor ekonomi iaitu

untuk meningkat nilai harga burung. Menurut IN2, harga burung ketitir akan meningkatkan berkali ganda apabila menjadi juara dalam pertandingan. Beliau pernah mengikuti pertandingan burung ketitir buat kali pertama pada tahun 1997 di peringkat antarabangsa (Asian), Wilayah Yala dan menjadi juara pertandingan. Kesan dari itu, burung ketitir yang menjadi juara itu telah melonjak harga sehingga mencecah 600 ribu Bath (RM60 ribu).

Hal yang sama diakui oleh IN6 dan IN7 yang mengakui kebanyakan peminat burung ketitir mengikuti pertandingan bertujuan untuk meningkatkan nilai harga burung mereka. Hal ini boleh dilihat, apabila burung yang dipertandingkan menjadi juara pertandingan.

Perbincangan di atas menunjukkan dorongan ekonomi atau perniagaan burung adalah faktor yang telah mempengaruhi kebanyakan informan burung ketitir terlibat dalam pertandingan. Mereka sanggup membayar yuran untuk tujuan membolehkan mereka menyertai pertandingan demi mempromosi dan meningkatkan harga burung di samping menjual burung mereka. Ini menunjukkan lokasi pertandingan bukan sekadar untuk diadakan pertandingan, malah ia merupakan lokasi perniagaan burung yang terbesar. Ini kerana, burung yang terindah suaranya terkumpul disini. Dengan situasi ini, ia seumpama lokasi yang menganjurkan kempen atau acara pemasaran (*event marketing*) burung.

2.5 Faktor Hadiah

Hadiah turut mempengaruhi informan terlibat dalam pertandingan burung. Hadiah sama ada dalam bentuk piala, wang tunai dan barangan keperluan adalah penting bagi peserta pertandingan. Hal ini kerana, hadiah boleh meningkatkan lagi semangat mereka untuk memelihara burung selain mengikuti pertandingan burung di setiap lokasi. Faktor hadiah memainkan peranan yang mendorong informan (IN6) terlibat dalam pertandingan. Nilai hadiah yang ditawarkan oleh pihak penganjur walaupun rendah berbanding hadiah dalam pertandingan burung candik, namun ia boleh menaik semangat peserta burung untuk memenangi hadiah berbentuk piala.

3. Kefahaman Umum Terhadap Status Hukum Pertandingan Burung Ketitir

Berdasarkan temu bual semi berstruktur yang dilakukan, hasil kajian menemukan empat pandangan informan tentang hukum pertandingan burung ketitir.

3.1 Pandangan Yang Mengatakan Pertandingan Adalah Harus

Daripada sembilan orang informan, lima orang informan iaitu IN1, IN2, IN4, IN5 dan IN6 menyatakan pelaksanaan pertandingan burung ketitir adalah suatu perkara yang harus dilakukan. Hal ini kerana, ia tidak mempunyai unsur perjudian yang diharamkan. Apa yang penting, pengkaji mendapati maklum balas daripada mereka menunjukkan bahawa kesemua

mereka mempunyai alasan atau hujah tertentu. Alasan pertama yang dikenal pasti ialah wang penyertaan pertandingan burung ketitir dianggap seumpama wang penyertaan pertandingan tilawah al-Qur'an, wang tersebut boleh dijadikan hadiah juara pertandingan. Perkara ini, digambarkan oleh IN1 melalui kenyataan di bawah:

"Masaaloh (masalah) main ngangok (tanding) ning (ini) seghupo (seumpama) baco (pertandingan baca) Qur'e (Qur'an) demo (mereka) taneng (tanding) di Kuala Lupu (Kuala Lumpur), yo (dia) masok (masuk) dafta (daftar) namo (nama) be'ning (macam ini) jugok (juga), tiye (tiang) kito (kita) nok (nak) ngangok (tanding) kito (kita) keno (mesti) sema' (daftar) la!, yo (dia) seghupo (seumpama) tu (itu) la, pah (kalau) gitu (begitu) tok gughu (guru) tok (tak) main, babo-babo lapeh (semacam) usta' (ustaz) ngaji tingi-tingi (tinggi)".

Jawapan di atas menggambarkan informan tidak memahami prosedur pendaftaran yang dilaksanakan dalam pertandingan burung ketitir dan pertandingan tilawah al-Qur'an. Ini kerana prosedur pendaftaran dan matlamat pertandingan tilawah al-Qur'an tidak sama dengan pertandingan burung ketitir. Secara keseluruhannya, pertandingan tilawah al-Qur'an tidak dikenakan yuran penyertaan bagi membolehkan mengikuti pertandingan, malah kedudukan hukum pertandingannya adalah seumpama pertandingan sukan yang dilakukan pada zaman Nabi Muhammad SAW. Informan menyamakan kedua-dua pertandingan itu bagi membolehkan masyarakat awam memberi gambaran positif terhadap pertandingan burung.

Alasan kedua yang diberi ialah dari sudut tujuan pertandingan yang dianjurkan. Ini kerana wang penyertaan yang disyarat oleh setiap peserta bagi membolehkan mereka mengikuti pertandingan burung bertujuan samata-mata mempromosi burung di samping menjual burung mereka. Hasil temu bual bersama IN5 menunjukkan tujuan pertandingan tersebut adalah bagi menikmati suara burung agar dapat dipromosikan di samping menjual burung mereka. Dengan tujuan tersebut, maka pertandingan burung ketitir harus dilakukan.

"Hak (yang) ning (ini) gi (pergi) bayar bo (yuran pertandingan) nok (hendak) taneng (tanding) bughong (burung) molek (suara indah), bughong molek (burung suara indah) buleh (dapat) hadiah, pah (manakala) bughong tak molek (burung tiada suara indah) tak leh (tidak dapat) hadiah, tak dak gapo (boleh dilakukan), masaloh (masalah) hadiah ning (ini) nok (hendak) wi (diberi kepada) bughong molek (burung suara indah), tujuwe (tujuan) maksud oghe (orang) gi (pergi) taneng (tanding) tu (itu) nok (hendak) wi (beri) oghe (orang) denga (dengar) bughong (burung) yo (dia) molek (indah) nok (hendak) jua (jual)".

Kenyataan di atas menunjukkan faktor perniagaan atau mempromosi burung turut mempengaruhi status pertandingan burung ketitir iaitu harus dilaksanakan. Alasan perniagaan

turut diperakui oleh IN4, beliau menyatakan setiap lokasi pertandingan burung ketitir dianggap sebagai lokasi perniagaan burung. Pertandingan yang dianjurkan adalah bagi menikmati suara burung selain mempromosi burung mereka. Dengan tujuan inilah, beliau berpendapat pertandingan harus dilakukan.

Kajian turut mendapati bahawa hadiah yang disediakan bukanlah merupakan matlamat utama menyertai sesuatu pertandingan. Malah, penglibatan peserta adalah lebih kepada mempromosi burung masing-masing dan bukanlah semata-mata untuk merebut atau mengharapkan hadiah yang ditawarkan. Hadiah yang ditawarkan itu adakalanya sekadar hadiah saguhati, seperti barangan keperluan harian. Malah, terdapat ramai juga dalam kalangan peserta pertandingan yang pernah menjadi juara dan kehadiran mereka bukan mengharapkan hadiah yang ditawarkan. Dengan bersandarkan kepada alasan ini, mereka berpendapat pertandingan burung ketitir boleh dilaksanakan.

Sepertimana telah dijelaskan sebelum ini, kehadiran golongan terpelajar dalam bidang agama seperti tok fakir, tok lebai dan ustaz, menjadikan ramai beranggapan bahawa penyertaan dalam pertandingan burung ketitir adalah dibolehkan. Bagi IN1, beliau berpandangan sekiranya pertandingan burung ketitir tidak dibenarkan oleh Islam, sudah tentu golongan terpelajar atau agamawan tidak akan melibatkan diri dalam pertandingan tersebut. Data ini diperoleh melalui temu bual bersama beliau:

"Pah (kalau) gitu (begitu) tok gughu (guru) tok (tak) main, babo-babo lapeh (semacam) usta' (ustaz) ngaji tingi-tingi (tinggi)".

Kenyataan di atas menunjukkan status hukum pertandingan burung ketitir turut dipengaruhi oleh beberapa faktor antaranya keterlibatan atau kehadiran golongan terpelajar dan juga wujudnya pertikaian pendapat dalam kalangan para ilmuan agama di Selatan Thailand terhadap pertandingan burung itu sendiri antara keharusan dan pengharaman. Pertikaian pendapat dalam kalangan para ilmuan agama di Selatan Thailand telah membuatkan IN5 terlibat dalam pertandingan sehingga ke hari ini. Beliau menyatakan akibat bertentangan pendapat ini, telah menyebabkan pertandingan burung ketitir masih aktif sampai sekarang. Ini adalah kerana, sudah tentu apabila terdapat pertikaian pendapat dalam kalangan para ilmuan agama di Selatan Thailand terhadap sesuatu perkara, membuatkan masyarakat awam khususnya golongan yang terlibat dengan pertandingan berpegang dengan pandangan yang harus dilakukan.

Kenyataan di atas menunjukkan mereka belum lagi memahami bahawa suatu pertandingan boleh berhubung dengan perjudian apabila pertandingan disertai dengan yuran

dan hadiah diambil dari sumber tersebut. Walau bagaimanapun, pertikaian pendapat dalam kalangan para ilmuan agama dan kedatangan golongan terpelajar dalam pertandingan turut menjadikan alasan pertandingan harus dilaksanakan.

3.2 Pandangan Yang Mengatakan Perjudian

Pandangan kedua yang dikenal pasti dalam kajian ini ialah pertandingan burung ketitir mengandungi unsur perjudian. Perjudian tersebut berlaku melalui bayaran yuran penyertaan bagi membolehkan mereka mengikuti pertandingan. Pandangan yang menyatakan perjudian dalam kalangan informan ditemui melalui seorang informan iaitu IN7. Menurut beliau, pertandingan burung ketitir adalah mengandungi unsur perjudian. Ini adalah kerana pertandingan disertai dengan bayaran yuran penyertaan dan hadiah diambil dari sumber yuran tersebut. Apa yang menarik perhatian di sini ialah, beliau mengatakan perjudian dalam pertandingan tersebut dianggap sebagai perjudian kecil sahaja. Ini kerana, beliau bersandarkan atas faktor kedatangan golongan terpelajar. Ini dinyatakan oleh IN7 seperti berikut:

“Yo (dia) judi jugak (juga) kigho maghi (kira kata) tapi (tetapi) judi haluh (kecil), kita beli bat (nombor penyertaan) tapi (tetapi) yo (dia) judi puak tok pakir, puak piyah-piyah (kupiyah) saja dale (dalam) pade (padang)”

Kenyataan daripada informan di atas menggambarkan perjudian dikira berlaku dalam pertandingan apabila peserta dikenakan bayaran yuran bagi membolehkan mereka mengikuti pertandingan dan hadiah diambil dari sumber tersebut. Gambaran tersebut menunjukkan informan telah memahami konsep perjudian dalam pertandingan. Walau bagaimanapun, mereka masih lagi terlibat dalam pertandingan sehingga sekarang atas faktor tidak ada mana-mana pihak berkuasa mengambil apa-apa tindakan terhadap penganjur tersebut.

3.3 Pandangan Yang Mengatakan Kurang baik

Selain dari pandangan di atas, terdapat pula pandangan yang menyatakan kurang baik terhadap pelaksanaan pertandingan burung ketitir dari sudut niat penyertaan. Pengkaji menemukan pandangan seperti ini melalui temu bual bersama IN2 dan IN5. Mereka menyatakan pelaksanaan pertandingan burung ketitir adalah suatu perkara yang harus dilakukan, namun mereka beranggapan kurang baik terhadap pertandingan burung ketitir dari sudut niat penyertaan dalam pertandingan. IN2 berpandangan kurang baik terhadap pelaksanaan pertandingan burung ketitir, sekiranya mempunyai niat semata-mata untuk memperoleh hadiah cabutan nombor bertuah. Keadaan ini boleh dilihat, apabila peserta yang memiliki burung tanpa suara yang indah, sukar untuk menjadi juara pertandingan. Ini dibuktikan melalui temu bual bersama beliau seperti berikut:

“Hok (yang) jeput (undi) nomor (nombor), kalu (kalau) niat situ (begitu) tok (tak) molek (elok) tok (tak) jangok (cantik), nok (nak) tike (undi) nomor (nombor) ngangok (tanding) seghupo (seumpama) gi (pergi) tike (undi) free doh...kalu (kalau) niat gitu”.

Jawapan di atas menggambarkan peserta yang tidak memiliki burung yang suara indah, mereka akan mengharapkan hadiah melalui undian nasib. Dengan kata lain, mereka tidak mempunyai niat atau ikatan langsung dengan pertandingan burung yang dianjurkan. Situasi seperti ini adalah seumpama menyertai undian nasib atau loteri yang diharamkan oleh Islam. Pandangan tersebut dipersetujui oleh IN5, beliau berpandangan adalah kurang baik kerana diadakan hadiah cabutan nombor bertuah dalam pertandingan burung ketitir. Ini adalah kerana, hadiah tersebut adalah menyerupai undian nasib atau loteri yang diharamkan oleh Islam. Kenyataan ini diperolehi daripada IN5 sepertimana berikut:

“Tak chome (tidak/kurang baik) mana hak (yang) jepu’ bor (jemput nombor/undian nasib), babo jeput (jemput undi) boleh (dapat) toratat (TV), tapi tak (tidak) mek (ambil) rangwan (hadiah) hak (yang) tu, tapi (tetapi) babo De (nama tok guru) gi (pergi) piko (pikul/ambil) sedighi (sendiri) toratat (TV) di Asian”.

Kenyataan di atas menunjukkan informan berpandangan negatif terhadap beberapa aspek pertandingan yang dilaksanakan khususnya aspek hadiah cabutan nombor bertuah. Pandangan negatif terhadap hadiah nombor bertuah dalam pertandingan burung ketitir telah membuatkan informan tidak mengikuti acara cabutan nombor bertuah yang disediakan oleh pihak penganjur.

3.4 Pandangan Mengatakan Tidak Tahu (Tidak Boleh Memberi Jawapan)

Kajian mendapati terdapat juga informan yang kurang pasti terhadap status hukum pertandingan. Dalam kata lain, mereka tidak mengetahui tentang kedudukan hukum pertandingan burung tersebut. Kajian menemui pandangan yang tidak mengetahui adalah seramai tiga orang iaitu IN3, IN8 dan IN9. Mereka tidak mengetahui kedudukan hukum pertandingan burung ketitir sama ada harus atau sebaliknya. Namun, mereka masih aktif dalam pertandingan burung ketitir atas faktor kedatangan golongan orang terpelajar agama dalam pertandingan. Selain itu, penjelasan daripada pihak Majlis Agama Islam Wilayah dan juga para ilmunan agama mengenai hukum pertandingan burung ini belum dijelaskan lagi sama ada harus atau sebaliknya. Hal ini dinyatakan oleh IN3:

“Nak ghoyak (cerita) lagu (macam) na (mana), tak song (patut) kata tak leh (boleh) napok (nampak) puak-puak ngaji (para ilmunan agama) saja duk maghi (mari) ngangok (tanding),

puak yo (dia) tahu boleh (boleh) tak leh (boleh) kita peseng (macam) tughok (turut) yo (dia)... tak bunying (bunyi) lagi kata tak leh (tidak boleh), eh! tak tahu jugak (juga)"(IN3)

Hasil perbincangan di atas menunjukkan bahawa informan masih jahil tentang isu yang berkaitan dengan mereka sendiri. Kejahilan mereka tentang hukum adalah selaras dengan pendidikan aliran agama yang mereka peroleh iaitu di peringkat tadika sahaja. Dapatan kajian juga menunjukkan pandangan yang tidak jelas dari pihak Majlis Agama Islam Wilayah dan pemimpin agama merupakan faktor yang menyebabkan informan tidak mengetahui hukum pertandingan tersebut. Dapatan kajian ini membuktikan peranan jabatan agama Islam amat penting bagi memperjelas dan menyelesaikan apa-apa isu yang berlaku pada masa sekarang.

Kesimpulan

Kajian telah menunjukkan bahawa faktor ekonomi atau perniagaan burung merupakan faktor yang banyak mempengaruhi informan terlibat dalam pertandingan burung ketitir di Selatan Thailand. Mereka sanggup membayar yuran untuk tujuan bagi membolehkan mereka mengikuti pertandingan demi mempromosi dan meningkatkan harga burung di samping menjual burung mereka. Mengharapkan sesuatu benda yang akan diperoleh dalam pertandingan tersebut.

Kajian juga menunjukkan informan yang terlibat dalam pertandingan burung ketitir masih berbeza pandangan tentang kedudukan hukum pertandingan kepada empat. Kebanyakan informan berpandangan, pertandingan burung ketitir adalah harus dilaksanakan berdasarkan alasan masing-masing seperti perumpamaan wang penyertaan pertandingan burung ketitir dengan pertandingan tilawah al-Qur'an, hukum pertandingan ini masih mempertikaikan pendapat dalam kalangan para ilmunan agama. Namun, terdapat sebahagian mereka yang mengatakan harus iaitu mereka berpandangan kurang baik terhadap beberapa aspek yang dilaksanakan seperti niat penyertaan, hadiah cabutan nombor bertuah dan lain-lain, Terdapat juga seorang informan yang berpandangan pertandingan burung ketitir mengandungi unsur perjudian. Namun, terdapat juga sebahagian lagi tidak memberi jawapan atau tidak tahu kedudukan hukum pertandingan tersebut. Ini memberi gambaran bahawa mereka sendiri sebagai orang yang terlibat dalam pertandingan itu masih lagi keliru dengan hukum pertandingan yang dianjurkan. Kesamaran yang berlaku dalam pertandingan ini boleh menyebabkan orang ramai terlibat dalam perbuatan perjudian tanpa mereka sedari. Oleh demikian, kajian ini mencadangkan beberapa langkah awal yang boleh diambil oleh masyarakat yang terlibat dengan perkara yang bercanggah prinsip teras Islam dengan membuat rujukan

kepada pihak berwajib seperti Majlis Agama Islam Wilayah, institusi pengajian pondok dan lain-lain.

Rujukan

- Ashraf bin Mh. Hashim. (2003). Konsep Pertandingan dan Hadiah di dalam Islam. *Jurnal Syariah*. 11(2): 95-116.
- Azman Ab Rahman. (2007). *Pertandingan Kontemporari Menurut Perspektif Islam*. Kolej Universiti Islam Malaysia: Negeri Sembilan.
- Al-Bajuri, Ibrahim bin Muhammad. (1974). *Hashiyah al-Bajuri 'Ala Sharh Ibn Qasim*. Bayrut: Dar al-Ma'rifah.
- Balhaji, Abd al-Samad bin Muhammad. (2004). *Ahkam al-Musabaqat fi al-Sharii'ah al-Islamiyyah wa Tatbiqatih al-Mu'asarah*. Urdun: Dar al-Nafa'is.
- Chai Pothisita. (t.th). *Sat Lek Sinlp Haeng Kan Vijai Cheang Khunapap*. (Bahasa Thai), Cet: 3, Mahidon Universitiy: Institute People of Resource and Social.
- Mallika Khananurak. (2006). *Nok Khau Chawa Nok Krong Hua Juk*. Bangkok: Odean Store.
- Mohamad Surya. (2014). *Psikolgi Guru*. Bandung: Alfabeta.
- Othman Lebar. (2009). *Penyelidikan Kualitatif; Pengenalan Kepada Teori dan Metod*. Perak: Universiti Pendidikan Sultan Idris.
- Al-Qaradawi, Yusof. (2014). *Fiqh Hiburan dan Rekreasi*. (Terj:Fauwaz Fadzil). Kuala Lumpur: PTS ISLAMIKA.

Rujukan Temubual

- Abdulrahman Toklong, Guru Agama sekolah Ma'had al-Muhammadi Kersik, Pattani diwawancara pada 29/10/2013.
- Asae Semelar, Penganjur dan Pengadil Pertandingan Burung Ketitir, diwawancara pada 11/12/2014.
- Hj Ismail Bendang Badam, Penasihat Majlis Ulama Fatoni Darussalam, diwawancara pada 2/2/2013.